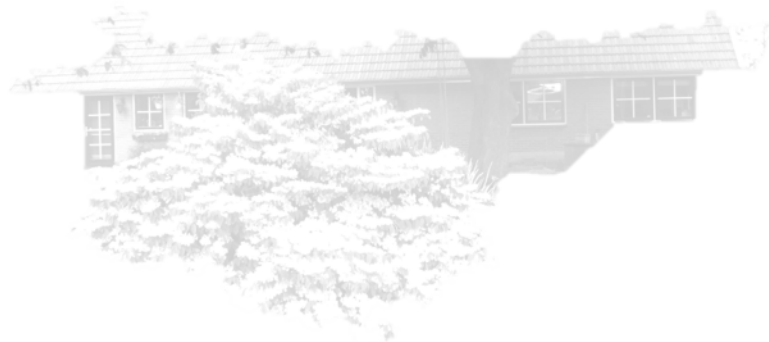

2013 - 2025

Nota Platteland

Auteurs : Gerja Rozendaal, Jannie van Beesten
Datum : december 2013
Status : Definitief

Voorwoord

We weten allemaal dat we te maken hebben met een ouder wordende samenleving. Dat geldt zeker ook voor het platteland. Vergrijzing is daar inmiddels een gegeven en helaas zien we vaak dat jongeren van het platteland vertrekken naar de steden. Daarnaast is het aantal agrarische ondernemers de afgelopen tien jaar gedaald met bijna 10%. De verwachting is dat deze trend zich onverminderd voortzet. Al met al geen zonnige toekomst, zo lijkt het. Door in de nota Platteland randvoorwaarden aan te geven voor de ruimtelijke ordening streven we naar een leefbaar en economisch en sociaal sterk platteland. Deze nota stelt de kaders voor het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied.

Om meer invulling te kunnen geven aan de grote verscheidenheid aan functies is een duidelijke visie voor het platteland een belangrijke voorwaarde. Het vizier is gericht op de periode 2020 - 2025. Hoe willen we dan wonen, werken en recreëren op ons platteland? Wat is de rol van de gemeente en wat is de rol van betrokken partijen hierin? Wat kunnen we voor elkaar en met elkaar betekenen?

Veranderingen in het Europese landbouwbeleid en het bijbehorende subsidiestelsel leiden tot regionale samenwerking op het platteland via de zogenaamde 'Groene metropool'. Dit maakt dat de nota op een juist moment beschikbaar komt, zodat Twenterand weet wat het wil op het platteland en juist daardoor de aanwezige kansen kan benutten.

De nota Platteland faciliteert agrarische ontwikkelingen voor de blijvende agrariër, zorgt ervoor dat nieuwe plattelandsbewoners economische mogelijkheden kunnen starten in Vrijkomende Agrarische Bebouwing en beroepen aan huis en ondersteunt de ouder wordende plattelandsbewoner met bijvoorbeeld mogelijkheden voor inwoning en mantelzorg.

Kortom, de veranderingen van het platteland bieden veel mogelijkheden en kansen op diverse vlakken:

- Werken: naast agrarische activiteiten ook steeds meer niet-agrarische activiteiten;
- Wonen: naast de bestaande agrarische bedrijven ook steeds meer niet-agrarische bewoners op het platteland;
- Recreëren: veel fietsers, wandelaars en paardenliefhebbers zoeken het platteland op voor rust en ruimte;
- Natuur en landschap: we hebben in Twenterand een fantastische diversiteit aan landschappen, essen, hoogveen en ontginningslandschappen.

Wij gaan de komende tijd aan de slag met deze nota Platteland en de uitvoeringsagenda met concrete activiteiten waar u zeker van zult gaan horen!

Ben Engberts,
wethouder Plattelandszaken

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	8
2	Inleiding	10
2.1	Aanleiding	10
2.2	Doelstelling	10
2.3	Status	10
2.4	Uitgangspunten	11
2.5	Plangebied	11
2.6	Procedure	11
2.7	Proces	12
2.8	Leeswijzer	13
3	Trends & Ontwikkelingen	14
3.1	Demografie Twenterand; krimp en vergrijzing	14
3.2	Landelijke ontwikkelingen platteland	14
3.2.1	<i>Gemeenschappelijk landbouwbeleid</i>	14
3.3	Ruimtelijke ordening Twenterand	15
3.3.1	<i>Structuurvisie</i>	15
3.3.2	<i>Bestemmingsplan Buitengebied</i>	15
3.3.3	<i>Bestemmingsplan landbouwontwikkelingsgebieden Twenterand</i>	15
3.4	Twents platteland	17
3.4.1	<i>Trekkers, Tukkers en Trends</i>	17
3.4.2	<i>Omgevingsvisie</i>	17
3.4.3	<i>Regionale samenwerking</i>	17
3.4.4	<i>Duurzaamheid en gezondheid</i>	18
3.5	Platteland en de agrarische sector in Twenterand	18
3.5.1	<i>Agrarische trends Twenterand 2000-2011</i>	18
3.5.2	<i>Komende jaren</i>	19
4	Landschapsanalyse	21
4.1	Inleiding	21
4.2	Kampen- en essenlandschap	21
4.3	Broekontginningslandschap	22
4.4	Kleinschalig jong ontginningslandschap	22
4.5	Mageleresch	22
4.6	Bos	23
4.7	Jong ontginningslandschap	23
4.8	Jong hoogveenontginningslandschap	24
4.9	Herverkaveld hoogveenontginningsgebied	24
4.10	Oud hoogveenontginningslandschap	24

4.11	Hoogveenlandschap	25
4.12	Jong heideontginningslandschap	25
4.13	Conclusie	25
5	Duurzaamheid	26
5.1	Inleiding	26
5.2	Duurzame agrarische sector	26
5.3	Duurzame recreatie en toerisme	26
5.4	Duurzame energie en ruimtelijke inpassing	26
5.5	Duurzame initiatieven	27
6	Sociaal	28
6.1	Inleiding	28
6.2	Leefbaarheid en Noaberschap	28
6.3	Plattelandsaanjager	28
6.4	Sociaal economisch.....	28
6.5	Conclusie	29
7	Agrarische activiteiten	30
7.1	Inleiding	30
7.2	Bedrijfsomvang, dieren aantallen en grondgebruik.....	30
7.3	Agrarische bestemmingen.....	30
7.3.1	<i>Volwaardig of deeltijd agrarisch bedrijf.....</i>	<i>30</i>
7.3.2	<i>Bestemming agrarisch bouwperceel</i>	<i>31</i>
7.3.3	<i>Kernrandzones</i>	<i>31</i>
7.3.4	<i>Grondgebonden tuinbouw</i>	<i>31</i>
7.4	Uitbreidingsmogelijkheden	32
7.4.1	<i>Bouwblokken</i>	<i>32</i>
7.4.2	<i>Landbouwontwikkelingsgebied en ontwikkeling intensieve veehouderij.....</i>	<i>32</i>
7.5	Conclusie	33
8	Niet-agrarische activiteiten.....	34
8.1	Inleiding	34
8.2	Beroep aan huis.....	34
8.3	Vrijkomende Agrarische Bebouwing.....	34
8.3.1	<i>Inleiding</i>	<i>34</i>
8.3.2	<i>Sloop en/of nieuwbouw, voorwaarden.....</i>	<i>35</i>
8.3.3	<i>Wonen</i>	<i>35</i>
8.3.4	<i>Vestiging van een bedrijf</i>	<i>35</i>
8.3.5	<i>Recreatieve voorzieningen</i>	<i>36</i>
8.3.6	<i>Zorg.....</i>	<i>36</i>
8.3.7	<i>Zonering.....</i>	<i>36</i>

8.4	Nevenactiviteiten	36
8.4.1	<i>Stoppende agrarische hoofdactiviteit</i>	37
8.5	Detailhandel.....	37
8.6	Horeca in het buitengebied.....	37
8.7	Wonen	38
8.7.1	<i>Inleiding</i>	38
8.7.2	<i>Woning</i>	38
8.7.3	<i>Bijgebouwen bij (dienst- en/of bedrijfs)woningen</i>	38
8.7.4	<i>Plattelandswoning</i>	39
8.7.5	<i>Rood voor rood regeling</i>	39
8.7.6	<i>Inwoning en mantelzorg</i>	40
8.7.7	<i>Woningsplitsing</i>	41
8.8	Conclusie	41
9	Vrijetijd, recreatie en toerisme	42
9.1	Inleiding	42
9.2	Verblijfsrecreatie	42
9.3	Vrijetijdseconomie.....	42
9.4	Buitengebied en Engbertsdijksvenen	43
9.5	Conclusie	43
10	Infrastructuur en openbare ruimte.....	44
10.1	Inleiding	44
10.2	Verkeersveiligheid	44
10.3	Infrastructuur.....	44
10.4	Evenementen.....	44
10.5	Aanleg glasvezel buitengebied.....	44
10.6	Conclusie	45
11	Ruimtelijke kwaliteit, landschap, natuur en milieu	46
11.1	Inleiding	46
11.2	Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.....	46
11.3	Welstand.....	46
11.4	Landschapsontwikkeling.....	46
11.4.1	<i>Streek eigen Huis en Erf</i>	47
11.4.2	<i>Groene Diensten</i>	47
11.4.3	<i>Herstel van cultuurhistorische elementen</i>	47
11.4.4	<i>Biodiversiteit</i>	47
11.5	Wederopbouwgebied ruilverkaveling Vriezenveen	48
11.6	Natura 2000, PAS en Ecologische hoofdstructuur	51
11.7	Milieuaspecten.....	52

11.8	Uitvoering Kaderrichtlijn water	52
11.9	Waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden	52
11.10	Zoektocht drinkwaterwinning Twente	53
11.11	Retentiecompensatie	53
11.12	Archeologie en cultuurhistorie	53
11.13	Conclusie	53
12	Uitvoering en realisatie	55
12.1	Inleiding	55
12.2	Uitvoeringsagenda nota Platteland	56
13	Bijlagen	64
13.1	Kaartverklaring Structuurvisie.....	64
13.2	Beleidsregels bestemmingsplan Buitengebied.....	65
13.2.1	<i>Bouwen van bijgebouwen.....</i>	<i>65</i>
13.2.2	<i>Beroep aan huis.....</i>	<i>65</i>
13.2.3	<i>Inwoning en mantelzorg</i>	<i>65</i>
13.2.4	<i>Vrijkomende Agrarische Bebouwing.....</i>	<i>66</i>
13.2.5	<i>Nevenactiviteit bij agrarische bedrijven</i>	<i>67</i>
13.2.6	<i>Paardenbakken.....</i>	<i>67</i>
13.2.7	<i>Rood voor rood regeling</i>	<i>67</i>
13.3	Uitvoeringsagenda Vrijtijdseconomie	69
13.4	Projectenlijst Landschapsontwikkelingsplan	70
13.5	Cultuurhistorische elementen Landschapsontwikkelingsplan	71
13.6	Topografische ligging drinkwaterwinning Hammerflieer en Hoge Hexel.....	72
13.7	Projectenlijst Wederopbouwgebied Vriezenveen.....	73

1 Samenvatting

De verandering van het platteland is ook in Twenterand zichtbaar aan het worden. Zo is er sprake van vergrijzing, ontgroening en is bevolkingskrimp aanstaande. Een deel van de agrariërs stopt, omdat er geen opvolger is, vanwege economische redenen of omdat er beperkte uitbreidingsmogelijkheden zijn. Hierdoor komen de schuren leeg te staan. De jeugd kan of wil niet in Twenterand blijven wonen als de werkgelegenheid ontbreekt, het platteland geen mogelijkheden biedt om te wonen of de sociale omstandigheden veranderen. Kortom, een ontwikkeling van leegloop en verrommeling van het platteland. Met deze zorg in het achterhoofd is het van groot belang dat Twenterand een goed beeld heeft van de ruimtelijke, economische en sociale veranderingen en daar een visie op ontwikkelt. Een visie, die vooruitkijkt naar 2025 en een stimulans is voor een sociaal, economisch en duurzaam platteland.

Kortom, met de nota Platteland:

- beschikt de gemeente over een integrale, beleidsmatige en ruimtelijke nota voor het platteland van de gemeente Twenterand;
- is er een kader voor het maken van het bestemmingsplan Buitengebied;
- is er een afwegingskader voor verzoeken, die gericht zijn op ontwikkelingen van het platteland. Denk hierbij aan aspecten als wonen, zorg, natuur- en landschap en duurzame energie;
- is er een eigen visie op en beleid voor het platteland en kunnen kansen worden benut, al dan niet in (Twentse) samenwerkingsverbanden.

In het samenwerkingsverband met de naam 'Twentse kracht, de Groene Metropool' tussen tien zuidwest-Twente gemeenten komt er ook een gezamenlijke visie op het platteland en van daaruit een actieprogramma. Door krachten te bundelen komen bepaalde geldstromen binnen bereik, zoals van de provincie, het Rijk en ook uit Europa.

De nota bevat een antwoord op de in eerste instantie tegenstrijdigheid van belangen, van bijvoorbeeld de ontwikkeling naar 'grootschalige landbouw' versus 'prettig wonen op het platteland'. De gemeente wenst ontwikkelingen op het terrein van wonen, werken en recreëren op het platteland mogelijk te maken. Van belang is dat het platteland een gebied is en blijft, waar gewerkt, gewoond en ontspannen kan worden. Twenterand biedt dit nu al en zal dit in de toekomst ook mogelijk blijven maken en versterken. Om deze veranderingen mogelijk te maken zijn er in deze nota nieuwe richtingen uitgezet. Veel van deze richtingen, zoals bouwen van gebouwen, uitbreiding van percelen, gaan gepaard met het leveren van een tegenprestatie. De tegenprestatie houdt meestal in dat aandacht besteed moet worden aan de uitstraling van het geheel. Door bijvoorbeeld landschappelijke aankleding, sloop van lelijke gebouwen of in een kwaliteitsbijdrage in architectuur. Elk initiatief staat op zichzelf en wordt beoordeeld op individueel niveau. De tegenprestatie kan per locatie verschillen.

Belangrijke nieuwe richtingen zijn:

Plattelandswoning

Zodra een agrarische (2^e) bedrijfswoning verkocht wordt (aan burgers) krijgt het de stempel plattelandswoning. Deze woning zal geen belemmeringen geven voor het blijvende agrarische bedrijf.

Bijgebouwen bij woningen

Een verruiming van het maximale oppervlak van bijgebouwen bij burgerwoningen in het buitengebied is mogelijk. Deze wens is gehonoreerd vanwege het onderhoud van de ruime erven en vaak ook het bewerken van aanliggende weilanden voor de hobby.

Wonen op het platteland

Een verruiming van de woning in het buitengebied is mogelijk. Met name vanwege de toenemende zorgvraag om ouderen te verzorgen (mantelzorg) biedt een ruimere woning meer mogelijkheden voor inwoning.

Sloopregeling

Voor het slopen van een ruime hoeveelheid voormalige agrarische bebouwing kan er (elders) een woning of verruiming van het bijgebouw of een uitbreiding van de Vrijkomende Agrarische Bebouwing worden gerealiseerd.

Verbindingen maken

De gemeente stimuleert plattelandsnetwerken en -verbindingen en een verscheidenheid aan activiteiten. Tevens is een (plattelands)aanjager nodig om initiatieven van de grond te krijgen. Een extra kans tot kruisbestuiving is het bevorderen van contacten tussen het platform Vrijtijdseconomie (i.o.), de VVV en een -nog op te richten- platform Platteland, Natuur en Landschap (o.i.d.).

Horecagelegenheden in buitengebied

Enkele bedrijven in het buitengebied voorzien in een behoefte en hebben reeds accommodatie voor het ontvangen van groepen. Daarbij is de horeca als nevenactiviteit of ondersteunende activiteit aanwezig. De gemeente wil een horecabestemming voor deze groep bedrijven mogelijk maken. Dit betekent uiteraard dat zij aan bijbehorende wet- en regelgeving moeten voldoen. Hiermee geeft de gemeente een extra impuls aan de potentie voor het uitbouwen van toerisme en recreatie in Twenterand.

Agrarische ontwikkeling

Verruiming van bouwpercelen is mogelijk door het stellen van extra voorwaarden (tegenprestatie) aan de ruimtelijke inpassing. Maar ook het invoeren van een maximum percentage aan bebouwing op het bouwperceel draagt daar aan bij. In het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied worden onder andere in het kader van gezondheidsrisico's, een afstandcriterium tussen lintbebouwing en intensieve veehouderij en ook een goothoogte verankerd.

Natuur en landschap

De kwaliteiten en waarden van de natuurgebieden en de grote verscheidenheid aan landschapstypes in Twenterand zijn goed in beeld. De verschillende landschapstypes kennen vaak een eigen bouwstijl die gerelateerd is aan de ondergrond en de wijze waarop de inwoners met deze ondergrond zijn omgegaan. Toekomstige ontwikkelingen op het platteland zullen hier ook sterk aan gerelateerd zijn. Gemeente Twenterand zoekt actief, ook in regionaal samenwerkingsverband, naar financiële mogelijkheden voor (gedeeltelijke) cofinanciering voor de uitvoering van projecten op dit terrein. Hoopvol zijn ook de kansen op het terrein van het project 'Wederopbouwgebied ruilverkaveling Vriezenveen'. Het Rijk stelt de gemeente uitvoeringsgelden in het vooruitzicht.

Tot slot is een uitvoeringsagenda voor een periode van 2 jaar is opgenomen. Deze agenda biedt zicht op het maken van een begin van de gewenste uitvoering. Voor vele maatregelen ontbreken echter de bijbehorende financiën en/of capaciteit. De uitvoering van vele maatregelen uit deze nota is afhankelijk van het verder beschikbaar komen van aanvullend budget en capaciteit.

2 Inleiding

2.1 Aanleiding

De gemeente Twenterand is een plattelandsgemeente, waarin het goed toeven is voor bewoners en gasten. Bewoners hebben er de ruimte om te wonen, te recreëren, te ondernemen en om van de natuur te genieten. Gasten kunnen genieten van het afwisselende landschap en de gezellige woonkernen en buurtschappen. Het bestuur van de gemeente Twenterand vindt een economisch sterk en vitaal platteland belangrijk. Daarom wil de gemeente de huidige kwaliteit van de leefomgeving behouden en daar waar het kan versterken.

Landelijk gezien zijn er veel ontwikkelingen gaande, die ook in Twenterand zichtbaar worden. Zo is er sprake van vergrijzing, ontgroening en bevolkingskrimp. Een deel van de agrariërs stopt, omdat er geen opvolger is, vanwege economische redenen of omdat de uitbreidingsmogelijkheden belemmerend werken. Hierdoor komen de schuren leeg te staan. De jeugd kan of wil niet in Twenterand blijven wonen als de werkgelegenheid ontbreekt, het platteland geen mogelijkheden biedt om te wonen of de sociale omstandigheden veranderen. Kortom, een zorgelijke ontwikkeling van leegloop en verrommeling van het platteland.

Met deze zorg in het achterhoofd is het van groot belang dat Twenterand een goed beeld krijgt van de veranderingen in de ruimtelijke, economische en sociale structuur binnen haar gemeente en daar een visie op ontwikkelt. Een visie, die vooruitkijkt naar 2025 en een stimulans is voor een sociaal, economisch en duurzaam platteland.

De centrale vraag bij het opstellen van de nota Platteland is:

Welke trends zijn er en komen er op het buitengebied van Twenterand af en welke rol kan de gemeente spelen?

2.2 Doelstelling

De gemeente Twenterand wil met de nota Platteland inspelen op de ontwikkelingen van het buitengebied van Twenterand vooruitkijkend naar het jaar 2025. Hierbij staan drie pijlers centraal: 1) een sociaal en 2) economisch vitaal platteland en 3) ruimtelijke kwaliteit in combinatie met duurzaamheid. De nota Platteland geeft tevens kaders aan voor de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied.

Kortom, met de nota Platteland:

- Beschikt de gemeente over een integrale, beleidsmatige en ruimtelijke nota voor het platteland van de gemeente Twenterand;
- Is er een kader voor het maken van het bestemmingsplan Buitengebied;
- Is er een afwegingskader voor verzoeken, die gericht zijn op ontwikkelingen van het platteland. Denk hierbij aan aspecten als wonen, zorg, natuur- en landschap en duurzame energie.

2.3 Status

Met de Structuurvisie Twenterand (2011) voldoet de gemeente aan de wettelijke verplichting (Wet ruimtelijke ordening art. 2.1) om voor het gehele gemeentelijke grondgebied een structuurvisie vast te stellen. Op grond van artikel 3.1 van dezelfde wet moet de gemeenteraad voor het gehele grondgebied van de gemeente een of meer bestemmingsplannen vaststellen. Aan deze verplichting voldoet het bestemmingsplan Buitengebied 2005 (vigerend 2007). Maar de gemeente moet de bestemming van de gronden telkens opnieuw vaststellen, binnen een periode van tien jaar. Hierin speelt de nota Platteland een belangrijke rol. Met deze nota beschikt de gemeente over een goede basis en een helder afwegingskader.

Om een goed en eenduidig bestemmingsplan voor het buitengebied te krijgen en omdat de doorlooptijd voor het opstellen van bestemmingsplannen buitengebied lang is, is het gewenst dat de nota Platteland voor 2015 is afgerond zodat het meegenomen kan worden in de procedure van het opstellen van het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied. De nota biedt zicht op de gewenste (ruimtelijke) inrichting van de gemeente Twenterand verdeeld naar een drietal onderwerpen:

1. De sociale pijler;

2. De economische pijler; en
3. De ruimtelijke en duurzame pijler.

Uiteindelijk ligt er een kader voor het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied en voor de ontwikkelingsruimte die daarin wordt geboden. Daarnaast biedt de nota Platteland een toetsingskader voor ontwikkelingen die nog een plaats moeten krijgen.

Er is nog een tweede reden, waarom de nota Platteland zo belangrijk is: in 2013 is gestart met het initiatief met de naam 'Twentse kracht, de Groene Metropool'. Het doel van dit samenwerkingsverband tussen 10 zuidwest-Twente gemeenten is het opstellen van een visie op het platteland (en de relatie met de stad) en van daaruit een actieprogramma op te stellen. Door krachten te bundelen komen bepaalde geldstromen binnen bereik, zoals van de provincie, het Rijk en ook uit Europa.

Naast de samenwerking tussen gemeenten kan een individuele gemeente zelf ook veel knelpunten aanpakken. Met de nota Platteland heeft de gemeente Twenterand een eigen visie op en beleid voor haar platteland en kunnen kansen worden benut, al dan niet in (Twentse) samenwerkingsverbanden.

2.4 Uitgangspunten

De nota Platteland geeft aan hoe de gemeente Twenterand ervoor kan zorgen dat het in Twenterand blijvend goed wonen, werken, leven en recreëren is. Met deze nota borduurt de gemeente voort op bestaande visies en een aantal actuele ontwikkelingen:

1. De Structuurvisie Twenterand vormt een belangrijk kader voor het beschrijven van de ambities op het platteland.
2. Ook het beleid betreffende de landbouwontwikkelingsgebieden is een belangrijk aandachtspunt. Dit beleid is nog niet uitgekristalliseerd vanwege de uitspraak van de afdeling bestuursrecht van de Raad van State (juni 2013).
3. Door het vaststellen van het provinciaal Reconstructieplan (2005) zijn er aanvullende gemeentelijke beleidskaders vastgesteld op een aantal onderdelen: beleidskaders voor de Rood voor rood regeling met gesloten beurs en het beleid voor Vrijkomende Agrarische Bebouwing. Deze beleidskaders zijn toe aan een evaluatie, ook al omdat de provinciale kaders zijn gewijzigd. In de (actualisatie van de) Omgevingsvisie – en verordening van de provincie Overijssel ligt de provinciale aandacht nu meer op het sturen op ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid.
4. Actuele beleidsontwikkelingen hebben in de nota Platteland ook een plek. Het beleidskader 'Ruimtelijke inpassing lokale opwekking duurzame energie (2013)' is hiervan een goed voorbeeld, maar ook de nota Vrijtijdseconomie (2013), de nota Verblijfsrecreatie en de beleidsnotitie Inwoning en mantelzorg (2013).
5. Bovendien is in 2013 voor het voormalige ruilverkavelingsgebied Vriezenveen een (rijks)project gestart genaamd 'Wederopbouwgebied ruilverkaveling Vriezenveen'. Dit project heeft raakvlakken met de nota Platteland, voornamelijk op het terrein van landschap. In deze nota worden beide projecten met elkaar te verbinden.

2.5 Plangebied

Het plangebied voor de nota Platteland is beperkt tot het buitengebied van de gemeente Twenterand. De kernen maken hiervan geen deel uit. De kernen hebben vanzelfsprekend wel een nauwe relatie met de thema's landbouw, natuur en landschap, recreatie/toerisme en leefbaarheid. De wisselwerking tussen bijvoorbeeld de thema's 'platteland – zorg' en 'wonen op het platteland – voorzieningen binnen de kernen' zijn bediscussieerd en betrokken bij het tot stand komen van de nota.

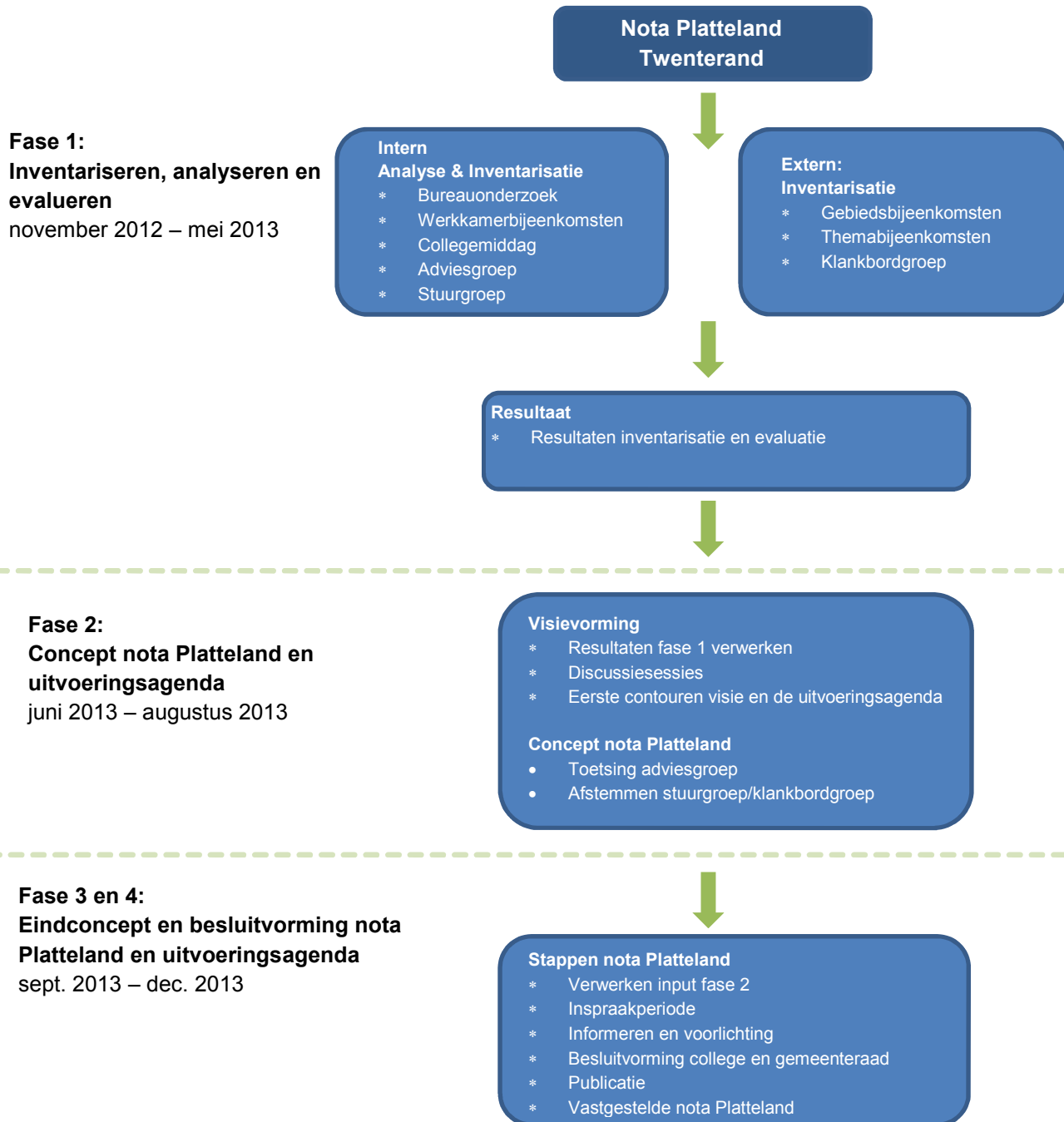
2.6 Procedure

De nota Platteland is bekendgemaakt in Gemeentecontact. Een inspraakperiode heeft plaatsgevonden van 27 september 2013 tot en met 24 oktober 2013. In deze periode is op 7 oktober 2013 een inloopbijeenkomst gehouden, waarbij de inhoud van de nota is toegelicht. Er zijn zeven inspraakreacties binnengekomen. Vervolgens hebben Burgemeester en wethouders deze verwerkt en is de nota Platteland door de gemeenteraad unaniem vastgesteld op 17 december 2013.

2.7 Proces

Om de betrokkenheid van de burgers te vergroten, is het grondgebied van de gemeente verdeeld in 5 gebieden. Hierbij is aansluiting gezocht bij de verschillende landschapstypes, de bevolking en de vier grotere kernen. Tijdens een 8-tal bijeenkomsten zijn met bijna 90 stakeholders verschillende thema's besproken. De zogenaamde stakeholders zijn veelal afgevaardigden namens maatschappelijke organisaties, maar ook hebben betrokken inwoners van het platteland deelgenomen. De uitkomsten zijn als input gebruikt. Een klankbordgroep, bestaande uit afvaardigingen van natuur- en landschapsorganisaties, land- en tuinbouworganisatie LTO en plaatselijke belangen/dorpsraden hebben de gemeente geadviseerd over de koers van de nota en commentaar geleverd op het concept. Enkele nieuwsbrieven hebben het proces bijgestaan.

2.8 Leeswijzer

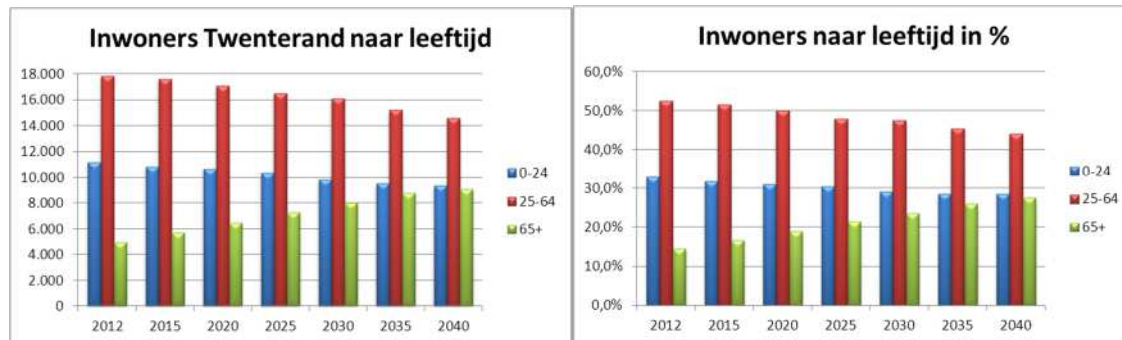
Na dit inleidende hoofdstuk worden de belangrijkste trends en ontwikkelingen op het Twenterands platteland uiteengezet in hoofdstuk 3. De landschapsanalyse van het platteland volgt in het vierde hoofdstuk. Hoofdstuk 5 gaat in op de pijler duurzaamheid. Vanaf hoofdstuk 6 wordt de visie van de gemeente beschreven op de verschillende thema's. Hoofdstuk 6 gaat in op de sociale pijler van het platteland. De hoofdstukken 7 tot en met 10 gaan in op de ruimtelijke aspecten van het platteland, respectievelijk '*agrarische activiteiten*', '*niet agrarische activiteiten*', '*vrije tijd, recreatie en toerisme*' en '*infrastructuur en openbare ruimte*'. Hoofdstuk 11 gaat in op de pijler ruimtelijke kwaliteit. Het laatste hoofdstuk bevat de uitvoeringsagenda van deze nota. Het laatste deel omvat een bundeling van de bijlagen.

3 Trends & Ontwikkelingen

3.1 Demografie Twenterand; krimp en vergrijzing

De gemeente Twenterand telt circa 34.000 inwoners die verspreid over negen kernen en buurtschappen wonen, te weten: Bruinehaar, Den Ham, Geerdijk, De Pollen, Vriezenveen, Vroomshoop, Weitemanslanden, Westerhaar-Vriezenveensewijk en Westerhoeven. Het aantal inwoners zal in de loop der jaren verminderen, want de bevolkingsomvang neemt langzaam af. Deze krimp is een trend die in grote delen van het land al waarneembaar is. In Twenterand is dat ongeveer vanaf 2015 aan de orde¹. Naast krimp wordt ook vergrijzing verwacht. In 2020 is één op de vijf inwoners ouder dan 65 jaar. De werkende groep (25-64) neemt gestaag af, in 2020 is deze 50%.

3.2 Landelijke ontwikkelingen platteland

De tijd dat op het platteland in hoofdzaak voedsel werd geproduceerd is voorbij. Het platteland is meer en meer een publiek domein geworden. Agrarische activiteiten hebben nog steeds de overhand, maar wonen op het platteland, zorgboerderijen, natuurontwikkeling en recreatiemogelijkheden spelen een steeds belangrijkere rol. Het landelijk gebied is een gebied geworden met veel actieve partijen. Die partijen hebben verschillende belangen. Soms zijn de belangen gemeenschappelijk en soms botsen ze. Voor wie in het landelijk gebied wil wonen, is een groene leefomgeving aangenaam.

De landelijke trend is dat de landbouw het niet meer alleen voor het zeggen heeft op het platteland. Dit heeft ook nadelen. Het wordt druk op het platteland; verschillende partijen claimen grond. De agrariërs, de stedelingen, de natuurorganisaties, de recreatiebedrijven en de 'nieuwe' bedrijvigheid. Door deze verschillende belangen kan er sprake zijn van onbehagen, moeizame bestemmingsplanprocedures en mogelijke leegstand en verpaupering omdat gebouwen onverkoopbaar worden of omdat men geen investeringsmogelijkheden ziet.

De belangrijkste landelijke trends zijn:

- Minder agrarische bedrijven
- Schaalvergroting in de landbouw
- Grote vraag naar landbouwgrond, gering aanbod
- Hoge grondprijzen
- Vraag naar woonboerderijen
- Groei verbrede landbouw
- Reconstructiebeleid
- Verandering van wet- en regelgeving, natuur en milieu
- De aanwijzing van Nationale Landschappen
- Waterbergings- en drinkwaterwinningmaatregelen
- Toename van het bezit van (tweede) woningen door burgers
- Verantwoordelijkheid dicht bij burgers
- Vergrijzing, mantelzorg
- Herijking Ecologische Hoofd Structuur
- Natura 2000
- Productie duurzame energie

3.2.1 Gemeenschappelijk landbouwbeleid

Het [gemeenschappelijk landbouwbeleid](#) (GLB) van de Europese Unie (EU) gaat terug tot 1957. Het doel was boeren een redelijk inkomen te bieden. Daarnaast moesten consumenten verzekerd zijn van voldoende voedsel tegen een betaalbare prijs. Het GLB bestaat uit 2 pijlers:

1. De Inkomensondersteuning en het Markt- en prijsbeleid

¹ Primos 2011

2. Het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP).

Veel boeren in de EU krijgen een 'bedrijfstoelage'. Het uitgangspunt van Nederland is dat bedrijven door het nieuwe beleid meer gaan innoveren, zich beter op de markt richten en minder afhankelijk worden van inkomenssteun. Het nieuwe GLB moet op 1 januari 2014 ingaan en loopt tot 2020.

3.3 Ruimtelijke ordening Twenterand

3.3.1 Structuurvisie

De [structuurvisie Twenterand](#) is de paraplu boven de nota Platteland. De structuurvisie geeft richting aan de gewenste ruimtelijke inrichting van een gebied. Hierdoor is voor iedereen duidelijk of er daarbinnen nieuwe initiatieven passen. De structuurvisie verbindt de verschillende gebieden, zowel letterlijk als figuurlijk, met elkaar met als uiteindelijk doel een bloeiende gemeente Twenterand. Uit de analyse van Twenterand is de grote verscheidenheid aan kernen en landschapstypen als bijzonder kenmerk naar voren gekomen. De fysieke en sociale verscheidenheid in het landschap en de kernen maakt Twenterand tot een unieke gemeente. Juist het complementaire van alle verschillende kernen, landschappen, mensen, beelden en sferen geeft een meerwaarde en maakt dat Twenterand uniek is in de regio. Hier wil men blijven wonen en leven. Het vigerende beleid van Twenterand is dat ze een sociaal weerbare en economisch vitale gemeente wil zijn, waarin het voor een ieder nu en in de toekomst goed wonen, werken, leven en recreëren is'.

De nota Platteland geeft aan hoe Twenterand ervoor kan zorgen dat er op het gemeentelijke platteland blijvend goed gewoond, gewerkt, geleefd en gerecreëerd kan worden. Op de volgende pagina is de visiekaart van de structuurvisie opgenomen. Deze visiekaart geeft de ambities, de ontwikkelingsmogelijkheden, de kansen en de knelpunten weer van de gemeente Twenterand. In bijlage 13.1 is een kaartverklaring opgenomen. De beschreven ambities vormen een basis voor de nota Platteland om ontwikkelingen te stimuleren.

3.3.2 Bestemmingsplan Buitengebied

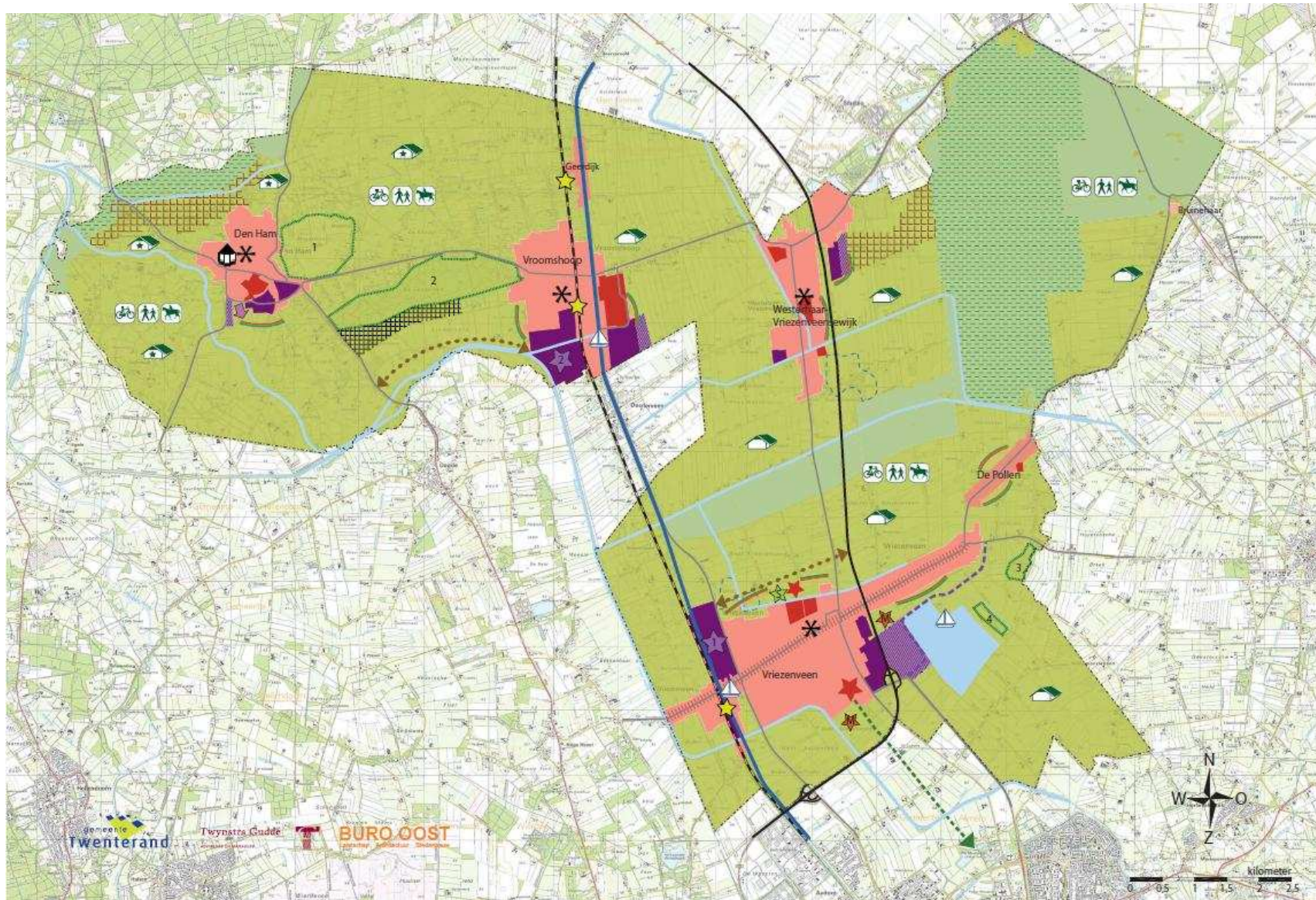
Op het platteland van Twenterand is het bestemmingsplan Buitengebied 2005 van toepassing. Hierin wordt de bestemming (oftewel de functie van de grond) aangewezen en staan de spelregels voor het gebruik van de grond en wat daarop is gebouwd (bouwwerken). Gemeenten zijn volgens de Wet ruimtelijke ordening verplicht om voor het gehele grondgebied bestemmingsplannen vast te stellen en dit elke 10 jaar te herzien. Voor het platteland van Twenterand is het belangrijk om een beeld te hebben wat de mogelijkheden zijn voor bijvoorbeeld:

- De burgerwoning in relatie tot de plattelandswoning;
- Het bouwen van bijgebouwen;
- Beroep aan huis;
- Wonen op het platteland, waaronder wonen en zorg, plattelandswoning, Rood voor rood regeling (Rvr);
- Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB);
- Agrarische ontwikkeling;
- Recreatie en toerisme;
- Natuur en landschap.

De gemeente kan de ontwikkelingen in haar buitengebied vooral sturen via het ruimtelijk ordeningsbeleid. Om een vitale agrarische sector te behouden is het van belang dat er voldoende ontwikkelingsruimte is voor bestaande bedrijven.

3.3.3 Bestemmingsplan landbouwontwikkelingsgebieden Twenterand

De [uitspraak](#) van de afdeling Bestuursrechtspraak van Raad van State (RvS) op 26 juni 2013 heeft tot gevolg dat het bestemmingsplan Buitengebied, partiële herziening LOG-gebieden is vernietigd. Het 'oude' bestemmingsplan Buitengebied, herziening 2005 treedt hierdoor weer in werking. De uitspraak van de RvS is duidelijk: de gemeente Twenterand mag geen algehele nieuwvestiging en hervestiging van intensieve veehouderijbedrijven weigeren. In het bestemmingsplan was in het geheel geen nieuwe intensieve veehouderijbedrijven toegestaan in de Landbouwontwikkelingsgebieden. Op 26 juni 2013 heeft de raad een voorbereidingsbesluit genomen, dat in werking is getreden op 2 juli 2013.

3.4 Twents platteland

3.4.1 Trekkers, Tukkers en Trends

Studenten van de Universiteit Wageningen hebben in 2011 onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen op het platteland van Twente. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Bestuurlijk Gebiedsgericht Overleg Zuidwest-Twente. Twenterand is hierin 1 van de 11 deelnemende gemeenten. Dit onderzoek heeft geresulteerd in het rapport '[Trekkers, Tukkers en Trends](#)', dat de trends weergeeft op het platteland van Twente. De komende jaren komen er veel veranderingen op het buitengebied van Twente af. Onderstaand overzicht is een weergave van de trends in de landbouw en het buitengebied van Twente.

- Bevolkingskrimp in Nederland
- Duurzame ontwikkeling
- Groeiende sector recreatie en toerisme
- Groeiende wereldbevolking
- Klimaatverandering
- Meer VAB's
- Schaalvergroting en intensivering
- Stimulering ondernemerschap
- Strenger milieu- en natuurbeleid
- Terugtrekkende overheid en meer burgerparticipatie
- Toename niet-agrarische bedrijvigheid in buitengebied
- Toenemend aantal boomkwekerijen
- Toenemende aandacht voor dierwelzijn
- Toenemende vraag naar bio-brandstoffen
- Toenemende vraag naar biologische- en streekproducten
- Veranderend Gemeenschappelijke Landbouw Beleid
- Verbreding
- Verburgering
- Vergrijzing
- Verpaarding
- Verrommeling
- Verstening
- Vrije marktwerking

3.4.2 Omgevingsvisie

Bij het opstellen van de nota Platteland speelt ook de Omgevingsvisie en de [Omgevingsverordening](#) van de provincie Overijssel een belangrijke rol. De provincie heeft in 2013 de Omgevingsvisie op een aantal punten geactualiseerd. De actualisatie gaat in op onder meer de Herijking Ecologische Hoofdstructuur (EHS), waaronder ook de herbegrenzing van de zeer kwetsbare gebieden, windenergie (rol provincie) en nieuwvestiging van intensieve veehouderijen in landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's).

3.4.3 Regionale samenwerking

Er spelen diverse bovengemeentelijke ontwikkelingen, die relevant zijn voor de nota Platteland. Zo loopt het provinciale programma 'provinciaal meerjarenprogramma' (pMJP) 2007-2013 en het programma Leader af in 2013. Hiermee eindigt ook het bijbehorende uitvoeringsprogramma, waaronder de inzet van de gebiedscoördinator. In 2013 wordt gewerkt aan een actieprogramma op Twentse schaal (10 gemeenten) genaamd De Groene Metropool, [Twentse Kracht](#). Dit initiatief beoogt een nieuw plattelandsprogramma samen te stellen. Hiermee willen de Twentse gemeenten aanhaken bij fondsen voor (co)financiering van toekomstige plattelandsprojecten richting het Twentse platteland. Daarnaast willen de gemeenten met dit gebiedsprogramma een ontwikkelingsrichting uitdragen, waarbij kansen en mogelijkheden voor de toekomstige Twentse gebiedsontwikkeling in beeld worden gebracht. Hiermee gaan de gemeenten over tot gebiedssamenwerking over de gemeentegrenzen én de landsgrens heen. Dit zal ook bijdragen aan het stimuleren van nieuwe samenwerkingsorganisaties. De gemeente Twenterand neemt actief deel aan het ontwikkelen van een uitvoeringsagenda De Groene Metropool. Dit programma kiest twee programmalijnen: 'ontwikkeling in balans' en 'samenhang door binding'. De programmalijn 'ontwikkeling in balans' gaat over het ruimtelijk gebruik door allerlei functies en het vinden van het juiste evenwicht daarin, maar ook over bereikbaarheid, zowel fysiek als digitaal. De verbindingen tussen stad en platteland krijgen hierin ook aandacht. De programmalijn 'samenhang door binding' beoogt meer de sociale samenhang en vitaliteit. De gemeente Twenterand legt een link met de ambities van de Groene Metropool zoals uitgesproken in deze Nota Platteland.

3.4.4 Duurzaamheid en gezondheid

De komende jaren zal duurzame energie steeds belangrijker worden in Nederland. De provincie Overijssel en de gemeente Twenterand streven naar 20% duurzame energie in 2020. Duurzame energie kan een nieuwe economische drager zijn voor het platteland. De gemeente Twenterand geeft in haar [milieubeleidsplan](#) (2011) en in de nota Ruimtelijke inpassing lokale opwekking duurzame energie (2013) aan dat zij in het buitengebied kansen ziet voor duurzame energieopwekking. Door de uitgestrekte ruimte en het overschot aan mest wordt gedacht aan het opwekken van energie uit biomassa (o.a. mest), bodem, wind (kleinschalig) en zon.

De gezondheid op het platteland is van groot belang voor de bewoners, maar ook voor de bezoekers. De verschillende functies op het platteland vragen dan ook om een goede afstemming. Zo is het van belang, dat bij nieuwe bedrijvigheid ook de woonfunctie van het buitengebied meeweegt, zodat de hinder rondom woningen zoveel mogelijk wordt beperkt. Kortom, de negatieve invloed op de gezondheid moet voorkomen worden. Provincies en gemeenten mogen de intensieve veehouderij gaan beperken in hun gebied als de volksgezondheid in het geding is. Dit zal vorm krijgen via een wijziging van de Wet dieren.

3.4.4.1 Ecologische Hoofdstructuur

De [Ecologische Hoofdstructuur](#) (EHS) is een Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. De EHS met daarbinnen Natura 2000-gebieden is het rijkst aan soorten. De Natura 2000-gebieden zijn van Europese betekenis en staan onder het regime van de Natuurbeschermingswet. De Natura 2000-gebieden zijn aangewezen en beschermd op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 voor gebiedsbescherming. De gebieden die onder Natura 2000 vallen, staan in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Deze Europese richtlijnen zorgen ervoor dat lidstaten bepaalde diersoorten en hun natuurlijke leefomgeving (habitat) beschermen om de biodiversiteit te behouden.

In Twenterand is het gebied Engbertsdijksvenen een Natura 2000-gebied. Ook ligt het Natura 2000-gebied Vecht en Beneden-Reggegebied (grotendeels gemeente Ommen) in Twenterand. Agrarische bedrijven die activiteiten ondernemen die mogelijk een significant negatief effect hebben op de Natura 2000-gebieden moeten in bezit zijn van een natuurbeschermingswetvergunning. De provincie Overijssel is het bevoegd gezag voor het verlenen van deze vergunningen. Om de natuurwaarden van de Natura 2000-gebieden te beschermen wordt een beheerplan opgesteld.

3.4.4.2 Ammoniak, geur, fijnstof

Landbouwbedrijven hebben te maken met veel milieuregels. Zij moeten aan diverse normen voldoen betreffende de uitstoot van geur, ammoniak en fijn stof. Voor agrarische bedrijven is de ammoniakuitstoot vaak de meest beperkende factor bij groei. Het [Activiteitenbesluit milieubeheer](#) stelt eisen aan ammoniak afkomstig van agrarische bedrijven. De activiteiten 'houden van dieren' en 'opslaan van drijfmest en digestaat' veroorzaken ammoniak, dat een negatief effect heeft op de daarvoor gevoelige natuur. In het kader van het Activiteitenbesluit moeten bedrijven:

- Zich houden aan de juiste uitvoering en gebruik van hun stalsystemen om de bijbehorende emissiefactoren te mogen toepassen;
- Bijvoorbeeld de mestbassins afdekken;
- Voldoen aan het Besluit Huisvesting dat bepaalt dat die dierenverblijven, waarvoor emissiearme huisvestingssystemen beschikbaar zijn, op den duur emissiearm moeten zijn uitgevoerd. Er gelden maximale emissiewaarden voor ammoniak. Veehouderijen mogen alleen nog huisvestingssystemen toepassen met een emissiefactor die lager is dan of gelijk is aan de maximale emissiewaarde.

3.5 Platteland en de agrarische sector in Twenterand

In dit hoofdstuk staan (economische) feiten, cijfers en getallen, deze zijn afkomstig uit het rapport ['landbouwcijfers in Twenterand \(2013\)'](#).

3.5.1 Agrarische trends Twenterand 2000-2011

Het algemene beeld is dat het huidige grondgebruik en de huidige ruimtelijke verhoudingen tussen de landbouwsectoren ongeveer hetzelfde zal blijven de komende jaren. Het aantal varkenshouderijen en gemengde bedrijven zal verder afnemen. Er is sprake van minder maar grotere landbouwbedrijven. Vooral in de melkveehouderij en intensieve veehouderij zet de schaalvergroting onder invloed van de

marktontwikkelingen door. Hierbij groeit in beide sectoren niet alleen het aantal dieren per bedrijf, maar ook de hoeveelheid grond die de agrariër in gebruik heeft. Nieuwe economische activiteiten vinden naar verwachting vooral plaats op vrijgekomen agrarische locaties. Natuur- en landschapsbeheer passen als nevenactiviteit bij de grondgebonden landbouw. De hervorming van het Europese landbouwbeleid zal dit stimuleren. Het milieubeleid, dat voornamelijk door het Rijk en deels door de provincie wordt bepaald, is van grote invloed op de ontwikkeling van agrarische bedrijven.

Het aantal landbouwbedrijven zal verder dalen. De bedrijven die doorgaan zullen groeien. Belangrijke oorzaken zijn de verdere liberalisering en globalisering van de markt met als gevolg dalende en schommelende prijzen. Veel ondernemers zijn genoodzaakt te investeren en te groeien om de kostprijs laag te houden. Ook wet- en regelgeving dwingt ondernemers tot extra investeringen (bijvoorbeeld strengere dierenwelzijns- en emissie-eisen). Deze moeten worden terugverdiend. Vaak besluit de ondernemer om dan meer dieren te gaan houden. Maar vooral de kleine bedrijven besluiten dan te stoppen.

Enkele Twenterandse cijfers over de periode 2000-2011:

- Het aantal landbouwbedrijven is met 65 afgenomen naar 288, dat is ruim 18%;
- Het aantal gemengde bedrijven is afgenomen met 74%, naar 10 bedrijven (de sterkste daling in Twenterand als gevolg van specialisatie);
- Het aantal intensieve veehouderijen is afgenomen met 25% naar 47;
- Het aantal melkveehouderijen is afgenomen met 17% naar 94 (dit is beduidend lager dan in omliggende gemeenten, provincie en landelijk (-25%);
- Het aantal akkerbouwbedrijven is iets toegenomen naar 30. Dit wijkt af van de omliggende gemeenten, de provincie en Nederland;
- Het aantal arbeidsplaatsen in de landbouw is gedaald met 16%. Dat is een stuk lager dan in omliggende gemeenten, Overijssel en Nederland.
- De overige graasdierhouderij (vleesvee, paarden, geiten en schapen) en melkveehouderij vormen het grootste aandeel van het totaal aantal bedrijven in Twenterand; samen 66%.

De meeste arbeidskrachten zijn te vinden in de melkveehouderij. Deze sector heeft tevens het grootste deel van de grond in gebruik en laat de grootste toename zien. De totale standaardopbrengst over de sectoren is in deze periode toegenomen met 25%. Dat is een sterkere toename dan elders. Alleen de sectoren combinatiebedrijven en overige graasdierhouderij laten een (sterke) afname zien. De andere sectoren laten een toename zien, die in veel gevallen groter is dan in omliggende gemeenten, Overijssel en Nederland; gemiddeld 35%. De afnamen volgen grotendeels de veranderingen in het aantal bedrijven. Ten opzichte van de omliggende gemeenten, Overijssel en Nederland valt op dat de sectoren akkerbouw, intensieve veehouderij en melkveehouderij in de gemeente een grotere groei laten zien.

3.5.2 Komende jaren

De afgelopen jaren is er grond aan de landbouw onttrokken voor functiewijzigingen naar bijvoorbeeld natuur, water, infrastructuur, woningbouw en bedrijventerreinen. Dit zal de komende periode beduidend minder zijn, omdat er minder behoefte is aan bijvoorbeeld uitbreiding van woonwijken en bedrijventerreinen². Als de afname van het aantal bedrijven in de afgelopen jaren met dezelfde trend doorzet, zijn er in 2020 in de gemeente Twenterand nog circa 230 agrarische bedrijven over. Het afschaffen van het melkquotum, beleidsgevolgen voortvloeiend uit Natura 2000, de uitvoering van het Besluit Huisvesting en de omvorming van het Europese Landbouwbeleid zijn hierop ook van invloed. Door een dalend aantal opvolgers op agrarische bedrijven zal het aantal bedrijven verder afnemen. LTO noord spreekt over een verwachte afname van 25%. Het is niet ondenkbaar dat er in de gemeente Twenterand in 2030/2040 minder dan 150 agrarische bedrijven overblijven. Naar verwachting zal het grondgebruik in de landbouw op peil blijven, maar het aantal landbouwbedrijven zal verder dalen. De bedrijven die doorgaan zullen (moeten) groeien. Als dat wordt gekoppeld aan de beschikbare agrarische grond, dan ontstaan er landbouwbedrijven van gemiddeld zo'n 75 ha (nu gemiddeld 25 ha). In 2011 zijn 21 bedrijven groter dan 60 ha.

² Structuurvisie Twenterand 2011

3.5.2.1 Melkveebedrijven

De blijvende melkveebedrijven zullen doorgroeien. Als de trend van de afgelopen jaren wordt doorgetrokken dan zullen er rond 2020 nog circa 80 melkveehouderijen in de gemeente zijn. Deze grotere bedrijven hebben behoefte aan grotere stallen, grotere bouwblokken en een grotere huiskavel als er voor beweiding wordt gekozen.

3.5.2.2 Intensieve veehouderij, varkens en kippen

Als de trend van de afgelopen jaren wordt doorgetrokken dan zal het aantal varkens in de gemeente groeien en het aantal kippen ongeveer gelijk blijven. De verwachting is dat het aantal intensieve veehouderijbedrijven snel zal blijven dalen. Als de trend wordt doorgetrokken (-25%) is er rond 2020 sprake van nog 35 bedrijven. Echter, omdat het steeds minder bedrijven betreft, is de invloed van een individuele bedrijfsontwikkeling op de cijfers groot. Voor de intensieve veehouderij geldt dat het totaal aantal dieren in Nederland niet zal toenemen door het dierenrechtenstelsel. Provincie Overijssel hanteert het salderingsprincipe³.

3.5.2.3 Gemengde bedrijven

Het aantal gemengde (combinatie) bedrijven zal als gevolg van specialisatie en strengere wet- en regelgeving naar verwachting verder afnemen, terwijl het aantal overige graasdierhouderijen naar verwachting nog wat zal toenemen als gevolg van een toename van bedrijven met zoogkoeien en hobbyboeren (gestopte agrariërs en nieuwe plattelanders). Rond 2020 wordt rekening gehouden met circa 70 tot 100 van dit type bedrijven in Twenterand.

3.5.2.1 Akkerbouw

De akkerbouw in de gemeente Twenterand is stabiel. De verwachting is dat de omvang van deze sector niet erg zal veranderen. Niet qua oppervlak, maar ook niet qua aantal bedrijven. De gevolgen van het Natura 2000-gebied Engbertsdijksvenen voor de akkerbouwers aan de oostkant van de Engbertsdijksvenen is in 2013 nog ongewis.

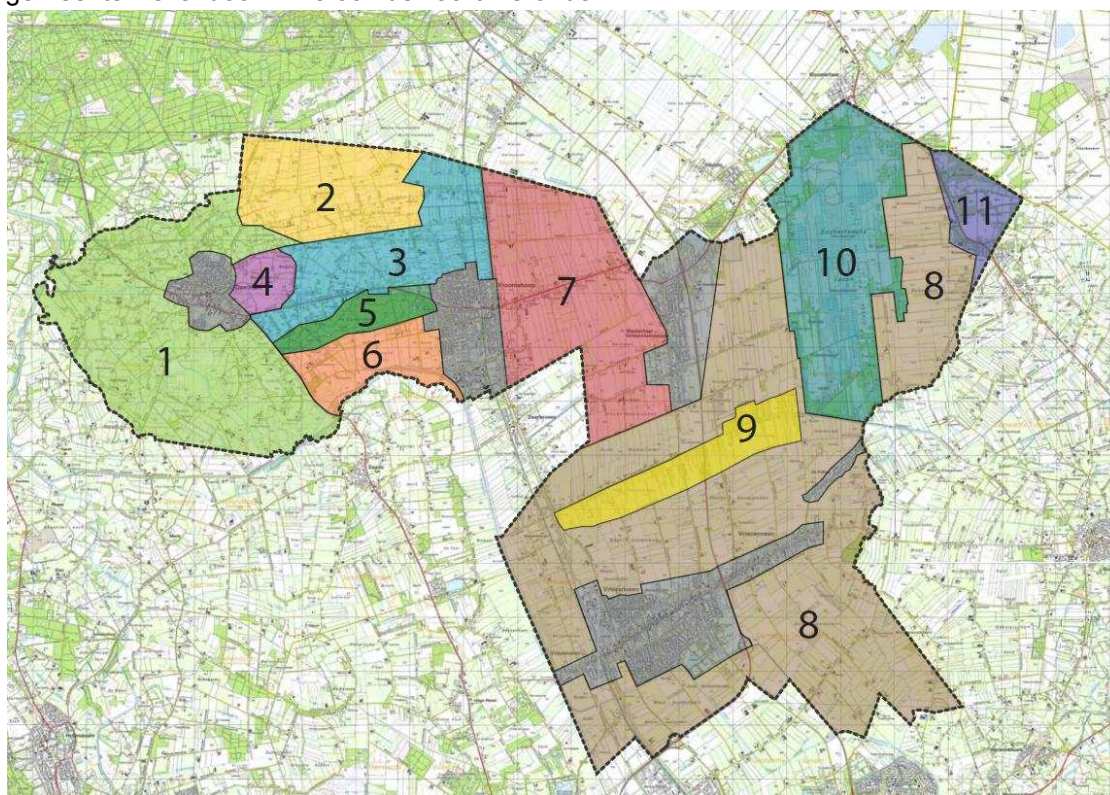
³ ruimte voor bedrijfsontwikkeling veehouderijen door uitrust emissie/depositie met gestopte bedrijven

4 Landschapsanalyse

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de grote verscheidenheid aan landschappen binnen de gemeente Twenterand. De beschrijving is 1 op 1 overgenomen uit de Structuurvisie Twenterand 2011. De ontwikkeling van het platteland uit het verleden is een direct gevolg van de verschillende landschapstypen. Daarom zullen toekomstige ontwikkelingen op het platteland ook een sterke relatie houden met het landschap.

Twenterand ligt midden in een veengebied. Het landschap wijkt daarom af van dat in de andere gemeenten in Twente. Het zuiden van de gemeente bestaat vooral uit hoogveenontginningen. In het noordoosten ligt nog een gedeelte met hoogveenrestanten. Het noorden kenmerkt zich door een veenkoloniaal landschap. Alleen het noordwesten van de gemeente ligt niet op veengebied. Hier is jong heide- en broekontginningslandschap te herkennen, een klein gedeelte met essenlandschap rond Den Ham en ten westen van Den Ham en verder een oud hoevenlandschap op de grens met de gemeente Hellendoorn. Zie ook de kaart hieronder.

De gemeente Twenterand is onderverdeeld in 11 landschapstypen:

1. Kampen- en essenlandschap	7. Jong hoogveenontginningslandschap
2. Broekontginningslandschap	8. Herverkaveld hoogveenontginningslandschap
3. Kleinschalig jong ontginningslandschap	9. Oud hoogveenontginningslandschap
4. Es	10. Hoogveenlandschap
5. Bos	11. Jong heideontginningslandschap
6. Jong ontginningslandschap	

Hieronder staat een korte beschrijving van deze 11 gebieden en waarom ze zo bijzonder zijn.

4.2 Kampen- en essenlandschap

Dit gebied strekt zich uit rondom Den Ham. Kenmerkend is het glooiende landschap met verspreide bebouwing, een onregelmatig wegenpatroon, kleinschaligheid met kleine essen, bosjes, houtwallen en

losse bomen. De Linderbeek slingert door een open landschap. Het gebied wordt hooggewaardeerd vanwege zijn aantrekkelijke verrassingen in de vorm van groepjes boerderijen, houtwallen en kronkelende wegen. De bebouwing en het erf vormen integraal een onderdeel van het landschap. Opvallend in het gebied zijn de recente toevoegingen van de serrestallen, bed & breakfasts en de variatie in gewassen. Kleinschalige functieverandering, zoals een pluktuin, maken het gebied boeiend. De bebouwing bestaat voornamelijk uit woningen met een donkere baksteen en een omhullende kap.

4.3 Broekontginningslandschap

Dit landschapstype ligt aan de noordwestzijde van Den Ham. Het was van oorsprong een heel moerassig gebied dat langzaam ontgonnen is. In het zuidwestelijke deel vallen de zeer kleinschalige essen op, die als kopjes tussen de lage natte gebieden liggen. Het centrale deel is een waardevol weidevogelgebied. Het gebied is grootschalig en heeft rechte wegen die grotendeels evenwijdig aan elkaar lopen. Een groot deel vormt een landschappelijke eenheid en wordt gebruikt voor grondgebonden landbouw. De boerderijen zijn relatief groot.

4.4 Kleinschalig jong ontginningslandschap

Dit gebied ligt ten zuiden van het broekontginningsgebied en is kleinschaliger. De bebouwing staat verspreid langs een serie korte rechte wegen. Het agrarische karakter verdwijnt langzaam en wordt ingevuld met paardenweitjes en kwekerijen. Het gebied verandert langzaam in een nieuw woonlandschap.

4.5 Mageleresch

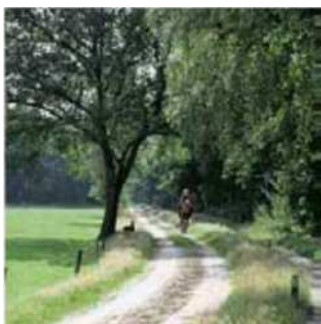
De Mageleresch is een van de meest markante verschijningen bij Den Ham. De gaafheid van de hoge es en de vele doorkijken tussen de kleinschalige bebouwing, die veelal haaks op de es is georiënteerd, maken het gebied bijzonder. Vanaf de es lopen zichtlijnen naar de omgeving van het dorp. Erfafscheidingen haaks op de es dragen bij aan de zichtlijnen. De es heeft een landbouwfunctie.

Gewaakt moet worden voor het dichtslibben van de zichtlijnen door hogere beplanting parallel aan de wegen en door het volbouwen van de kavels.

4.6 Bos

De Zandstuve is een hooggelegen gebied waarop een bos is aangelegd om zandverstuivingen in de hand te houden. Het gebied trekt veel recreanten en is het enige bos van formaat in Twenterand.

4.7 Jong ontginningslandschap

Het jong ontginningslandschap is een open grootschalig gebied, dat aansluit op het zuidelijke beekdal. De agrarische betekenis is klein. Door de paardenweitjes en kwekerijen wordt het grondgebruik steeds gevarieerder. De meeste blokwegen zijn eenzijdig beplant. Verspreid komen er singels en kleine bosjes voor. Aan de noordzijde bevinden zich recreatieve functies in de vorm van vakantiebungalows, manege, et cetera.

4.8 Jong hoogveenontginningslandschap

Het jong hoogveenontginningslandschap kenmerkt zich door een grote openheid, rationele structuur en het karakteristieke lint met cultuurhistorische waarde: de Tonnendijk. Tussen de kavels van dit lint zijn er ruime doorzichten naar het achterliggende grootschalige landschap. De typische bouwstijl, die door de Groningse ontginningsboeren werd geïntroduceerd, maakt de Tonnendijk cultuurhistorisch interessant.

4.9 Herverkaveld hoogveenontginningsgebied

Het grootste gedeelte van het veenlandschap draagt kenmerken van een commerciële vervening. Het herverkaveld hoogveenontginningsgebied betreft een open landschap met rechthoekige verkavelingen. Enkele lijnen delen het gebied in. De weinige bebouwde erven zijn compact en bestaan uit één of twee woonhuizen, schuren en bijgebouwen omhuld door beplanting.

4.10 Oud hoogveenontginningslandschap

Het oud hoogveenontginningsgebied strekt zich uit als sterk beplante zone tussen de Westerveenweg en Veeneindeweg. Door de smalle verkaveling en de ruime beplanting is het een kleinschalig gebied in het grote uitgestrekte gebied eromheen. Het Veenschap is van hoge cultuurhistorische waarde, omdat de verveninggeschiedenis hier nog zo goed te herkennen is. De landschappelijke en natuurlijke uitstraling geeft het gebied een bijzonder aanzien.

4.11 Hoogveenlandschap

De Engbertsdijksvenen worden gerekend tot de draslanden. Het natuurreservaat beschikt over een afwisselend droog en nat meer of minder vergraven veen en landbouwgronden. Het gebied is interessant voor vele soorten biotopen en heeft een hoge natuurwaarde. In het natuurgebied komt geen bebouwing voor.

4.12 Jong heideontginningslandschap

Het jong heideontginningslandschap maakt onderdeel uit van de ten oosten hiervan gelegen veenontginning Tubbergen. De landschappelijke eenheid bestaat uit heide en opgroeiende beplanting. Dit bosrijke gebied op jonge zand- en heideontginningen aan de rand van de veenontginning is kleinschalig.

4.13 Conclusie

Uit het bovenstaande blijkt, dat Twenterand te maken heeft met een grote verscheidenheid aan landschapstypes. Het onderscheid is niet alleen zichtbaar in zand- en veengebieden, maar vooral in de wijze waarop ze in cultuur zijn gebracht, wat hun bebouwing is en hoe de stedelijke kenmerken hun vorm hebben gekregen. De verschillende landschapstypes kennen vaak een eigen bouwstijl die gerelateerd is aan de ondergrond en de wijze waarop de inwoners met deze ondergrond zijn omgegaan. De ontstaansgeschiedenis van de kernen geeft eveneens in zekere mate de relatie aan met de ondergrond. Toekomstige ontwikkelingen op het platteland zullen hier ook sterk aan gerelateerd zijn.

Kortom, de geschiedenis van de gemeente, de verschillende landschapstypes en de bebouwing maken Twenterand bijzonder.

5 Duurzaamheid

5.1 Inleiding

De gemeente streeft naar (behoud van) een gezond en veilig leefmilieu en verbetering van de duurzaamheid, onder andere door vermindering van het energiegebruik en de CO₂ uitstoot, een hoger aandeel duurzaam opgewekte energie en zorgvuldig ruimtegebruik. Deze doelstellingen gelden ook voor het platteland en de activiteiten die daar plaatsvinden. In het buitengebied is het vooral de combinatie van de verschillende functies wonen, werken, recreëren en natuur en landschap die aandacht vraagt. De uitdaging daarbij is juist dat de verschillende functies en kwaliteiten elkaar versterken.

5.2 Duurzame agrarische sector

Voor de activiteiten op het platteland, zoals landbouw en recreatie, is er een voortgaande trend naar verdere verduurzaming te zien. Vanuit het Europese GLB-beleid moeten boeren rekening houden met andere belangen, zoals voedselveiligheid en milieu. Ook vanuit de sector zelf zoekt een deel van de bedrijven naar een andere bedrijfsvoering en verbreding, zoals energieproductie en agrarisch natuurbeheer. Er worden al maatregelen genomen, zoals het terugdringen van het gebruik van antibiotica en gewasbeschermingsmiddelen en het verwerken van mest naar duurzamere productie.

Enige tijd geleden gaf de Gezondheidsraad aan dat 'asbestdaken, die door ouderdom slijten', een gevaar voor de gezondheid opleveren. Vooral asbestbranden leveren een potentieel gezondheidsrisico op voor omwonenden. Voor agrarische en overige gebouwen zijn daarom in 2012 verkenningen uitgevoerd naar de omvang, problematiek en mogelijke oplossingsrichtingen. In totaal is in Twenterand 223.749m² asbest aanwezig in en op agrarische gebouwen.

Per 1 juli 2013 is er een landelijke stimuleringsregeling voor sanering van asbestdaken bij agrarische bedrijven: de stimuleringsregeling 'Asbest eraf, zonnepanelen erop' opengesteld. Voor Overijssel komt hiervoor circa € 2,4 miljoen beschikbaar. Zie voor de regeling www.asbestvanhetdak.nl. De uitvoering van de regeling loopt tot eind 2014. Gemeente Twenterand stimuleert deelname aan de stimuleringsregeling door middel van communicatie richting de doelgroep, de agrarische ondernemers.

5.3 Duurzame recreatie en toerisme

Duurzaamheid in toerisme en recreatie heeft alle voorwaarden in zich om ruimte, natuur en rust te borgen en tegelijk nieuwe doelgroepen aan te spreken. Om de ruimtelijke kwaliteit te verzekeren zal versterking van de toeristische sector niet ten koste van landschap en natuur mogen gaan, maar juist op een goede manier moeten inspelen op de mogelijkheden die natuur en landschap bieden. Duurzaamheid heeft veel te maken met bewustwording en gedragsverandering in het omgaan met natuur en milieu. Juist op het platteland liggen hiervoor goede kansen bijvoorbeeld bij het Veenmuseum en bij de activiteiten die organisaties, zoals ANV Land & Schap, wil gaan ontwikkelen voor educatie rond natuurbeheer en boerenerf. Juist door het beleven van het landschap worden bezoekers en bewoners van een gebied zich bewuster van de kenmerken, de waarden en de band tussen mens en natuur in het gebied. Binnen het wederopbouwgebied Vriezenveen liggen hiervoor veel kansen.

De verantwoordelijkheid voor verbetering van de duurzaamheid is bij uitstek een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid en de samenleving in Twenterand. Daarvoor wil de gemeente aansluiting zoeken bij de behoeften en ideeën van inwoners, bedrijven en organisaties en de actieve en creatieve rol van deze partners benutten. De rol van de gemeente is informeren en inspireren, stimuleren en faciliteren, bijvoorbeeld door partijen met elkaar in contact te brengen.

5.4 Duurzame energie en ruimtelijke inpassing

Ruimtelijke inpassing

De provincie Overijssel en de gemeente Twenterand streven naar 20% duurzame energie in 2020. Duurzame energie kan een nieuwe economische drager zijn voor het platteland. De gemeente

Twenterand geeft in haar milieubeleidsplan (2011) aan, dat zij in het buitengebied grote kansen ziet voor duurzame energieopwekking. Door de uitgestrekte ruimte en het overschot aan mest wordt gedacht aan het opwekken van energie door mestvergisting, zonnevelden, windmolens en uit biomassa. Daarom heeft de gemeente momenteel het beleidskader 'Ruimtelijke inpassing lokale opwekking duurzame energie' in procedure. Dit beleidskader geeft aan of, waar en op welke wijze de realisatie van installaties voor opwekking van duurzame energie in de gemeente inpasbaar zijn. In hoofdzaak geeft dit beleid aan dat er op het platteland mogelijkheden zijn voor kleinschalige en middelgrote vergisters bij boerderijen en loonwerkers. Geen medewerking wordt verleend aan het realiseren van grote industriële vergisters.

De opgenomen aanbevelingen in de nota Duurzame energie en ruimtelijke inpassing voor het te actualiseren bestemmingsplan Buitengebied zullen meegenomen worden in de beoordeling.

5.5 Duurzame initiatieven

Steeds vaker komt het voor dat bewoners zelf initiatieven nemen. Bijvoorbeeld 'energiecoöperaties', die gaan meestal over de gezamenlijke inkoop van (duurzame) energie maar steeds vaker ook over investeringen in duurzame energieopwekking. De initiatiefnemers zijn vaak burgers (vrijwilligers), al dan niet samen met lokale bedrijven. Dit is een andere insteek dan de traditionele manier van werken, waarbij de gemeente reageert op aanvragen van (grote) commerciële partijen. De boodschap is dat we open staan voor zon- of windenergieprojecten die 'van onderop', dus door een groep burgers, gedragen worden. Als een dergelijk initiatief zich aandient, anticipeert de gemeente daarop. Het oordeel over deze burgerinitiatieven wordt overgelaten aan de gemeenteraad.

In een nota over platteland mag een hoofdstuk over natuur en milieu niet ontbreken. Alhoewel deze nota de opmaat is naar een nieuw bestemmingsplan; een instrument uit de Ruimtelijke Ordening, zijn de meeste regelingen op het terrein van natuur en milieu verankerd in milieuwetgeving, zoals de Wet milieubeheer.

6 Sociaal

6.1 Inleiding

De resultaten van de gebiedsbijeenkomsten en themabijeenkomsten (waarbij ruim 90 betrokken plattelandsbewoners hebben meegesproken over hun wensbeeld van het platteland in Twenterand) zijn een belangrijke bevestiging van de trends benoemd in hoofdstuk 2 en vormen met name voor dit hoofdstuk belangrijke inspiratie en input. Dit hoofdstuk benoemt de gewenste sociale ontwikkeling van het platteland.

6.2 Leefbaarheid en Noaberschap

De huidige plattelandsbewoners zijn zich ervan bewust dat er een grote diversiteit aan mensen op het platteland is komen wonen en zal gaan komen. Agrariërs staan in het algemeen open voor deze veranderingen. Betrokken plattelandsbewoners wensen dat het platteland meer onder de aandacht komt en wensen meer bekendheid te geven aan de activiteiten op het platteland. Toekomstige kansen hiervoor liggen in het zoeken naar verbindingen en het aangaan van samenwerkingsverbanden. Dit valt onder de noemer 'eigen kracht Noaberschap'. Noaberschap is een term die de burgerkracht op z'n Twents typeert. Het gaat hierbij om een nieuw netwerk van mensen, waarbij men elkaar wil helpen om aangenaam te wonen, te werken en te leven. Nieuwe communicatiemiddelen ondersteunen nieuwe verbindingen. Deze verbindingen zijn gebaseerd op een groot aantal kernwaarden van het 'oude' Noaberschap, zoals gedeelde verantwoordelijkheid, gelijkwaardigheid, wederzijds vertrouwen, talenteninzet en wederkerigheid. De burger wil een nieuwe rol door meer zelf het initiatief te nemen. Op het platteland is hiervoor expliciet ruimte; een sociaal sterker platteland door onderlinge samenwerking en met onderling respect voor 'bestaande gedragsregels' en voor 'inburgering platteland'. De gemeente ziet een rol in het stimuleren en regisseren van deze netwerken en verbindingen.

6.3 Plattelandsaanjager

In de periode 2007-2013 heeft in Twenterand een gebiedscoördinator initiatiefnemers ondersteund bij het adviseren en het ondersteunen van het ontwikkelen van hun plannen, vooral in de beginfase. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om agrarische bedrijfsontwikkeling, - verplaatsing of – beëindiging, maar ook om het herontwikkelen van een vrijgekomen agrarische locatie voor een nieuwe functie (wonen, werken) of het starten van een (samenwerkings)project. Mede op basis van de gebieds- en themabijeenkomsten blijkt er grote behoefte te bestaan aan diverse activiteiten die vanuit de gemeente worden geïnitieerd. Vanuit de bijeenkomsten is bevestigd dat diverse organisaties uit willen gaan van eigen initiatief, maar daarin wel aangejaagd c.q. gestimuleerd willen worden door de gemeente. Gesteld is dat de gemeente makkelijk verbindingen kan leggen vanwege haar netwerk. Een dergelijke rol van de gemeente wordt als nuttig gezien. Een aanjager platteland speelt een rol binnen de drie pijlers waarop de nota Platteland is gestoeld: de sociale pijler, de economische pijler en de ruimtelijke/duurzame pijler.

De gemeente Twenterand zoekt en legt verbindingen in samenwerkingsverbanden met én tussen organisaties met belang op het platteland. Hierbij valt te denken aan het Agrarische natuurvereniging Land&Schap, Twentse Hooilanden, LTO, vereniging het Veenschap, Milieuraad, KNNV maar ook met de nog op te richten platform vrijetijdseconomie.

6.4 Sociaal economisch

In 2009 is de [Sociaaleconomische visie](#) tot 2030 voor Twenterand opgesteld. Het ambitieniveau van de gemeente Twenterand op sociaaleconomisch gebied is daarin als volgt geformuleerd: *“Het behouden van de aanwezige bedrijvigheid en werkgelegenheid en tegelijkertijd het versterken en toekomstbestendig maken van de werkgelegenheidsstructuur, waarbij ondernemerschap optimaal wordt gestimuleerd”*. Voor Plattelandsontwikkeling en Leefbaarheid zijn daarbij de volgende 3 onderwerpen benoemd:

1. Ruimte bieden voor schaalvergroting van de landbouw om hierdoor de agrarische sector te versterken en te behouden en het versterken van de leefbaarheid van het platteland;

2. Meer ruimte voor verbrede landbouw door versterking van de agrarische sector binnen haar grenzen om meer inkomen te genereren;
3. Ontwikkelen en vermarkten agrarische streekproducten.

In het bijbehorende uitvoeringsprogramma zijn de volgende actiepunten genoemd:

- Ruimte bieden voor schaalvergroting binnen de landbouw;
- Meer ruimte voor verbrede landbouw;
- Ontwikkelen en vermarkten agrarische streekproducten;
- Stimuleren duurzame energie;
- Stimuleren nieuwe bedrijvigheid in VAB's;
- Verbinden en promoten dagattracties;
- Ontwikkeling recreatieve poort Engbertsdijkavenen;
- Kwaliteitsverbetering en innovatie verblijfsrecreatie;
- Stimuleren kennis, kunde en faciliteiten paardensport;
- Plattelandsontwikkeling;
- Sector toerisme ontwikkelen voorzieningen en faciliteiten voor senioren;
- Beperken negatieve gevolgen Natura 2000.

De nota Platteland heeft diverse raakvlakken met de sociaal economische agenda. In de uitvoering van de nota ligt een taak voor het leggen van verbindingen en samenwerkingsinitiatieven.

6.5 Conclusie

De gemeente wil plattelandsnetwerken en -verbindingen gaan stimuleren en regisseren. Tevens is een (plattelands)aanjager nodig om initiatieven van de grond te krijgen met en door het omringende netwerk. Deze maatregelen staan in de uitvoeringsagenda.

7 Agrarische activiteiten

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan (economische) feiten, cijfers en getallen over de grootte van bedrijven en over het aantal dieren. Deze cijfers komen uit het rapport 'Landbouwcijfers in Twenterand (2013)'. Daarna volgt de toelichting op de bestemmingen en wordt een aantal bestemmingen geëvalueerd. Deze evaluatie is voorzien van een voorstel over hoe er bij de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied mee wordt omgegaan. Ten aanzien van de agrarische groei is het standpunt over de bouwblokken opgenomen in de vierde paragraaf.

7.2 Bedrijfsomvang, dierenaantallen en grondgebruik

Bedrijfsomvang

De grootte van de bedrijven in de gemeente Twenterand toont weinig verschillen met de omliggende gemeenten en de provincie. Ruim een derde van de bedrijven valt in de categorie; oppervlakte kleiner dan 10 ha. Het aantal grote bedrijven, vooral de categorie van groter dan 60 ha, blijft iets achter in vergelijking met die in de 7 omliggende gemeenten en de provincie.

Op bedrijfsniveau hebben de melkveehouderijen over het algemeen de meeste grond in gebruik, gemiddeld 40 ha. Hier is wel sprake van een sterke afwijking ten opzichte van het landelijk gemiddelde, namelijk 14 ha minder.

Aantal dieren

Het aantal runderen in Twenterand is in de periode 2005-2011 toegenomen met bijna 30%. Vooral in de categorie vlees- en weidevee is een flinke groei te zien (+62%). De oorzaak van deze groei is een toename van het aantal vleeskalveren en het aantal bedrijven dat stopt met melkveehouderij, maar nog wel weidevee blijft houden. De hoeveelheid melk- en fokvee toont een lichte stijging. Het aantal runderen in Twenterand bedraagt bijna 24.000. Dat is 3,9% van het totaal aantal runderen in Overijssel. Er is in de gemeente ongeveer evenveel melk- en fokvee als vlees- en weidevee.

De totale hoeveelheid varkens is toegenomen met ruim 40%, wat vooral veroorzaakt wordt door de grote toename aan biggen en fokvarkens. Het aantal vleesvarkens kent namelijk een daling van 20%. Het aantal varkens in de gemeente bedraagt ruim 37.000, dat is 2,3% van het totaal aantal varkens in Overijssel. De veestapel als geheel is in de afgelopen periode gegroeid.

Grondgebruik

Er zal de komende jaren nog steeds grond aan de landbouw worden onttrokken voor natuur, water, infrastructuur en bebouwing. Het grondgebruik in de landbouw zal, net als de afgelopen periode, naar verwachting op peil blijven omdat stoppende agrariërs hun grond verhuren of verkopen. Van de totale oppervlakte van de gemeente Twenterand is ongeveer 2/3 in gebruik van de landbouw. Dit komt overeen met bijna 7000 ha. Het overgrote deel hiervan wordt gebruikt voor landbouwproductie (akkerbouw, tuinbouw, veehouderij).

7.3 Agrarische bestemmingen

7.3.1 Volwaardig of deeltijd agrarisch bedrijf

Voor het beoordelen van de bedrijfsmatige noodzaak van nieuwbouwplannen van agrarische ondernemers, zoals de bouw van stallen of het vergroten van het bouwperceel is gemeentelijke medewerking aan een bestemmingsplanprocedure afhankelijk van de bepaling van de volwaardigheid van een agrarisch bedrijf.

Voor de bepaling hiervan wordt gekeken naar de economische omvang (inkomenscapaciteit) en de arbeidsbehoefte vanuit het bedrijf. Hierbij worden de agrarische bedrijven meestal onderverdeeld in de volgende categorieën:

1. *Deeltijdbedrijf*: Er is sprake van een agrarisch deeltijdbedrijf als minder dan helft van een 'redelijk' inkomen afkomstig is uit het bedrijf en tevens minder dan de helft van de arbeidsinzet van een volwaardige arbeidskracht aan het bedrijf besteed wordt.

2. *Reëel bedrijf*: Er is sprake van een reëel agrarisch bedrijf als tussen de helft en een nagenoeg volledig 'redelijk' inkomen afkomstig is uit het bedrijf en tussen de helft en nagenoeg volledige arbeidsinzet van een volwaardige arbeidskracht aan het bedrijf besteedt wordt. Een reëel bedrijf heeft de potentie uit te groeien tot een volwaardig agrarisch bedrijf.
3. *Volwaardig bedrijf*: Er is sprake van een volwaardig agrarisch bedrijf als een nagenoeg 'redelijk' inkomen afkomstig is uit het bedrijf en (of) nagenoeg de gehele arbeidsinzet van een volwaardige arbeidskracht aan het bedrijf besteedt wordt.

Om te beoordelen of een bedrijf te karakteriseren valt als deeltijd, reëel of volwaardig bedrijf is het aan te bevelen om vooral te focussen op de economische omvang (inkomenscapaciteit). Deze wordt sinds 2010 weergegeven in Nederlandse Standaard Opbrengst (NSO).

Om een onafhankelijk oordeel te verkrijgen over de volwaardigheid van een bedrijf, de noodzaak tot vergroting van een agrarisch bouwperceel, de noodzaak voor de bouw van een tweede bedrijfswoning, et cetera legt de gemeente de bedrijfsgegevens voor advies voor aan de stichting Agrarische beoordelingscommissie (ABC).

7.3.2 Bestemming agrarisch bouwperceel

In het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied wordt de bestemming Agrarisch - Agrarisch bedrijf gelegd op alle bestaande *functionerende* agrarische bedrijven. Aan die bedrijven wordt een bouwperceel toegekend conform het huidige bestemmingsplan Buitengebied. Hier voor af gaat een uitgebreide gemeentelijke inventarisatie bij de agrarische bedrijven. Uit deze verkenning kan blijken dat de oppervlakte moet worden aangepast (hetzij naar beneden, omdat geen sprake meer is van een volwaardig c.q. reëel agrarisch bedrijf, hetzij naar boven als uit de contacten met agrariërs blijkt dat een groter bouwvlak niet alleen gewenst, maar ook aantoonbaar noodzakelijk is). Wanneer dit tijdens het in procedure brengen van het bestemmingsplan nog niet is aangetoond, kan later door middel van een wijzigingsbevoegdheid alsnog worden voorzien in een groter bouwperceel.

Door middel van een wijzigingsbevoegdheid wordt eveneens voorzien in de mogelijkheid tot het wijzigen van de bestemming naar een andere functie, waaronder wonen en bedrijf.

7.3.3 Kernrandzones

In het vigerende bestemmingsplan Buitengebied is een planologische aanduiding 'kernrandzone' rond de kernen opgenomen. Deze aanduiding houdt in dat binnen deze zone zich geen nieuwe agrarische bedrijven mogen vestigen. In de afgelopen planperiode zijn geen initiatieven ondernomen waarvoor de gemeente dit specifieke beleid heeft moeten inzetten. Aanvragers van nieuwe agrarische bouwpercelen kiezen locaties, vanwege diverse redenen, die verder van kernranden liggen dan de reikwijdte van de 'kernrandzone'. Deze specifieke aanduiding brengt niet langer extra kansen of sturingsmogelijkheden.

Een specifieke planologische aanduiding voor 'kernrandzone' om nieuwvestiging van agrarische bedrijven direct rond kernen te voorkomen heeft weinig beleidsmatige waarde. De gemeente Twenterand kiest ervoor om deze planologische aanduiding in het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied te laten vervallen.

7.3.4 Grondgebonden tuinbouw

Het vigerende bestemmingsplan Buitengebied biedt de mogelijkheid om in een gebied ten noorden van Vriezenveen tuinbouw te realiseren. In de afgelopen planperiode is slechts één keer gebruik gemaakt van deze mogelijkheid en is er een nieuw tuinbouwbedrijf gevestigd. Er zijn geen signalen dat hier in de toekomst vraag naar is. De bestaande tuinbouwbedrijven binnen dit gebied behouden de bestaande ontwikkelingsmogelijkheden als de specifieke aanduiding komt te vervallen.

Een specifieke planologische aanduiding voor 'grondgebonden tuinbouw' om ontwikkelingen te stimuleren heeft weinig beleidsmatige waarde. De gemeente Twenterand kiest ervoor om deze planologische aanduiding in het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied te laten vervallen.

7.4 Uitbreidingsmogelijkheden

7.4.1 Bouwblokken

De groter wordende bedrijven hebben grotere stallen en vaak ook een groei van het bouwblok nodig. Dit niet alleen vanwege schaalvergroting, maar vooral ook door veranderende wet- en regelgeving, zoals op het gebied van brandpreventie en dierenwelzijn. Deze bedrijven kunnen problemen krijgen met de omvang van hun bouwblok, stallen en gebouwen. De verwachting is dat de ontwikkelingswensen van groeiende bedrijven niet meer binnen de bestemmingsplanvoorschriften van 1.5 ha passen. Hier kan de gemeente op verschillende manieren mee omgaan. Wanneer er onvoldoende ruimte wordt geboden op één locatie kunnen bedrijven meerdere locaties gaan exploiteren. Dit is voor de meeste ondernemers onwenselijk vanwege een inefficiënte bedrijfsvoering (dubbel materiaal, reistijd, extra kosten, et cetera.). Het alternatief is meer ruimte bieden op één locatie onder voorwaarden, zoals het vergroten van het agrarisch bouwperceel, maar het behouden van dezelfde toegestane bebouwingsoppervlakte door middel van een bebouwingspercentage.

De uitdaging zit in het bieden van planologische ruimte aan agrarische bedrijfsontwikkeling van de blijvende agrariërs, als motor van het buitengebied, en tegelijk het bewaken en stimuleren van de ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en gezondheid. Ook veiligheid op het agrarische perceel is een belangrijk aandachtspunt. Logische routestructuren op het bouwperceel zijn voor een agrarische ondernemer van belang vanwege economische factoren (vlotte aan- en afvoer), maar ook vanwege de veiligheid van kinderen op en rond het erf.

Sleufsilo's en mestopslagplaatsen zijn bij recht toegestaan met een hoogte van max. 2 meter binnen het agrarisch bouwperceel. De bouw van sleufsilo's zijn buiten het agrarisch bouwperceel met een binnenplanse afwijking mogelijk mits de sleufsilo's aansluitend aan het bouwperceel worden opgericht en de buiten het bouwperceel te realiseren oppervlakte niet meer is dan 3000m².

Met een binnenplanse afwijking zijn ook mestopslagplaatsen van max. 4 meter hoogte en een maximale oppervlakte van 750m² mogelijk buiten het bouwvlak indien opslag op het bouwperceel feitelijk of vanwege milieu hygiënische redenen onmogelijk is en afvoer naar een centrale c.q. gebundelde mestopslagplaatsen niet tot de reële mogelijkheden behoort.

De gemeente kiest voor een passend bouwperceel. Zodra de bouwpercelen groter worden dan 1,5 ha, stelt de gemeente Twenterand extra voorwaarden aan de ruimtelijke inpassing (zie paragraaf 11.2 Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving). Ook dient dan een maximum percentage aan bebouwing op het bouwperceel te worden ingevoerd, zodat ook daarmee de kwaliteit versterkt wordt. Op het agrarisch bouwperceel zal ruimte geboden worden voor logische routestructuren.

7.4.2 Landbouwontwikkelingsgebied en ontwikkeling intensieve veehouderij

De provincie Overijssel beschrijft in de Omgevingsvisie in relatie tot de landbouwontwikkelingsgebieden dat 'er *geen sprake mag zijn van een onevenredige aantasting van het woon- en leefklimaat van groepen inwoners*'. Het rapport 'Gezondheidsrisico's rond veehouderijen' van de Gezondheidsraad (30 november 2012) benoemt geen afstandscriterium, maar roept gemeenten op lokaal beleid te ontwikkelen met minimumafstanden. De GGD houdt na het advies van de Gezondheidsraad voorlopig vast aan haar standpunt een minimum afstand van 250 meter aan te houden bij nieuwvestiging tussen veehouderijen en woningen. De GGD onderschrijft het advies van de Gezondheidsraad over de vermindering van uitstoot van stoffen die geurhinder of gezondheidsrisico's kunnen veroorzaken. Zij adviseert de gemeenten om zo mogelijk luchtwassers voor te schrijven en deze ook te monitoren en te controleren.

Twenterand heeft met de visie op de Landbouwontwikkelingsgebieden en het bestemmingsplan Buitengebied, partiële herziening LOG gebieden, betreffende deze gebieden een afstandscriterium van 500m opgevoerd tussen lintbebouwing en intensieve veehouderijbedrijven. Hiertegen heeft onder meer de provincie een beroep ingesteld. De RvS heeft op 26 juni 2013 het bestemmingsplan Buitengebied, herziening LOG-gebieden vernietigd. Een inhoudelijke toetsing van bijvoorbeeld bovengenoemde afstandscriterium in het kader van de gezondheidsrisico's heeft niet plaatsgevonden. De gemeente is voornemens een afstandscriterium tussen lintbebouwing en intensieve veehouderijen te hanteren. Hetzelfde geldt voor de invoering van een goothoogte van 6m om etagebouw tegen te gaan. Een afstandscriterium in het kader van gezondheidsrisico's en de goothoogte wordt in het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied verankerd.

Ook zal in de eerstkomende jaren duidelijk worden of de Reconstructiewet gehandhaafd blijft en in relatie hiermee het provinciale reconstructieplan. Op dit punt is veel aan verandering onderhevig. Hierdoor moet de gemeente in de komende periode deze ontwikkelingen en de uitspraak van de RvS nader bezien. Op basis hiervan kan ze de ontwikkeling van de intensieve veehouderij nader vormgeven. Hierop vooruitlopend en ter voorbereiding op een nieuw bestemmingsplan is een voorbereidingsbesluit voor de landbouwontwikkelingsgebieden genomen. Zowel het rijk, de provincie en ook de gemeente zoeken naar een passend instrumentarium waarbinnen de intensieve veehouderij zich kan ontwikkelen op een duurzame wijze en op toekomstbestendige locaties. Hierbij wordt met name de GGD betrokken voor adviezen met betrekking op de volksgezondheid. Maar ook de aanpassing van de wet Dieren, waarbinnen op drie niveaus grenzen gesteld zullen worden, namelijk:

1. Maximeren van de totale omvang van de veehouderij in een bepaald gebied (inclusief het op 'slot' zetten van een gebied);
2. Maximeren van de veehouderij intensiteit in een gebied, of
3. Begrenzing van een veehouderijlocatie in een gebied.

Ten tijde van de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied zal de stand van zaken op dat moment worden beoordeeld.

7.5 Conclusie

De gemeente biedt bestaande agrarische bedrijven ruimte voor bedrijfsontwikkelingen. De gemeente kiest voor een passend bouwperceel. Verruiming van bouwpercelen is mogelijk door het stellen van extra voorwaarden aan de ruimtelijke inpassing (KGO) en door het invoeren van een maximum percentage aan bebouwing op het bouwperceel. In het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied worden onder andere in het kader van gezondheidsrisico's, afstandcriterium tussen lintbebouwing en intensieve veehouderij en ook een goothoogte verankerd.

8 Niet-agrarische activiteiten

8.1 Inleiding

In Twenterand komen diverse niet-agrarische activiteiten op het platteland voor. Te denken valt hier aan loonwerk- en transportbedrijven en recreatiebedrijven. Naar verwachting zijn op dit terrein ontwikkelingen te verwachten bij de stoppende agrarische bedrijven. Zoals eerder gezegd, is de verwachting dat de komende jaren veel agrarische bedrijven in de gemeente Twenterand zullen stoppen. Veel bebouwing in het buitengebied zal daarmee haar functie verliezen. Alleen daarom al is het goed om instrumenten te hebben, die de betreffende agrariërs ontwikkelingsmogelijkheden bieden en de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied vergroten. Er blijft de komende jaren zeker aanbod in stallen, die gesloopt of hergebruikt kunnen worden. Naast de mogelijkheid om de landschapsontsiende bebouwing te verwijderen en ter compensatie een woonfunctie toe te voegen (Rvr), moeten er ook mogelijkheden blijven voor nieuwe economische dragers in het buitengebied. Dit kan door de vrijgekomen bebouwing in te zetten voor andere bedrijvigheid, waardoor de vitaliteit en de economische draagkracht van het buitengebied (beter) gewaarborgd blijft (VAB beleid).

Voor vele van deze gebouwen is een nieuwe activiteit gewenst om plaats te bieden aan nieuwe plattelandsbewoners en om verpaupering van de gebouwen tegen te gaan. Gepaste nieuwe economische functies zijn wenselijk voor het platteland, daarnaast is sloop van de leegkomende schuren aan stallen ook een goede manier om verpaupering tegen te gaan. In dit hoofdstuk staan diverse mogelijkheden.

8.2 Beroep aan huis

Het aan huis verbonden beroep is een dienstverlenend beroep, dat een ondernemer op kleine schaal in zijn woning en/of aangebouwd ondergeschikt gebouw uitoefent. Binnen het bestaande bestemmingsplan is het uitoefenen van een beroep aan huis toegestaan. Voorwaarde is, dat de woonfunctie de belangrijkste functie blijft en de ruimtelijke uitwerking of uitstraling met de woonfunctie in overeenstemming is.

Op basis van de [kruimellijst](#) (buitenplanse afwijkingsmogelijkheid), is formeel vastgesteld dat met een afwijking van het bestemmingsplan het mogelijk gemaakt wordt voor *aan huis verbonden activiteiten die uit het oogpunt van hun relatie tot de omgeving op één lijn zijn te stellen met aan huis verbonden beroepen, mits dit gedeelte niet meer bedraagt dan 30% van de oppervlakte van de woning en aangebouwde ondergeschikte gebouwen*. Het gaat hier bijvoorbeeld om: zzp'ers, Bed&Breakfasts, bedrijfjes aan huis; bijvoorbeeld media, entertainment, kunst en creatieve zakelijke dienstverlening (workshops).

De gemeente Twenterand continueert het beleid op beroep aan huis. De buitenplanse afwijking van 'aan huis verbonden activiteiten' wordt in het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied verankerd.

8.3 Vrijkomende Agrarische Bebouwing

8.3.1 Inleiding

Agrariërs die hun bedrijf beëindigen, blijven vaak zelf op de locatie wonen. Zij verkopen of verhuren hun grond, weiden of stallen jongvee aan een collega of willen de Rvr toepassen. Dit beeld zal de komende jaren niet veranderen. De verandering zit waarschijnlijk vooral bij de locaties die omgezet worden van 'agrarisch' naar 'niet agrarisch'. Deze worden (her)ontwikkeld en bieden ook mogelijkheden voor nieuwe bedrijvigheid. Dit kan de vitaliteit en leefbaarheid van het platteland ten goede komen.

De gemeente heeft in 2005 de beleidsregels voor VAB opgesteld. De beleidsregels zijn geïntegreerd in het bestemmingsplan Buitengebied en gelijktijdig met het bestemmingsplan Buitengebied vastgesteld. Doel van de regeling is het mogelijk maken van nieuwe, passende gebruiksvormen voor vrijgekomen (voormalige) agrarische bedrijfsgebouwen. Hiermee voorkomt de gemeente een verrommeling van het platteland en kunnen nieuwe economische dragers bijdragen aan de economische ontwikkeling van het buitengebied.

De komende jaren zal er vraag blijven naar toepassing van het VAB beleid. Het voortzetten van de regeling zal dan ook leiden tot minder leegstand en daarmee minder verpaupering van leegstaande

bedrijfsbebouwing in het buitengebied. Bovendien biedt het een kans op behoud en/of versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied.

In het voorjaar van 2011 is er een evaluatie van het plattelandsbeleid van Twenterand uitgevoerd voor de onderwerpen Rvr, het beleid VAB, nevenactiviteiten en de landhuizenregeling. Daarbij is ook een vergelijking gemaakt met het beleid van de omliggende gemeenten Hellendoorn, Wierden, Tubbergen en Hof van Twente.

Uit de inventarisatie van het beleid zijn onder meer de volgende conclusies getrokken:

- Via het doorlopen van een bestemmingsplanprocedure (-herziening) zijn veel kansen benut en gerealiseerd (= maatwerk);
- Het inhuren van expertise/adviseur door de aanvrager vergroot de kans op succes;
- Er is geen verschil in succes tussen aanvragen van 'bestaande/huidige' bewoners in vergelijking met aanvragen van 'nieuwkomers/projectontwikkelaars';
- Bij succesvolle VAB's is diversiteit aan nieuwe zichtbare bestemmingen, zoals recreatie, nieuwe woonvormen en zorgfunctie, kookstudio, ambachtelijke brouwerij;
- Bij nevenfuncties is diversiteit aan activiteiten, zoals training/opleiding, proeverij, destilleerderij, overnachtingen/recreatie.

In het geval van bedrijfsbeëindiging van een agrarisch bedrijf wordt in het bestemmingsplan een functiewisseling mogelijk gemaakt voor:

- Woondoeleinden;
- Vestiging van een bedrijf;
- Recreatieve voorzieningen in de vorm van actieve recreatie en/of verblijfsrecreatie.

Dat gebeurt alleen als de aanvraag voldoet aan alle voor een functiewijziging gestelde criteria. Alle bovengenoemde ontwikkelingen mogen in elk geval niet leiden tot een beperking van de ontwikkelingsruimte van de omringende bestaande functies. Verder moeten ze leiden tot een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

8.3.2 Sloop en/of nieuwbouw, voorwaarden

Uitgangspunt van het VAB beleid is hergebruik van bestaande gebouwen. Echter in sommige situaties is sloop en/of nieuwbouw gewenst als onderdeel van de ontwikkeling. Vervangende nieuwbouw is mogelijk tot maximaal de bestaande oppervlakte en de bestaande inhoud.

In de afgelopen periode heeft de gemeente voorstellen gekregen van ondernemers, die activiteiten willen ondernemen in leegstaande voormalige agrarische bebouwing die inmiddels bestemd is als woning. Gezien de ontwikkelingen op het platteland is het in bepaalde gevallen gewenst om medewerking te verlenen aan dit soort initiatieven. Twenterand staat hier welwillend tegenover. Als peildatum voor het moment van toetsing of iets voorheen agrarische bebouwing is geweest, wordt gekozen voor de datum van de gemeentelijke herindeling: 1 januari 2001. Als de bestemming al voor 01.01.2001 is omgezet naar een andere bestemming dan agrarisch wordt geen medewerking verleend aan een bestemmingsplanwijziging in het kader van het VAB beleid, maar blijft de huidige bestemming gehandhaafd.

Als de bebouwing al de woonbestemming heeft, maar er is nog wel voormalige agrarische bebouwing aanwezig, dan mogen deze bijgebouwen bij de woning worden vervangen tot een maximum van 100m². Onder de voorwaarden van het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit kan met een binnenplanse afwijkingsbevoegdheid een maximale oppervlakte van 250m² worden vervangen.

8.3.3 Wonen

Het wonen in een VAB is gerelateerd aan de bedrijfswoning. Uitsluitend de bestaande bedrijfswoning inclusief de inpandige bedrijfsruimte kan onder voorwaarden worden hergebruikt voor woondoeleinden. De gemeente Twenterand staat positief tegenover het bieden van gevarieerde woonmogelijkheden, zoals schuurwoningen of een Noabererf. Het gaat hier om een erf met behoud van het karakter en de uitstraling van het voormalig agrarisch erf, waar meerdere wooneenheden gevestigd kunnen zijn, mits landschappelijk passend ingericht. Dit biedt mogelijkheden voor het bouwen van woningen in verschillende prijsklassen en voor verschillende doelgroepen.

8.3.4 Vestiging van een bedrijf

Na bedrijfsbeëindiging kan een agrarisch bouwperceel, onder voorwaarden, omgezet worden in de bestemming 'bedrijfsbebouwing'. Enkele voorwaarden hierbij zijn:

- De bedrijfsactiviteiten voorzien in eigen parkeergelegenheid die landschappelijk is ingepast;
- De bestaande infrastructuur is afdoende voor de bedrijfsactiviteiten;
- De activiteiten mogen uitsluitend uitgeoefend worden binnen de bestaande (of vervangen) bebouwing;
- Het betreft uitsluitend kleinschalige bedrijven. In bijlage 13.2.4B is een lijst opgenomen.

Procedure

De gemeente Twenterand start, afhankelijk van de soort en het type bedrijvigheid, een procedure om het bestemmingsplan passend te maken aan de wenselijke ontwikkeling. Zo kan er sprake zijn van een actualisatie van het bestemmingsplan, de toepassing van een wijzigingsbevoegdheid uit het bestemmingsplan of een afwijkingsprocedure.

Zo moeten functiewijzigingen altijd minstens met een wijzigingsbevoegdheid, omdat het een nieuwe bestemming betreft. Wijzigingen die buiten de in het bestemmingsplan genoemde wijzigingsbevoegdheden vallen, kunnen als maatwerk dan nog met een bestemmingsplanherziening worden geregeld. Nevenactiviteiten op het bestaande volwaardig agrarisch bedrijf kunnen met toepassing van een binnenplanse afwijking worden geregeld.

8.3.5 Recreatieve voorzieningen

Na bedrijfsbeëindiging kan een agrarisch bouwperceel, onder voorwaarden, omgezet worden in de bestemming 'actieve recreatie', 'dagrecreatie', 'bos- en natuurgebied' of 'extensieve recreatie'. Onder de voorwaarden vallen bijvoorbeeld dat:

- De activiteiten voorzien in eigen parkeergelegenheid, die landschappelijk is ingepast;
- De bestaande infrastructuur afdoende is voor de activiteiten;
- De activiteiten uitsluitend uitgeoefend mogen worden binnen de bestaande bebouwing; en
- Dat het uitsluitend kleinschalige activiteiten betreft die worden benoemd in bijlage 13.2.4 C en/of bedrijven die wat hinder betreft vergelijkbaar zijn met de lijst.

8.3.6 Zorg

Zorgboerderijen zijn agrarische bedrijven waar mensen met een zorg of hulpvraag, onder begeleiding, een waardevolle dagtaak vinden. Er vinden bedrijfsmatige activiteiten en zorgactiviteiten plaats door onder meer het uitvoeren van activiteiten in de agrarische en groene sector. De activiteiten die de deelnemers doen zijn heel verschillend en afhankelijk van de zorgboerderij. Vanwege de vergrijzing wordt de zorg in de toekomst anders georganiseerd, de zogenaamde 'kanteling'.

Er zijn zelfstandige boerderijen, waarbij de boerderij eigendom is van het gezin dat op de boerderij woont. In dit geval is er sprake van een nevenactiviteit (zie 8.4). Er zijn ook voormalige boerderijen, die horen bij een zorginstelling. In dat geval is er sprake van een invulling van een VAB. De gemeente neemt een positief standpunt in over zorg in een VAB. Dit pleit ervoor om de bedrijvenlijst aan te vullen met nieuwe functies, waaronder 'zorg' als maatschappelijke functie.

8.3.7 Zonering

Vrijkomende agrarische bedrijven kunnen ook binnen LOG's bijdragen aan een herinvulling van het buitengebied met andere economische activiteiten. Dit komt de leefbaarheid ten goede. Twenterand vindt, dat de LOG's zich qua activiteiten niet zodanig van andere gebieden onderscheiden, dat zij volledig voor schaalvergroting gereserveerd moeten blijven. Deze opvatting houdt in dat het VAB beleid gewijzigd wordt en dit beleid op heel het buitengebied van de gemeente van toepassing is. De gemeente Twenterand maakt de keuze om in dit kader de LOG's en verwevingsgebieden als gelijke gebieden te beschouwen.

8.4 Nevenactiviteiten

Naar verwachting zal het aantal bedrijven met nevenactiviteiten nog blijven groeien. Bedrijven die kiezen voor schaalvergroting kiezen niet zo snel voor een nevenactiviteit. Vooral op het 'groene' vlak zullen meer nevenactiviteiten komen. Verder liggen er kansen voor de 'groeimarkt' recreatie en toerisme (zie ook paragraaf 9.2).

De nevenactiviteiten van agrarische bedrijven in Twenterand groeiden de afgelopen jaren in bijna alle typen activiteiten, terwijl het totaal aantal bedrijven is afgenomen. Procentueel gezien is het aantal bedrijven met een nevenactiviteit iets lager dan het landelijk gemiddelde.

Inkomsten uit nevenactiviteiten (uit 'landbouwcijfers in Twenterand (2013)')

65 ondernemers in Twenterand halen inkomsten uit nevenactiviteiten. De meeste agrarische ondernemers (38) halen een marginaal deel (<10%) van hun inkomen uit nevenactiviteiten. Een deel van de ondernemers (22) haalt hieruit een redelijk inkomen (30-50%) en slechts een klein aantal bedrijven (5) haalt een substantieel deel (> 50%) uit nevenactiviteiten. In deze gevallen is de nevenactiviteit qua inkomsten de hoofdactiviteit geworden.

De huidige beleidsregels bieden een agrarisch bedrijf de mogelijkheid om een nevenactiviteit te starten. Voorwaarden zijn dat deze activiteit in ruimtelijk, functioneel en inkomensverwervend opzicht ondergeschikt moet zijn aan de hoofdfunctie. Verder mogen al deze activiteiten uitsluitend bij een volwaardig agrarisch bedrijf en uitsluitend binnen de bestaande bebouwing plaatsvinden.

De gemeente Twenterand kiest ervoor om het beleid op nevenactiviteiten te continueren. Nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden zullen veelal via maatwerk worden mogelijk gemaakt.

8.4.1 Stoppende agrarische hoofdactiviteit

Als er sprake is van een agrarische bedrijfsbeëindiging zijn er, ten gunste van de leefbaarheid op het platteland, mogelijkheden tot continuering van de nevenactiviteit. Twenterand kiest ervoor om de mogelijkheid te bieden de nevenactiviteit geleidelijk naar hoofdactiviteit te laten doorgroeien. Wel moet dan de keuze worden gemaakt op welk moment en onder welke voorwaarden de agrarische bestemming wordt omgezet naar de bestemming van de hoofdactiviteit. Uiteraard dient de locatie zich wel te lenen voor de nieuwe hoofdactiviteit. De nieuwe functie mag niet leiden tot beperking van de ontwikkelingsmogelijkheden van omringende bestaande functies. Ook moet de ruimtelijke kwaliteit gewaarborgd zijn. Dit kan bijvoorbeeld door de verplichting dat bebouwing, die niet voor de nieuwe activiteit wordt benut, gesloopt dient te worden. Het omzetten van de agrarische bestemming naar de nieuwe bestemming is mogelijk in het kader van het VAB beleid door middel van een wijzigingsbevoegdheid.

8.5 Detailhandel

In het buitengebied is detailhandel onder nagenoeg alle bestemmingen verboden. Er is echter een aantal uitzonderingen; namelijk detailhandel in ter plaatse gemaakte (semi) agrarische producten als ondergeschikte nevenactiviteit bij het agrarisch bedrijf. Deze detailhandel mag alleen plaatsvinden binnen de bestaande bedrijfsgebouwen en op een vloeroppervlak van max. 100m².

Nieuw in deze nota is dat naast de ter plaatse gemaakte producten van het agrarisch bedrijf eveneens andere streekproducten mogen worden verkocht. Dezelfde mogelijkheid wordt geboden aan kleinschalige ambachtelijke of kunstzinnige bedrijfjes (ateliers, et cetera) die zich in VAB's hebben gevestigd en zij de eigengemaakte producten verkopen op eenzelfde maximale oppervlakte.

8.6 Horeca in het buitengebied

In het buitengebied is sprake van een drietal vormen van horeca-activiteiten.

1. Horeca als (bedrijfs-)bestemming:
Dit zijn bedrijven die horeca als functie hebben en als zodanig bestemd zijn in het bestemmingsplan.
Deze bedrijven zijn gericht op het aantrekken van bezoekers van buiten en dus extern gericht, bijvoorbeeld een partycentrum.
2. Horeca als nevenactiviteit:
Dit zijn bedrijven met een horeca-activiteit ondergeschikt aan de in het bestemmingsplan aangeduide
Hoofdactiviteit, bijvoorbeeld een theetuin of een boerderijterras.
3. Ondersteunende horeca ten behoeve van de nevenactiviteit:
Dit zijn bedrijven met een horeca-activiteit als ondersteuning van een nevenfunctie anders dan horeca. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een educatieve activiteit op een boerderij.
Hier is een directe relatie tussen de ondersteunende horeca voor die nevenfunctie en de

hoofdfunctie (bijvoorbeeld consumpties tijdens een rondleiding op een bedrijf, bij boerengolf, bij een workshop, of proeven van producten van het agrarisch bedrijf). Kortom, het gaat om intern gerichte horeca. De horeca-activiteit is hier ondersteunend aan de nevenactiviteit.

Op dit moment zijn er zeven 'horecabedrijven' op het platteland, die formeel niet als zodanig bestemd zijn, maar waarbij de horeca als nevenactiviteit of als ondersteunende horeca bij een andere bestemming is geregeld. In de praktijk echter hebben al deze bedrijven wel de accommodatie voor het ontvangen van groepen ten behoeve van feesten/partijen. Kennelijk wordt voorzien in een behoefte. De gemeente wil in het nieuwe bestemming Buitengebied de passende bestemming Horeca (al dan niet gedeeltelijk) mogelijk maken voor deze ondernemingen. De bestemming wordt dan een die bij hun huidige activiteiten en omvang passend is. Daarmee dient dan uiteraard ook aan de bijbehorende wet- en regelgeving te worden voldaan.

Consequentie van het daadwerkelijk bestemmen van deze bedrijven is, dat daarmee eventuele nieuwe initiatieven voor zaalaccommodatie en dergelijke in VAB's niet gehonoreerd worden, tenzij zich een dermate innovatief concept aandient dat hiervoor maatwerk geleverd kan worden in de vorm van een bestemmingsplanherziening. Tegen 'illegale' horeca-activiteiten zal dan handhavend worden opgetreden.

8.7 Wonen

8.7.1 Inleiding

Wonen in het buitengebied is toegestaan op de bestemming wonen en in woningen behorende bij (agrarische) bedrijven. Een woning in het buitengebied mag in het huidige bestemmingsplan Buitengebied worden uitgebreid tot max. 750m³. De woonbehoefte op het platteland is berekend op 80⁴. Grotendeels wordt dit gerealiseerd door woningen die in het kader van de Rvr worden gebouwd. Uit de gebieds- en themabijeenkomsten blijkt dat wonen in nieuwe 'moderne' woonconcepten, zoals schuurvilla's en knoopen met belangstelling ontvangen wordt en is van belang voor de sociale en economische draagkracht van het buitengebied.

8.7.2 Woning

In het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied zal de huidige formulering 'woning' worden gecontinueerd. Hierbij komt er wel een uitbreiding van de begripsomschrijving met het begrip 'mantelzorg'. De begripsomschrijving van woning luidt dan: een (gedeelte van een) gebouw dat dient voor de huisvesting van één huishouden en in geval van inwoning en/of mantelzorg voor de huisvesting van maximaal twee huishoudens. Bovendien wil de gemeente een verruiming van de grootte van de woningen toestaan tot max. 900m³.

De gemeente staat welwillend tegenover het bieden van gevarieerde woonmogelijkheden, zoals bedoeld wordt met schuurwoningen, knoopen of met Noabererf. Het gaat hier om een voormalig erf met behoud van het karakter en de uitstraling van het bestaande agrarische erf waar meerdere wooneenheden gevestigd kunnen zijn, mits landschappelijk aantrekkelijk ingericht. Dit soort innovatieve concepten vraagt om maatwerk en gaat gepaard met een bestemmingsplanherziening.

8.7.3 Bijgebouwen bij (dienst- en/of bedrijfs)woningen

Bij woningen (ook dienst- en/of bedrijfswoningen) zijn ondergeschikt bijgebouwen toegestaan met een maximale oppervlakte van 75m². Uit een gemeentelijke vergelijkingsstudie in 2011 is geconcludeerd dat de omringende gemeenten veelal een maximum oppervlak van 100m² hanteren. Daarom is in 2012, vooruitlopend op het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied, al in de beleidsregels de mogelijkheid opgenomen voor een buitenplanse afwijking (kruimellijst) om de maximale grootte van een bijgebouw te verhogen naar 100m². Dit zal in het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied bij recht worden opgenomen.

Uit de gehouden gebiedsbijeenkomsten is gebleken dat er behoefte bestaat aan meer afwijkingmogelijkheden. Bijvoorbeeld het toestaan van grotere bijgebouwen (150m²) wanneer sprake is van veel eigen grond (bijvoorbeeld > 1 ha) rond de woning.

⁴ gebaseerd op de woonvisie 2009+, Trendbureau Overijssel en de Twentse woningmarktmonitor 2009 en opgenomen in de Structuurvisie Twenterand (2011)

Twenterand wil maatwerk bieden voor mogelijkheden tot sloop elders en herbouw tot 250m² op de woninglocatie. In deze gevallen is de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit een belangrijke randvoorwaarde en eventueel toepassing van KGO via een bestemmingsplanherziening.

8.7.4 Plattelandswoning

Op 1 januari 2013 is de Wet plattelandswoningen in werking getreden. Deze wet regelt de introductie van de plattelandswoning. Een plattelandswoning is een (voormalige) agrarische bedrijfswoning, die bewoond mag worden door burgers die geen functionele binding hebben met het nog actieve agrarische bedrijf.

Door deze wet kunnen gemeenten in een bestemmingsplan de voormalige bedrijfswoning als plattelandswoning bestemmen. Hierdoor krijgen deze woningen een speciale status:

- De boerderijwoning houdt voor de wet het karakter van een bedrijfswoning, maar toch kan een niet-agrariër erin wonen.
- Als agrariërs stoppen met hun bedrijfsvoering, kunnen ze hierdoor gewoon in hun huis blijven wonen en belemmeren zij niet het op dezelfde kavel aanwezige agrarische bedrijf, zoals dat bij normale burgerwoningen wel het geval kan zijn.

De wetgeving voor plattelandswoningen is alleen van toepassing op (voormalige) agrarische bedrijfswoningen waarvan het agrarische bedrijf nog actief is. Voormalige agrarische bedrijven waarvan het agrarische bedrijf beëindigd is, moeten een 'gewone' woonbestemming krijgen. Kortom, deze wet is van toepassing op nieuwe gevallen. Overigens staat er al in het huidige bestemmingsplan Buitengebied Twenterand dat *na beëindiging van het agrarisch bedrijf het gebruik van de voormalige agrarische dienst- c.q. bedrijfswoning voor niet-agrarische bewoning niet onder strijdig gebruik wordt verstaan*. Met andere woorden, dan is 'burgerbewoning' wel toegestaan. Maar ook dan is de woning niet beschermd tegen milieuhinder, omdat de bestemming agrarisch dan nog geldt. Overigens kan een (voormalige) agrarische bedrijfswoning pas in gebruik worden genomen als plattelandswoning, nadat dit planologisch is geregeld via het bestemmingsplan.

Voormalige agrarische bedrijfswoningen bij actieve agrarische bedrijven krijgen de planologische aanduiding 'Plattelandswoning'. Overigens zal dit in de praktijk alleen gelden voor de (voormalige) tweede bedrijfswoning, omdat anders het nog functionele agrarische bedrijf niet meer beschikt over een bedrijfswoning.

8.7.5 Rood voor rood regeling

In oktober 2005 heeft het college van Burgemeester en Wethouders de 'Beleidsregels Rood voor rood met gesloten beurs' vastgesteld. In februari 2007 is op basis van de provinciale evaluatie besloten om dit gemeentelijke beleid op de volgende punten aan te passen: mestsilos, ontmenging, verplaatsing, vrijstelling en aanvraag. Doel van de Rvr is het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied door sloop van landschapsontsierende vrijgekomen (agrarische) bedrijfsgebouwen.

Ter compensatie van de sloop van tenminste 850m² landschapsontsierende bedrijfsgebouwen kan de gemeente onder voorwaarden één (of meer) bouwkavels voor een woning aan de eigenaar toekennen. De uitwerking van deze regeling is vastgelegd in de hierboven benoemde beleidsnotitie. De samenvatting van deze regeling is te lezen in bijlage 13.2.7. Bij een beleidsvergelijking in 2011 van de Rvr bij buurgemeenten viel op dat het beleid op sommige punten afwijkt.

Vergelijkbaar bij:

- Het aantal te slopen m² (850m²); alleen Tubbergen heeft een hogere eis gesteld (1000m²);
- De maximale inhoud van de Rood voor rood woning (750m³); alleen Tubbergen geeft meer m³ (900 m³, maar er moet ook meer gesloopt worden);
- De maximale inhoud van een bijgebouw bij een Rood voor rood woning; alleen Tubbergen en Wierden geven meer m² (100m²).

Afwijkend bij:

- De voorwaarde van de duur van het gebruik van het bedrijfsgebouw. Twenterand zit aan de hoge kant. Dit is net als in Tubbergen 5 jaar; de overige gemeenten stellen dit op 3 jaar.
- Het maximale aantal m² bijgebouw volgens het bestemmingsplan Buitengebied. Het beleid van Twenterand valt (samen met Hof van Twente) aan de lage kant uit (75 m²). De gemeenten Hellendoorn, Tubbergen en Wierden hebben dit op 100m² gesteld. Twenterand heeft in 2012 in een buitenplanse afwijking opgenomen, dat de maximale grootte van een bijgebouw verhoogd naar 100m². Dit wordt verankerd in het toekomstig bestemmingsplan Buitengebied. Zie ook 8.7.3.

Gedurende de looptijd van deze regeling zijn slechts 5 woningen in het kader van de Rvr gebouwd. Verwacht wordt dat dit tempo hetzelfde blijft. Toch kan hierin verandering komen. Er stoppen de komende jaren mogelijk veel agrarische bedrijven in de gemeente Twenterand vanwege de strengere huisvesting- en milieueisen; het betreft dan vooral intensieve veehouderijen. Veel bebouwing in het buitengebied zal daarmee haar functie verliezen. Hierdoor blijft er de komende jaren zeker aanbod van stallen die gesloopt of hergebruikt kunnen worden. Door het vrijkomen van agrarische bebouwing zal de vraag naar toepassing van de Rvr blijven bestaan dan wel toenemen.

De vele vrijkomende locaties zijn allemaal potentiële Rvr locaties, met name de locaties van intensieve veehouderijen die de komende jaren naar verwachting vrij gaan komen. Het is echter de vraag of elke vrijkomende locatie wordt omgezet naar een nieuwe woning. Door toepassing van de zogenaamde sloopregeling voor bijgebouwen wordt een andere mogelijkheid geboden voor de vrijkomende stallen.

De komende jaren zal er vraag blijven vanuit de stoppende agrariër naar Rvr. Het voorzetten van de regeling leidt tot minder leegstand en daarmee wordt verpaupering van bedrijfsgebouwen in het buitengebied voorkomen. Bovendien biedt het een kans op behoud en/of versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied.

Naast een compensatiekavel in het kader van Rvr kan rood ook elders ingezet worden als bedrijfsbebouwing. Wanneer een initiatiefnemer een kleinschalige bedrijfsactiviteit wil beginnen (dan wel kleinschalig wil uitbreiden) kan de regeling ook worden gebruikt. Dit houdt in dat er een bepaald aantal m² bebouwing gesloopt wordt en deze gedeeltelijk teruggebouwd mag worden op een locatie elders in het buitengebied. De verhouding m² sloop en herbouw elders vraagt om een maatwerkoplossing. Hierbij worden de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en eventueel toepassing van KGO in een bestemmingsplanherziening vastgelegd.

8.7.6 Inwoning en mantelzorg

De structuurvisie biedt het kader voor de fysieke ontwikkelingen in de leefomgeving. Twenterand heeft in deze visie (2011) ruimtelijke ambities benoemd. In relatie tot ouder worden en zorgbehoefte is de volgende ambitie benoemd: *“van de aanstaande krimp en vergrijzing kansen maken, inwoners de kans geven om te blijven wonen en werken in de gemeente”*. Ook is benoemd: *“Voor een goede leefbaarheid zijn zowel woonkwaliteit, het voorzieningenniveau als de sociale cohesie van belang.”*

Voor het welzijn van de burgers en zorgbehoevenden is het, ook met het oog op de komende ontwikkelingen, steeds belangrijker dat ze zo lang mogelijk in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen. Mantelzorg draagt bij aan het langer zelfstandig wonen en het voorkomen van vereenzaming en isolement.

Ook inwoning draagt hieraan bij. In het buitengebied is wonen toegestaan op de bestemming wonen en in woningen behorende bij (agrarische) bouwpercelen. Ook inwoning is al mogelijk in het buitengebied, zij het onder bepaalde voorwaarden. Omdat in Twenterand inwoning het meest voorkomt in het buitengebied staat de regelgeving hiervoor in het bestemmingsplan Buitengebied (2005). In het geval van inwoning mogen twee huishoudens wonen in een woning, mits de gemeente een binnenplanse afwijking heeft verleend. Dit moet dan wel binnen de afmetingen gebeuren die ook gelden voor bewoning door één huishouden; een woning in het buitengebied mag worden uitgebreid binnen de toegestane inhoud van een woning en een ondergeschikt bijgebouw (onder voorwaarden bruikbaar voor mantelzorg) is toegestaan met een maximale oppervlakte van 75m² (door middel van afwijkingsbevoegdheid inmiddels 100m², wat in het nieuwe bestemmingsplan ook wordt overgenomen).

Bij inwoning gaat het meestal om het onder één dak wonen van een gezin met grootouders, een gezin met een inwonend zorgbehoevend kind of een gezin met een inwonende derde. Hieraan zijn voorwaarden verbonden. Zo moet de woning de uiterlijke verschijningsvorm van één bouwmassa behouden en moet de woning zowel boven als beneden doorloopbaar zijn. Deze voorwaarden moeten voorkomen, dat er twee aparte woningen ontstaan.

De [notitie Inwoning en Mantelzorg](#) is op 31 mei 2013 in werking getreden. Hierin staan de mogelijkheden voor inwoning in het buitengebied van Twenterand. Mantelzorg kan plaatsvinden binnen de woning onder dezelfde condities als inwoning. Als er echter sprake is van de noodzaak om de ‘zorgbehoevende’ of de ‘mantelzorger’ in een vrijstaand bijgebouw te huisvesten (omdat de woning

onvoldoende inwoonmogelijkheden biedt) dan moet er sprake zijn van een aangetoonde zorgbehoefte.

Randvoorwaarden die de gemeente Twenterand stelt voor het afwijkend gebruik van het bestemmingsplan met de toepassing van een kruimelafwijking bewoning van een vrijstaand bijgebouw ten behoeve van mantelzorg zijn:

- Het vrijstaande bijgebouw moet passen binnen het bestemmingsplan;
- De afwijking in het bestemmingsplan wordt verleend tot het moment van afloop van de mantelzorgbehoefte;
- Het bijgebouw moet voldoen aan de voorschriften van het Bouwbesluit inzake wonen;
- Er moet een AWBZ indicatie voor extramurale zorg aanwezig zijn;
- Er moet sprake zijn van een (zorg)relatie tussen de mantelzorger en hulpbehoevende.

In geval van beëindiging van de mantelzorg moet de situatie (daar waar de mantelzorg plaatsvindt in een vrijstaand bijgebouw of in een tijdelijke unit, dan wel waar de mantelzorger woont) in de oorspronkelijke staat te worden hersteld.

De gemeente Twenterand wil voorkomen dat mantelzorg als middel wordt gebruikt om op een perceel een tweede woning te realiseren c.q. meer oppervlakte aan vrijstaande bijgebouwen ontstaat dan in het bestemmingsplan is toegestaan. Een dergelijke situatie is nadrukkelijk onwenselijk.

8.7.7 Woningsplitsing

Na bedrijfsbeëindiging kan een agrarisch bouwperceel met een wijzigingsbevoegdheid worden omgezet naar de bestemming woonbebouwing. Hiervoor geldt een aantal randvoorwaarden, namelijk:

- Er is geen aantasting van het karakteristieke van de bebouwing en het complex van het (voormalige) boerenerf alsmede de landschappelijke kenmerken (percelering, beplanting);
- Het betreft maximaal één wooneenheid, dan wel het al bestaande groter aantal wooneenheden. Opmerking hierbij: twee wooneenheden per woning is mogelijk als wordt aangetoond dat de kenmerkende bouwvorm van het gebouw gehandhaafd blijft en er visueel sprake is van één bouwmassa c.q. hoofdgebouw. Als de inhoud van de voormalige dienst- c.q. bedrijfswoning groter is dan 1500m³ zijn maximaal 6 wooneenheden per woning toegestaan als wordt aangetoond dat de kenmerkende bouwvorm van het gebouw gehandhaafd blijft en er visueel sprake is van één bouwmassa c.q. hoofdgebouw;
- Als het een karakteristieke dan wel monumentale voormalige dienst- c.q. bedrijfswoning betreft, is splitsing in meerdere wooneenheden toegestaan mits het karakter van de voormalige dienst- c.q. bedrijfswoning wordt gehandhaafd en dit bijdraagt aan het behoud en de versterking van de kwaliteit van het landschap;
- Uitsluitend de dienst- c.q. bedrijfswoning alsmede de in pandige bedrijfsruimte mag worden gebruikt voor bewoning;
- Uitbreiding van de bebouwing is niet toegestaan.

8.8 Conclusie

Vele ontwikkelingen passen bij de transitie van het platteland. Elk initiatief staat op zichzelf en wordt beoordeeld op individueel niveau. In samenvattende zin is een drietal procedures, hieronder benoemd, voorhanden om het bestemmingsplan in overeenstemming te brengen met de gewenste ontwikkeling, namelijk:

- 1) Nevenactiviteiten → binnenplanse afwijking van het bestemmingsplan;
- 2) Functiewijziging van agrarisch naar andere functie (op lijst benoemd in het bestemmingsplan) → wijziging van het bestemmingsplan;
- 3) Overige functiewijzigingen (die buiten de lijst in het bestemmingsplan benoemde wijzigingen vallen → bestemmingsplan herziening.

9 Vrijetijd, recreatie en toerisme

9.1 Inleiding

Gezien de beschikbare middelen en de veranderende markt is het ook binnen de verblijfsrecreatie noodzakelijk om gerichte keuzes te maken en een focus te leggen. In de nota *Verblijfsrecreatie (2013)* staat de intentie om de verblijfsrecreatie in de gemeente te bevorderen. De recreatie- en toerismesector wordt als een groeimarkt in Twenterand gezien. De sector speelt zich voor een belangrijk deel af op het platteland. Deze sector draagt bij aan een economisch sterk platteland.

9.2 Verblijfsrecreatie

De gemeente Twenterand kent een grote diversiteit aan natuur, landschap en cultuur. Een sterk punt van de gemeente is dat zij onderdeel uitmaakt van een sterke toeristische regio, zowel in Twente als in de omgeving van Salland. Twenterand is een deels open gebied dat een belangrijke schakelfunctie kan vervullen. Het kerngebied op toeristisch vlak ligt rond de Zandstuve, Den Ham en Vroomshoop. De ontwikkeling daarvan biedt veel toeristische kansen, zeker als er verbindingen komen met omliggende gemeenten. Voor het overige deel van de gemeente Twenterand is de authenticiteit en het platteland een sterk punt, maar zijn er geen sterke toeristische trekpleisters aanwezig. De Engbertsdijksvenen en omgeving hebben wel potentie om mensen te trekken.

Een zwak punt is het gebrek aan eenduidigheid in het profiel, met andere woorden: Waar staat Twenterand voor en hoe profileert ze dat? Hoe wordt de gemeente herkenbaar? Ook de samenhang en samenwerking zijn nog voor verbetering vatbaar.

Alhoewel recreatie en toerisme in zijn algemeenheid geen grote groeimarkt is, blijken er voor de gemeente Twenterand wel degelijk goede kansen te zijn om deze verder te ontwikkelen. De kansen zijn een continue ontwikkeling en afstemming van het product op de wensen van de klant. Hier tegenover staat, dat de budgetten die de overheden beschikbaar stellen voor recreatie en toerisme op korte termijn onder druk komen te staan. Nadrukkelijk betekent dit dat ondernemers meer aan zet komen. Om de kansen te verzilveren, is het belangrijk dat ondernemers de ruimte nemen en krijgen om te ondernemen. Hierbij is een goede onderlinge samenwerking en een goede samenwerking met de (gemeentelijke) overheid noodzakelijk. De gemeente zet in op groei van het aantal verblijfsrecreanten. Uiteraard is realisatie hiervan afhankelijk van particulier initiatief. Met goede accommodaties en goede samenwerking moeten zij de toerist aan zich binden.

In de nota *Verblijfsrecreatie* zijn kaders en criteria geschetst van diverse vormen van verblijfsrecreatie zoals, kamperen, Bed&Breakfasts, boerderijkamers, groepsaccommodaties, trekkershutten, paalkamperen, et cetera. Ter versterking van het recreatief-toeristisch product worden daarnaast nieuwe of vernieuwende initiatieven op het gebied van verblijfsrecreatie gestimuleerd. Initiatieven die niet direct passen worden per situatie afzonderlijk bekeken. De gemeente zal kwaliteitsverbeteringen van bestaande voorzieningen en accommodaties stimuleren en ondersteunen. De toerist vraagt naar steeds meer luxe en comfort, om aan die wensen te kunnen voldoen is vaak extra ruimte nodig. De gemeente zal waar mogelijk medewerking verlenen in haar ruimtelijke plannen om kwaliteitsverbeteringen te stimuleren.

In het toekomstig bestemmingsplan Buitengebied zal de Bed&Breakfasts als gewenste vorm van verblijfsrecreatie worden geregeld. Binnen de gemeente Twenterand is permanente bewoning van een recreatiewoning niet toegestaan. Dit zal ook worden opgenomen in het toekomstige bestemmingsplan Buitengebied.

9.3 Vrijetijdseconomie

De [nota Vrijetijdseconomie](#) (2013) heeft uit de analyse en de gestelde ambitie 8 doelstellingen geformuleerd. Deze zijn:

1. Inzetten op samenwerken, verbinden en afstemmen tussen diverse partijen;
2. Investeren in promotie/marketing en herkenbaarheid van Twenterand;

3. Ontwikkelen, kansen benutten en versterken van het dagrecreatieve product;
4. Integreëren van cultuur en sport in het recreatieve toeristische aanbod;
5. Ontwikkelen en versterken van het verblijfsrecreatieve product;
6. Door samenwerking toeristen langer en vaker naar de gemeente laten komen;
7. Verbeteren van fysieke verbindingen, zowel binnen Twenterand als met andere gebieden;
8. Verbeteren van ruimtelijke kwaliteit en beleving.

Als zowel dagrecreatie, verblijfsrecreatie als horecavoorzieningen zijn afgestemd op de behoeftes van doelgroepen, is er een optimale situatie voor het versterken van de onderlinge samenwerking. Dit kan de toerist verleiden tot een langer verblijf in de gemeente. De gemeente ziet vooral kansen om samen met de markt doelgroepen te bedienen en meer bezoekers naar Twenterand te trekken. De gemeente Twenterand heeft de ambitie om de toerisme- en recreatiesector duurzaam te ontwikkelen en ruimtelijk economisch te versterken.

9.4 Buitengebied en Engbertsdijksvenen

Het buitengebied van Twenterand biedt een mooie omgeving waarin de gemeente de potentie voor toerisme en recreatie kan ontwikkelen door de ruimtelijke kwaliteit te versterken. Dit gebeurt door te investeren in het woon- en leefklimaat, de natuur, het landschap en de cultuur. Het landschap in Twenterand is afwisselend, schoon en wordt goed ontsloten door secundaire wegen- en wandelpaden. De ontwikkelde routes ontsluiten alle mooie gebieden binnen de gemeente en sluiten goed aan op routes in de omgeving.

In Engbertsdijksvenen kunnen liefhebbers van de natuur heerlijk wandelen. Natuur en recreatie gaan hier hand in hand. De optimale afstemming tussen natuur en recreatie komt tot uiting in een verbeterde kwaliteit van de recreatieve voorzieningen. Er komt een vergroting van de recreatieve gebruiksmogelijkheden (onder meer versterking van de relatie Veenmuseum-Engbertsdijksvenen) en een intensivering van de bestaande routestructuur.

De gemeente wil de vrijetijdseconomie benutten om de (ruimtelijke) kwaliteiten te behouden en waar mogelijk te versterken. Dit is een belangrijke impuls voor de ontwikkeling en transitie van het platteland (landschap en ruimtelijke kwaliteit).

De kwaliteit van het buitengebied kan nog een extra impuls gebruiken. Denk hierbij aan de verwachte transitie op het platteland; steeds meer agrariërs stoppen met hun bedrijf en dan zijn er nieuwe economische dragers nodig. Vragen die dan een rol gaan spelen zijn: 'Hoe kan het buitengebied van Twenterand (meer) bijdragen aan de versterking van recreatie en toerisme?' Onderwerpen die mogelijkheden bieden zijn: cultuurhistorie, boerderijeducatie en landschapswandelingen/fietstochten. Ook het oude ruilverkavelingsgebied van Vriezenveen biedt kansen (zie paragraaf 11.5). Andere vragen zijn: 'Welke mogelijkheden zijn er om de karakteristieken te behouden en/of weer zichtbaar te maken?' en 'Hoe kan de kennis over het gebied worden overgedragen en wordt men zich bewust van het verleden dat zich hier heeft afgespeeld?'

De nota Vrijetijdseconomie heeft een uitvoeringsagenda voor het realiseren van de ontwikkelingsvisie. Deze uitvoeringsagenda is opgenomen in bijlage 13.3. Het is een agenda waarvan de betrokken partijen in de vrijetijdsector in Twenterand eigenaar zijn en waaraan iedereen zijn steentje bijdraagt.

9.5 Conclusie

Er is een positieve benadering van de toeristische kansen. Dit geeft ruimte voor gewenste recreatieve ontwikkelingen, die als zodanig ruimtelijk vertaald worden in het bestemmingsplan Buitengebied.

De gemeente stimuleert een verscheidenheid aan activiteiten op het platteland en legt verbindingen op het terrein van de vrije tijd, recreatie en toerisme. Een extra kans tot kruisbestuiving is het bevorderen van contacten tussen het platform Vrijetijdseconomie (i.o.) en een -nog op te richten- platform Platteland, Natuur en Landschap (o.i.d.). De VVV kan een rol spelen in het structureren van de samenwerking.

10 Infrastructuur en openbare ruimte

10.1 Inleiding

Voor het platteland is de infrastructuur en het gebruik daarvan van groot belang. De mensen wonen vrij afgelegen en maken dagelijks gebruik van de wegen om zich te verplaatsen naar werk en school. De gemeente Twenterand heeft een ruim buitengebied met een gevarieerd wegenpatroon. Die gevarieerdheid vindt zijn oorsprong in de ontstaansgeschiedenis van de kernen Den Ham, Vroomshoop, Westerhaar-Vriezenveensewijk en Vriezenveen. De wegen in het buitengebied rondom de kern Den Ham zijn grillig van aard. Dit in tegenstelling tot de wegen in het buitengebied van Vriezenveen; deze zijn rechtlijnig, mede door de ontginningcultuur. De wegenstructuur in het buitengebied rondom Vroomshoop en Westerhaar-Vriezenveensewijk zit daar tussenin met een sterke link naar de rechtlijnige structuur.

10.2 Verkeersveiligheid

Toch blijft landbouwverkeer, vanuit verkeersveiligheid, een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst. De machines worden groter en het verkeer wordt drukker. Hierdoor neemt de kans op verkeersonveilige situaties toe, vooral in en rond de kernen. Buiten de kernen zijn fietsers een kwetsbare doelgroep, die blijvend aandacht behoeft.

Voor een plattelandsgemeente als Twenterand is het belangrijk om rekening te houden met een goede bereikbaarheid van landbouwpercelen door landbouwmachines. Bovendien leiden landbouwpercelen op afstand over het algemeen tot hogere kosten voor de landbouw. Als agrariërs de percelen alleen met een grote omweg en via de kernen kunnen bereiken, nemen de kosten toe.

In 2011 is vanuit de agrarische sector het initiatief genomen om een kavelruil te starten in de omgeving van Vriezenveen. Uit een QuickScan van Kadaster blijkt dat er verbeteringen mogelijk zijn. De gemeente Twenterand staat positief tegenover een kavelruilproject, die het landbouwverkeer vermindert en de verkeersveiligheid vergroot.

10.3 Infrastructuur

De infrastructuur in de gemeente lijkt het steeds groter wordende landbouwverkeer redelijk aan te kunnen; op veel plekken ligt grasbeton langs de wegen. De bruggen zijn nog niet allemaal gedimensioneerd op het huidige verkeer. Er wordt de nodige aandacht besteed aan schade door (te) zware verkeersbelasting.

Gemiddeld zijn de breedtes van de wegen in het buitengebied tussen de 3 en 5 meter en ze zijn bijna allemaal voorzien van asfalt. Door het steeds groter worden van het landbouwverkeer begint het langzamerhand op deze wegen te knellen. Met ontheffing mogen landbouwvoertuigen niet breder zijn dan 3.50m. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de gemeente streeft naar het voorzien van de doorgaande smalle wegen in het buitengebied van grasbetonklinkers om de verkeersveiligheid te bevorderen en tevens schade aan bermen zoveel mogelijk te voorkomen.

Kijkend naar de infrastructuur speelt de toenemende inpassing van recreatie in bepaalde delen van het buitengebied ook een grote rol. Toenemend recreatief verkeer (door vooral wandel- en fietsroutes) op wegen in het buitengebied brengt een bepaald spanningsveld met zich mee. Immers, dit is ook het terrein van de landbouwvoertuigen. In de uitvoeringsagenda van de nota Vrijtijdseconomie is een onderzoek opgenomen naar een fietsverbinding Bruinehaar.

10.4 Evenementen

Daar waar regelmatig evenementen plaatsvinden is een positieve bestemming nodig. In het buitengebied komen er geen regelmatig terugkerende evenementen voor op eenzelfde locatie. Voor tijdelijke, eenmalige evenementen zal een nieuw evenementenbeleid worden opgesteld. Bij de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied wordt gezien of er wel of geen planologische regeling voor evenementen nodig is.

10.5 Aanleg glasvezel buitengebied

De aanleg van glasvezel in het buitengebied is een onmisbaar onderwerp voor een langetermijnvisie op het Twenterandse platteland. De mogelijkheden met breedband raken alle facetten van leefbaarheid en duurzaamheid. Glasvezel in het buitengebied biedt een sterke motor voor economische ontwikkelingen. Breedband bevordert het flexibele werken. Behalve voor de werknemers

van bedrijven geldt dit ook voor de ondernemers, bedrijven en zzp'ers. Met goede en snelle internetverbindingen kunnen oudere mensen langer zelfstandig wonen. Door zogenaamde domotica kunnen zij een veilige woonomgeving creëren en contact onderhouden met bijvoorbeeld hun kinderen, artsen of wijkverpleegkundigen. Door deze groep langer zelfstandig te kunnen laten wonen, speelt de gemeente Twenterand in op de behoefte van deze mensen. Zij willen graag in hun eigen omgeving blijven wonen.

Voor het buitengebied geldt dat breedband een voorwaarde is voor agrarische- en locatiegebonden ondernemers. Ook biedt dit mogelijkheden om vrijkomende (agrarische) gebouwen in het buitengebied een nieuwe economische functie te geven. Tot slot verbruikt internet via glasvezelverbindingen minder energie dan via koperverbindingen. De gemeente Twenterand wil in het buitengebied zo spoedig mogelijk glasvezel.

10.6 Conclusie

- De gemeente Twenterand staat positief tegenover een kavelruilproject en streeft naar het voorzien van de doorgaande smalle wegen in het buitengebied met grasbetonklinkers.
- Bij de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied wordt gezien of er een planologische regeling voor evenementen nodig is.
- Voor het economisch aantrekkelijk houden van het buitengebied en ten gunste van de leefbaarheid wil de gemeente Twenterand zo spoedig mogelijk glasvezel.

11 Ruimtelijke kwaliteit, landschap, natuur en milieu

11.1 Inleiding

Ontwikkelingen op het platteland van Twenterand moeten gepaard gaan met een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en/of duurzaamheid. Beide begrippen zijn heel breed toepasbaar. De meest belangrijke ontwikkelingen voor het buitengebied van Twenterand zijn in dit hoofdstuk aangehaald en toegelicht. Daarnaast worden verwachte kansen en ambities op dit terrein beschreven. Hoewel deze nota de opmaat is naar een nieuw bestemmingsplan –een instrument uit de Ruimtelijke Ordening, zijn de meeste regelingen op het terrein van natuur en milieu verankerd in milieuwetgeving, zoals de Wet milieubeheer.

Het waterbeleid is gebaseerd op het principe: 'Meer ruimte voor water'. De strategie die daarbij hoort is: vasthouden, bergen en dan pas afvoeren. Uitgangspunt voor de nota Platteland is dan ook dat water zoveel mogelijk wordt opgevangen en vastgehouden. Het open landschap van Twenterand biedt hiervoor mogelijkheden.

11.2 Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving

Kort gezegd houdt Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (KGO) in dat in het buitengebied grootschalige uitbreidingen en nieuwe ontwikkelingen mogelijk zijn, mits de ruimtelijke kwaliteit hierdoor verbetert. Zo moet er bovenop de landschappelijke inpassing van een initiatief (basisinspanning) moet er een investering zijn in het kader van de KGO. Dit kan een kwaliteitsbijdrage zijn in ruimtelijke- en sociale kwaliteit, maar ook in architectuur of duurzaamheid. Als de ontwikkeling gewenst is, kan worden gekeken naar de aanvullende kwaliteitsbijdrage die voortvloeit uit de KGO. Maar dan is het wel belangrijk om de investering meetbaar te maken. Hiervoor is een rekenmethode opgesteld als beleidslijn (i.o.). Met deze rekenmethode kan vooraf bepaald worden wat men moet investeren in de ruimtelijke kwaliteit. De rekenmethode is gebaseerd op de meerwaarde die wordt gegenereerd door de bestemmingsplanherziening. Bij grootschalige ontwikkelingen in het buitengebied vindt eerst een beleidsmatige afweging plaats omtrent de wenselijkheid van een ontwikkeling. Bijvoorbeeld: past de komst van een groot nieuw bedrijf wel op het platteland; gaat dit niet ten koste van de ruimtelijke kwaliteit.

In het geval van nieuwe planologische ontwikkelingen moeten er extra investeringen in de ruimtelijke kwaliteit komen in het plangebied zelf. Als die niet mogelijk zijn, kan er gekeken worden of de eigenaar buiten het plangebied eigendommen heeft die mogelijkheden bieden om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. Als hiertoe geen mogelijkheden zijn, kan er als laatste optie worden gekozen voor een financiële bijdrage in een overeenkomst met de grondeigenaar.

Wel moet de gemeente dan de bestedingsdoelinden nader uitwerken en duidelijk beschrijven. Het beheer van een dergelijk fonds kost onevenredig veel tijd voor de enkele aanvragen die jaarlijks worden verwacht. Daarom wordt in eerste instantie een dergelijk (landschaps)fonds niet ingesteld. Mocht later toch behoefte blijken aan zo'n fonds dan zal ook de structuurvisie moeten worden aangepast.

11.3 Welstand

Welstand gaat om meer dan een bouwwerk. Welstand gaat bijvoorbeeld over het huis, of het bouwwerk aansluit op het bestaande karakter van het gebied en hoe het erf wordt ingericht en of het huis ruimte laat voor een doorzicht naar de landelijke omgeving. Welstand gaat over de bredere 'dagelijkse leefomgeving'. De inzet van de gemeente is om met de welstandsnota de ruimtelijke kwaliteit te bevorderen. De gemeente heeft op 3 februari 2013 de nota herzien en ze is daardoor weer actueel tot 2023. Welstand in relatie tot KGO (zie 11.2) vormen belangrijke sturingsinstrumenten voor de gemeente om vorm te geven aan toekomstige ontwikkelingen in het buitengebied.

11.4 Landschapsontwikkeling

De gemeente Twenterand heeft in 2007 samen met Noordoost Twente het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) vastgesteld. Het plan geeft een visie op de ontwikkeling van het landschap in Twenterand. Een projectenlijst maakt deel uit van het plan (zie bijlage 13.4).

Geconcludeerd kan worden dat het uitvoeringsprogramma van het Landschapsontwikkelingsplan wel is vastgesteld, maar dat vanwege beperkte beschikbare financiële middelen niet tot uitvoering van alle

onderdelen is overgegaan. Het uitvoeringsprogramma van het LOP is opnieuw geprioriteerd en opgenomen in het uitvoeringsprogramma van de nota Platteland.

De eerste prioriteiten van het Landschapsonwikkelingsplan zijn:

- Streekeigen Huis en Erf (SHE)-project starten;
- Groene diensten (uitrol naar het hele gebied van de gemeente);
- Het herstel van cultuurhistorische elementen.

11.4.1 Streekeigen Huis en Erf

Het project Streekeigen Huis en Erf (SHE) gaat over het erf en de bebouwing. Doel is om in een kenmerkende streek karakteristieke erven te behouden en te ontwikkelen. Bewustwording is van groot belang bij het behoud van de kwaliteit van een gebied en daarmee voor de toeristisch recreatieve potentie. Daarom worden bewoners gestimuleerd actief aan de slag te gaan met de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten in hun directe omgeving en de plaats van hun erf daarin. Het gaat om herstelwerkzaamheden van gevels, (riet) daken en cultuurhistorische elementen aan het pand of op het erf zoals een stookhok, bakhuis, hooiberg en erfbeplanting. De gemeente Twenterand heeft niet deelgenomen aan dit project. Wel zijn in de afgelopen periode regelmatig verzoeken daarvoor binnengekomen. Buurgemeenten hebben die regeling vaak wel opengesteld. Er is behoefte de stimuleringsregeling te gaan toepassen op erven (inclusief bebouwing en bijvoorbeeld kookhuisjes en hooibergen) om daarmee deze voor het gebied karakteristieke elementen te behouden (bijlage 13.5). Gemeente Twenterand zoekt (in regionaal samenwerkingsverband) naar financiële mogelijkheden voor (gedeeltelijke) cofinanciering voor de uitvoering van dit project.

11.4.2 Groene Diensten

Groene Diensten richten zich op het beheer van landschapselementen, zoals houtwallen en singels, hoogstamboomgaarden en kikkerpoelen. Het zijn elementen die horen bij het Overijsselse landschap. Tot en met 2013 is samen met de provincie Overijssel een bedrag van €440.000,- uitgevoerd aan/gereserveerd voor beheer en herstel van landschapselementen. De Groene Diensten zijn binnen Twenterand beperkt opengesteld voor een specifiek gebied: het voormalige ruilverkavelingsgebied Den Ham-Lemele en landschapspakketten. Het is zeer gewenst om dit uit te breiden naar het gehele grondgebied van de gemeente en het aantal pakketten uit te breiden. De bovengenoemde regelingen lopen eind 2013 af. Mogelijk komt hiervoor na 2013 een andere regeling terug. Gemeente Twenterand zoekt (in regionaal samenwerkingsverband) naar financiële mogelijkheden voor (gedeeltelijke) cofinanciering voor de uitvoering van dit project.

11.4.3 Herstel van cultuurhistorische elementen

In het kader van het Landschapsonwikkelingsplan is een inventarisatie gemaakt van aanwezige cultuurhistorische elementen. In Twenterand is een groot aantal cultuurhistorische elementen bewaard gebleven al dan niet in goede onderhoudstoestand. Deze elementen liggen vooral in de oude landschappen in het noordoosten en noordwesten van de gemeente. Ook rond Vriezenveen zijn veel elementen aanwezig. In overleg met de heemkundeverenigingen zal op basis van de inventarisatielijst een top 10 worden bepaald, waar de gemeente voorrang aangeeft bij uitvoering.

Gemeente Twenterand zoekt (in regionaal samenwerkingsverband) naar financiële mogelijkheden voor (gedeeltelijke) cofinanciering van het project om in ieder geval een deel van de elementen te herstellen.

11.4.4 Biodiversiteit

De kwaliteit van natuur en landschap wordt vooral bepaald door de soortenrijkdom; de biodiversiteit in het gebied. Bescherming en herstel van biodiversiteit zijn belangrijk om de kwaliteit van de natuur in stand te houden. Belangrijk voor de biodiversiteit in het buitengebied zijn de weidevogel- en ganzengebieden, kleinere gebiedselementen zoals bosjes, houtwallen, bermen, poelen en sloten, knotwilgen, et cetera. Biodiversiteit buiten de natuurgebieden verdient aandacht.

In de vastgestelde actualisatie van de omgevingsvisie (3 juli 2013) is opgenomen dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor uitvoering van het beleid voor het ontwikkelingsperspectief 'Ondernemen met water en natuur buiten de EHS'. Zij kunnen anticiperen op kansen en lokaal maatwerk leveren.

Voor [bos- en natuurgebieden](#) buiten de EHS en de zone 'ondernemen met water en natuur' worden gemeenten geacht een specifieke bestemming op te nemen in hun bestemmingsplannen .

De bijdrage aan de bescherming van de biodiversiteit kan liggen in aansluiting op eerder aangehaalde projecten, zoals:

- Groene diensten;
- Beheer van kleine landschapselementen, uitvoering Landschapsontwikkelingsplan;
- Informeren over en inspringen op de (nieuwe) mogelijkheden van het GLB en nieuwe programma's voor het platteland (Groene Metropool);
- Ecologisch Bembeheer en het gebruiken van inheemse soorten beplanting;
- Gebruik van (tijdelijk) braakliggende grond voor tijdelijke natuur;
- Invulling geven aan het begrip ruimtelijke kwaliteit in het RO-spoor;
- De inrichting van een bufferzone tussen het natuurgebied Fayersheide en de toekomstige plas.

11.5 Wederopbouwgebied ruilverkaveling Vriezenveen

Op basis van het rapport met de titel 'Kiezen voor Karakter' zijn door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) 30 locaties geselecteerd uit de periode 1940-1965 die van nationaal cultuurhistorisch belang zijn. Een van de 8 gedefinieerde wederopbouwgebieden is het landelijk gebied van Vriezenveen. De argumentatie voor de keuze van de locatie Vriezenveen bestaat uit de volgende punten:

- Ingrijpende ruilverkaveling met gedraaid en vergroot kavelpatroon;
- Nog herkenbare hoogveenontginning;
- Jonge boerderijlinten, deels met rijke groensingels;
- Contrastrijk gebied: open/gesloten en oud/nieuw.

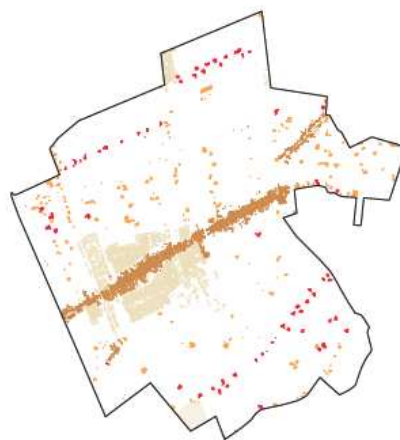
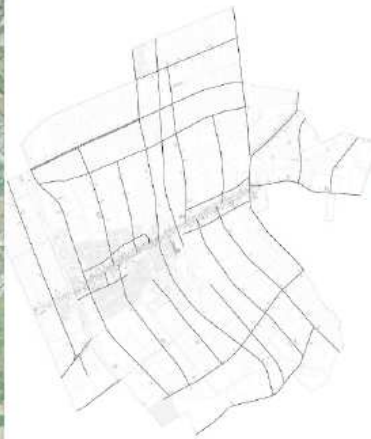
De kenmerken van het wederopbouwgebied Vriezenveen zijn verwerkt in het rapport '[landschapsbeheer Wederopbouwgebied Vriezenveen](#)'. Het doel van dit rapport is erkenning, behoud en ontwikkeling van het wederopbouwgebied 'Vriezenveen'. In onderstaande een samenvatting en afbeeldingen van de resultaten.

Vriezenveen vóór (links, 1935) en na (rechts, 1965) de ruilverkaveling

In de ruilverkaveling van Vriezenveen is het landschap totaal op de kop gezet. Een indrukwekkende verandering. Verschillende toen ontstane lagen in het landschap zijn vandaag de dag nog altijd zichtbaar en beleefbaar.

De verschillende (nog herkenbare) landschappelijke elementen vormen de basis voor een kwaliteitskaart van het wederopbouwgebied Vriezenveen. Hierin is het contrast tussen het oude en het nieuwe landschap een belangrijk kwaliteit. Ook zijn de (rechte) wegen en waterlopen, wegbepantingen en erven (vaak met singelbepanting) belangrijke identiteitsdragers van het wederopbouwgebied.

De onderstaande aanbevelingen hebben betrekking op het voormalige ruilverkavelingsgebied Vriezenveen.

Handhaving weidse blik

In de destijds nieuw verkavelde gebieden van de ruilverkaveling het landschap zoveel mogelijk open houden ten behoeve van de kwaliteit 'weidse blik'.

1. **Wegen en waterlopen**
Het patroon van rechte wegen en rechte (kavel)sloten zoveel mogelijk intact houden en waar mogelijk versterken, in relatie tot het kavelpatroon.
2. **De oude landschappen (van voor de verkaveling)**
Zorgvuldig omgaan met de in de ruilverkaveling gespaarde oudere landschappen zoals het Veenschap (reliëf, kavelpatronen), de karakteristieke lintbebouwing, de Fayersheide en zo mogelijk de landschappelijke en ecologische waarden versterken.
3. **Natuur- en landschapsbeleving**
De mogelijkheden van beleving van het voormalige ruilverkavelingsgebied versterken. Denk hierbij aan de ontwikkeling van een wandel- en fietsroutestructuur, vooral als verbinding tussen het Veenschap (omgeving van het Veenmuseum) en de lintbebouwing van Vriezenveen (historisch museum?). Bijvoorbeeld via realisatie van een ommetje.
4. **Ontwikkeling omgeving Veenmuseum/Natuurbelevingscentrum**
Ontwikkeling van het gebied van het Veenmuseum als trekpleister en 'etalage' voor zowel het hoogveengebied als voor het jonge ruilverkavelingslandschap met extra nadruk op de scherpe contrasten tussen beide (concrete mogelijkheden: toeristisch-recreatief punt, schaapskudde met schaapskooi, trekschuitlocatie, symbolen uit de verkavelingsperiode juiste plek geven (ploeg en draglines et cetera.)
5. **De 75 uitgeplaatste ruilverkavelingsboerderijen**
Een aparte 'status' voor de circa 75 uitgeplaatste ruilverkavelingsboerderijen, met aandacht voor de oorspronkelijke architectuur bij verbouwing en/of nieuwbouw; dit uiteraard wel met de mogelijkheid tot schaalvergroting en nieuwe economische activiteiten. Niet conserveren maar juist vanuit 'behoud door ontwikkeling'. Er moet nader onderzoek plaatsvinden naar het ontwerp, de architectuur en de indeling van het erf om daarin goede en duurzame adviezen te kunnen geven.
6. **Beplantingen uit de ruilverkavelingsperiode**
Waardering voor de in de ruilverkaveling aangelegde landschappelijke beplantingen langs wegen en rondom de nieuwe boerderijen. Het stimuleren van het beheer en onderhoud met als doel de landschappelijke (en waar mogelijk ecologische) waarden te verhogen. Waar beplantingen verdwenen zijn, moet men kijken naar mogelijkheden om verdwenen structuren weer terug te brengen.
7. **Contrasten tussen het oude en nieuwe landschap versterken**
Het sterke contrast tussen de ruilverkavelingsgebieden en de oude landschappen in stand houden en versterken. Denk aan het reliëf, het verkavelingspatronen, et cetera.
8. **Verhalen en symbolen vastleggen**
De oude verhalen en bijbehorende symbolen uit de ruilverkavelingsperiode (onder meer het verhaal over vergaderingen, uitplaatsingen, van Karel de Grote, de ploeg, de draglines) inventariseren, levend houden en uitdragen, met name voor de toekomstige generaties.

De bovengenoemde aanbevelingen zijn verwerkt in de uitvoeringsagenda behorende bij deze nota. Een groslijst met kansrijke uitvoeringsprojecten is opgenomen in bijlage 13.7, deze lijst biedt aanknopingspunten voor verdere uitvoering. De aanbevelingen bevatten (deels) een overlap met de nota Vrijetijdseconomie, recreatie&toerisme en met het landschapsontwikkelingsplan, wat blijkt geeft van een groot draagvlak en een groot belang aan realisatie ervan.

11.6 Natura 2000, PAS en Ecologische hoofdstructuur

De ecologische hoofdstructuur is een netwerk van natuurgebieden en landbouwgebieden met veel natuurwaarden. Binnen de EHS nemen de Natura 2000 gebieden een belangrijke plaats in. Er zijn twee Natura 2000-gebieden aanwezig in Twenterand: de Engbertsdijksvennen en het gebied Vecht en Benedenregge. Provinciale Staten hebben op 3 juli 2013 de actualisatie Omgevingsvisie vastgesteld. Daarmee staat onder meer de herbegrenzing van de EHS vast. Daarnaast hebben de Provinciale Staten unaniem ingestemd met het statenvoorstel 'Samen verder aan de slag met de EHS' en 'Samen werkt beter'. Dit voorstel geeft kaders aan voor de uitvoering van de EHS en de Ontwikkelopgave Natura 2000. In de gebieden zal ruimte zijn voor maatwerk, waarbij gelijkwaardige

betrokkenheid van agrariërs en andere belanghebbenden voorop staat. Met name speelt dit een belangrijke rol bij de agrarische ontwikkelingsmogelijkheden aan de oostzijde van Engbertsdijksvenen. De provincie onderkent dat de grootste opgave ligt bij de categorie 'EHS, ontwikkelopgave Natura 2000/PAS (waaronder de Engbertsdijksvenen).

Alle Natura 2000-gebieden krijgen een beheerplan. In een beheerplan staat welke activiteiten, op welke wijze mogelijk zijn. Het beheerplan moet na vaststelling duidelijkheid geven over wat er in en om de gebieden wel en niet kan en waar een vergunning voor nodig is.

Bij het uitwerken van de beheerplannen is gebleken dat een landelijke aanpak nodig is voor het verbeteren van de milieucondities rond de Natura 2000-gebieden. Daarvoor wordt de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) ingevoerd vanaf 2014 in drie periodes van 6 jaar. Onderdeel van de PAS vormen onder meer de maatregelen voor de verbetering van de waterhuishouding in en rond de gebieden (vernating van de bufferzone). Dit alles kan inhouden dat door een verhoging van het grondwaterpeil en beperkingen aan het gebruik van meststoffen het gebied ten oosten van de Engbertsdijksvenen niet meer geschikt is voor de landbouwactiviteiten zoals die nu in dit gebied plaatsvinden.

De aanwijzing van Natura 2000-gebieden, de uitvoering van de PAS en de herijking van de EHS leiden tot veel vragen en onzekerheid bij agrarische ondernemers, onder andere over de beperkingen voor uitbreiding en bedrijfsvoering. De gemeente onderkent het grote natuurbelang van de gebieden, maar wil de negatieve gevolgen voor ondernemers zoveel mogelijk beperken. Het gebiedsproces moet leiden tot een voor alle partijen werkbare oplossing. De herijkte gebiedsbegrenzing van EHS en (ontwikkelopgave) Natura 2000 zal uiteindelijk in lokale ruimtelijke plannen moeten doorwerken, waaronder het bestemmingsplan Buitengebied.

11.7 Milieuaspecten

Op het gebied van milieu is er veel regelgeving waaraan agrarische bedrijven moeten voldoen. De gewenste milieukwaliteit van het buitengebied wordt voornamelijk bepaald door de woonfunctie. Al deze aspecten zijn geregeld in milieuwetgeving. Met de komst van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) zijn veel vergunningen op het vlak van ruimtelijke ordening in één keer aan te vragen.

11.8 Uitvoering Kaderrichtlijn water

In 2015 moet in principe worden voldaan aan de normen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) door de waterkwaliteitsbeheerders. Doel is dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in 2015 op orde is. De [KRW](#) is sinds 2000 van kracht en brengt eenheid in de verschillende regels in heel Europa. Europa heeft ermee ingestemd, dat de waterbeheerders een prioritering hanteren, omdat niet alles in 2015 gereed kan zijn (in verband met de benodigde financiële middelen).

De als waterlichaam aangewezen wateren in onze gemeente hebben een lage prioriteit. Langs deze wateren komen natuurvriendelijke oevers. Het Waterschap richt deze oevers in de periode tot 2021 in. De rol van de gemeente is faciliterend. Daar waar noodzakelijk past de gemeente het bestemmingsplan aan of worden de benodigde vergunningen verleend.

11.9 Waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden

De KRW stelt dat met bestaande zuivering drinkwater volgens de geldende normen moet kunnen worden gemaakt. De doelstelling is dat 'de kwaliteit van grondwaterlichamen waarin een waterwinlocatie is gelegen zodanig verbetert, dat het niveau van zuivering van het onttrokken water kan worden verlaagd'. Om deze doelstelling te halen heeft de provincie samen met Vitens en andere stakeholders voor alle drinkwaterwinningen in Overijssel gebiedsdossiers opgesteld. In de gebiedsdossiers zijn de risico's voor de drinkwaterwinningen geïnventariseerd. Op basis van de gebiedsdossiers is een Maatregelprogramma 2013-2015 opgesteld om de winningen duurzaam veilig te stellen.

Voor Twenterand zijn de drinkwaterwinningen Hoge Hexel (deel intrekgebied ligt over Vriezenveen west) en de drinkwaterwinning Hammerfliet (wingebied, grondwaterbeschermingsgebied en intrekgebied) van belang.

In enkele bestemmingsplannen van de gemeente is het thema drinkwaterwinning onvoldoende meegenomen. Gemeenten moeten dit voor 2016 repareren. Voor de bestemmingsplannen die nu in procedure zijn en voor de bestemmingsplannen van vóór 2010 zal het drinkwaterbelang conform de omgevingsverordening (waterwingebied, grondwaterbeschermingsgebied en intrekgebied (zie bijlage 13.6)) worden opgenomen. Zo ook bij de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied.

11.10 Zoektocht drinkwaterwinning Twente

Vitens, de provincie Overijssel en het Waterschap zoeken naar extra capaciteit om drinkwater te winnen. Het aantal potentiële locaties is flink gereduceerd ten opzichte van eerdere locaties. In Twente zijn er nog [6](#) over, waarvan 1 in Twenterand, namelijk Vriezenveen-Noord. Om te bekijken of het aanwezige grondwater van voldoende kwaliteit is en of het water eenvoudig uit de grond te halen is, heeft Vitens proefboringen gedaan in de periode september/oktober 2011.

De conclusie voor wat betreft Vriezenveen-Noord is, dat de capaciteit van die locatie voldoende is en de kwaliteit redelijk. Mocht blijken dat Vriezenveen-Noord een winlocatie kan worden, dan zullen er beperkingen gaan gelden voor het bodemgebruik.

11.11 Retentiecompensatie

Op veel locaties in het buitengebied wordt in natte perioden water geborgen op het maaiveld. Het Waterschap (www.vechtstromen.nl) heeft hiervoor beleid vastgesteld in overleg met eigenaren en Twentse gemeenten. Hierin staan locaties, waar die mogelijkheid voor waterberging op het maaiveld bij ruimtelijke ontwikkelingen beschikbaar moet blijven. Wordt er bijvoorbeeld een woning of schuur in een dergelijk gebied in het buitengebied gebouwd, dan moet de ruimte die voor waterberging verloren is gegaan één op één worden gecompenseerd.

11.12 Archeologie en cultuurhistorie

De gemeente Twenterand heeft voor het gehele grondgebied een archeologische inventarisatie uitgevoerd en de resultaten daarvan doorvertaald naar een archeologische verwachtingen- en beleidskaart. Hierin is de beschikbare informatie over de ligging en aard van bekende archeologische vindplaatsen, opgravingsterreinen, vondstlocaties en cultuurhistorische objecten samengebracht. Nieuwe ontwikkelingen worden aan het beleidsdocument zelf getoetst en bij de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied worden de verwachtingswaarden opgenomen in de verbeelding.

11.13 Conclusie

- Bij grootschalige uitbreidingen en gewenste nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen moet, bovenop de basisinspanning, een aanvullende kwaliteitsbijdrage worden geleverd. Dit kan een kwaliteitsbijdrage zijn in ruimtelijke- en sociale kwaliteit, maar ook in architectuur of duurzaamheid.
- Gemeente Twenterand zoekt (in regionaal samenwerkingsverband) voor een drietal landschappelijke projecten (Streekeigen Huis en Erf, Groene Diensten en Herstel van cultuurhistorische elementen) naar financiële mogelijkheden voor (gedeeltelijke) cofinanciering voor de uitvoering van deze projecten.
- De gemeente verleent medewerking aan het project 'Wederopbouwgebied ruilverkaveling Vriezenveen'. De aanbevelingen voor het wederopbouwgebied bevatten (deels) een overlap met de uitvoeringsagenda's en –projecten uit de nota Vrijetijdseconomie, nota Verblijfsrecreatie en het Landschapsontwikkelingsplan. Hieruit blijkt een groot draagvlak en een groot belang aan realisatie ervan.
- Bij het proces van de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied worden de aanbevelingen 'duurzame energie en ruimtelijke inpassing' meegenomen in de beoordeling en worden de verwachtingswaarden archeologie opgenomen in de verbeelding.
- De herijkte gebiedsbegrenzing van de EHS en de (ontwikkelopgave) Natura 2000 zal (voor een deel) in lokale ruimtelijke plannen door gaan werken. Bij de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied worden deze opgenomen.
- Ter bevordering van de biodiversiteit wordt aangesloten bij diverse projecten.
- Op het gebied van milieu zullen agrarische bedrijven moeten voldoen aan de milieuwetgeving.
- De als [waterlichaam](#) aangewezen wateren in onze gemeente hebben een lage prioriteit. Langs deze wateren komen natuurvriendelijke oevers.

- Gemeente Twenterand zorgt voor een passend bestemmingsplan en benodigde vergunningen. Het thema drinkwaterwinningen (Hoge Hexel en de drinkwaterwinning Hammerflie) zal in de actualisatie van het bestemmingsplan Buitengebied worden meegenomen.
- Gaat er ruimte voor waterberging verloren bij ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de bouw van een woning of schuur, dan moet de ruimte die voor waterberging verloren is gegaan één op één worden gecompenseerd.
- Mocht blijken dat Vriezenveen-Noord een waterwinlocatie gaat worden, dan zullen er beperkingen gaan gelden voor het bodemgebruik.

12 Uitvoering en realisatie

12.1 Inleiding

Om de nota Platteland handen en voeten te geven is een uitvoeringsagenda nodig. De agenda laat het wie, wat en wanneer zien van de activiteit. Van vele activiteiten is qua planning onvoldoende in te schatten wanneer deze gerealiseerd kunnen worden; dit heeft met vele afhankelijkheden te maken waaronder, beschikbare financiële middelen, beschikbare tijdsinzet en de mate van betrokkenheid van benodigde partijen. De uitvoeringsagenda is daarom een flexibele agenda en een die dynamisch is. De uitvoeringsagenda moet daarom regelmatig op validiteit en actualiteit worden gezien. De voorgestelde budgetten bestrijken een uitvoeringsperiode van 2 jaar. Bovendien wordt aangesloten bij de voorbereiding van het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied.

12.2 Uitvoeringsagenda nota Platteland

Project	Doelstelling/Activiteit	Initiatiefnemer	Betrokkenen	Planning	Financiering 2014 / 2015
Sociale kwaliteit					
Platform Platteland, Natuur en Landschap (plattelandsnetwerk en -verbindingen of vergelijkbaar)	Zoeken en leggen van verbindingen in samenwerkingsverbanden met én tussen organisaties met belang op het platteland Opstellen activiteitenkalender.	Gemeente	Plattelandsorganisaties Platform Vrijtijdseconomie VVV	2014-2015	€ 6.000
Eigen kracht 'Noaberschap', respect voor bestaande gedragsregels en voor 'inburgering platteland'	Stimuleren en regisseren van netwerken en verbindingen. Samenwerkingsverbanden.	Gemeente	Plattelandsorganisaties	2014-2015	€ 3.000
Initiatieven op het platteland stimuleren en faciliteren (aanjagen)	Aanjager platteland. Subsidiemogelijkheden benutten	Gemeente			€ 6.000
Uitvoering sociaal economische agenda	Het leggen van verbindingen en samenwerkingsinitiatieven bij raakvlakken met plattelandsprojecten.	Gemeente			-
Regionale samenwerking Platteland (Twentse Kracht)	Kansen benutten voor realisatie van projecten en activiteiten door (co)financiering derden.	Gemeente	Plattelandsorganisaties (buur)gemeenten Twente Provincie	2014-2015	€ 6.000
Duurzame initiatieven vanuit samenleving	Gemeente anticipeert op zon- of windenergieprojecten 'van onderop'. De gemeenteraad oordeelt over deze burgerinitiatieven.	Samenleving		2014 e.v.	-
Ruimtelijke/duurzame kwaliteit					
Herstel van cultuurhistorische elementen	Betreft cultuurhistorische elementen volgens het Landschapsontwikkelingsplan.	Gemeente	Landschap Overijssel ANV Land & Schap		Derden Cofinanciering: € 20.000
Groene Diensten	Vervolg geven aan Groene Diensten in voormalig ruilverkavelingsgebied Den Ham – Lemele en uitbreiden in bijvoorbeeld het wederopbouwgebied Vriezenveen.	Gemeente	Landschap Overijssel ANV Land & Schap		Derden Cofinanciering: € 20.000
Opstarten van Streekeigen Huis en Erf project	Karakteristieke erven behouden en ontwikkelen.	Gemeente	Landschap Overijssel ANV Land & Schap		Derden Cofinanciering: € 20.000

Versterken van contrast tussen oude en nieuwe landschappen in Wederopbouwgebied	<ul style="list-style-type: none"> • Patroon van rechte wegen en rechte (kavel)sloten. • In de ruilverkaveling gespaarde oudere landschappen zoals het Veenschap (reliëf, kavelpatronen). • In de ruilverkaveling aangelegde landschappelijke beplantingen langs wegen en rondom boerderijen, voorbeeldref. 	Landschap Overijssel	Rijksdienst Cultuur en Erfgoed ANV Land & Schap Gemeente		Derden Cofinanciering: € 3.000
Vastleggen van verhalen en symbolen (oral history) in Wederopbouwgebied	<ul style="list-style-type: none"> • Ophalen en verzamelen van oude verhalen en symbolen uit de ruilverkavelingsperiode. • Natuur- en landschapsbeleving, bebording, informatievoorziening, biodiversiteit. • Ontwikkeling omgeving Veenmuseum/Natuurbelevingscentrum • Vergaderingen, uitplaatsingen, van Karel de Grote, de ploeg, de draglines uit de ruilverkaveling. 	ANV Land & Schap VVV Musea	Rijksdienst Cultuur en Erfgoed Kunstenlab Landschap Overijssel Bewoners Gemeente	2014-2015	Derden Cofinanciering: € 3.000
Stimuleren subsidieregeling asbest	Communicatie over subsidieregeling asbest richting de agrarische ondernemers.	Gemeente	Agrarische ondernemers		Derden
Beleidslijn Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving	Rekenmethode opstellen die vooraf de meerwaarde van de actualisatie bestemmingsplan Buitengebied bepaalt en wat geïnvesteerd moet worden in de ruimtelijke kwaliteit.	Gemeente			-
Langs de als waterlichaam aangewezen wateren komen natuurvriendelijke oevers	Gemeentelijke rol is faciliterend. Daar waar noodzakelijk wordt het bestemmingsplan aangepast en/of worden de benodigde vergunningen verleend.	Waterschap	Gemeente	Tot 2021	-
Drinkwaterwinningen Hoge Hexel (deel intrekgebied ligt over Vriezenveen west) en de drinkwaterwinning Hammerflieer duurzaam veilig stellen	De gemeentelijke rol is het opnemen van het thema drinkwaterwinning in het bestemmingsplan Buitengebied.	Vitens Provincie	Gemeente	Tot 2016	-
Zoektocht waterwinlocatie	Gemeentelijke rol is het volgen van proces en	Vitens	Gemeente		-

Vriezenveen-Noord	de gevolgen voor grondgebruik.	Provincie Waterschap			
Economische kwaliteit					
De actieve en creatieve rol van recreatie/toerisme partners benutten	De rol van de gemeente is informeren en inspireren, stimuleren en faciliteren, bijvoorbeeld door partijen met elkaar in contact te brengen.	Recreatie en toerisme ondernemers	Gemeente		Nota Vrijtijdseconomie
Karakteriseren van agrarische bedrijven	Beoordelen of een bedrijf te karakteriseren valt als deeltijd, reëel of volwaardig bedrijf ten behoeve van het toekennen van een bouwperceel in het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied.	Gemeente		2014-2015	-
Glasvezel in buitengebied	Behouden concurrentiepositie agrarische- en locatie gebonden ondernemers. Stimuleren van nieuwe economische functies in VAB. Aanjagen realisatie aanleg glasvezel.	Samenwerkingsverband en (bijvoorbeeld coöperaties)	Provincie Gemeente		Derden
Groei van het aantal verblijfsrecreanten		Particulier initiatief			Nota Vrijtijdseconomie
Duidelijkheid verschaffen over de aanwijzing van Natura 2000 gebieden, de uitvoering van de PAS en de herijking van de EHS	Gevolgen van de aanwijzing beoordelen op beperkingen voor uitbreiding en van agrarische bedrijfsvoering. Zoveel mogelijk beperken van de negatieve gevolgen voor ondernemers. Bewaken van een duidelijk gebiedsproces.	Provincie	Provincie Gemeente	2014 e.v.	-
Structuurverbetering landbouw	Kavelruilproject Vriezenveen-Noord.	LTO Noord, afdeling Twenterand	Particulieren Gemeente	2014-2015	Derden Cofinanciering: € 6.000
Bestemmingsplan				2015-2017	
Actualisatie bestemmingsplan Buitengebied	In voortraject van de actualisatie individueel gesprekken voeren met alle eigenaren/gebruiker van agrarische bedrijven	Gemeente			
	Bestemming Agrarisch bedrijf leggen op alle bestaande functionerende agrarische bedrijven.	Gemeente			
	Met een wijzigingsbevoegdheid voorzien in het wijzigen van de agrarische bestemming naar	Gemeente			

een andere functie, waaronder wonen en bedrijf.				
De planologische aanduiding kernrandzone laten vervallen.	Gemeente			
De planologische aanduiding grondgebonden tuinbouw laten vervallen.	Gemeente			
Bij bouwpercelen groter dan 1,5 ha; extra voorwaarden aan ruimtelijke inpassing (KGO) en een maximum percentage aan bebouwing op het bouwperceel.	Gemeente			
Een afstand hanteren tussen lintbebouwing en intensieve veehouderijen, afhankelijk van discussie.	Gemeente			
Een goothoogte invoeren van 6m om etagebouw tegen te gaan.	Gemeente			
Beoordelen stand van zaken Reconstructiewet en –plan en uitspraak RvS voor inhoud bestemmingsplan.	Gemeente			
Continueren beleid op beroep aan huis. Verankeren van de buitenplanse afwijking van ‘aan huis verbonden activiteiten’.	Gemeente			
Een verruiming van de grootte van woningen benoemen tot max. 900m ³	Gemeente			
Continueren beleid op VAB, met aanvullingen: <ul style="list-style-type: none"> • VAB beleid ook van toepassing op voormalige agrarische bebouwing die inmiddels bestemd is als woning, met terugwerkende peildatum van 01.01.2001. • Op bebouwing die al de woonbestemming heeft, én er is nog wel voormalige agrarische bebouwing aanwezig, dan mag dit als bijgebouwen bij de woning worden vervangen tot een maximum van 100m² • Op bebouwing die al woonbestemming heeft is het mogelijk, onder de 	Gemeente			

	<p>voorwaarden van de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, met een binnenplanse afwijkingsbevoegdheid een maximale oppervlakte van 250m² aan bijgebouwen te realiseren.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aanvullen van de bedrijvenlijst met de nieuwe maatschappelijke functie, 'zorg'. • VAB beleid ook van toepassing binnen landbouwontwikkelings- gebieden. 				
	<p>Continueren beleid Nevenactiviteiten met toepassing van een binnenplanse afwijking, met aanvullingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij agrarische bedrijfsbeëindiging zijn er mogelijkheden tot continuering van de nevenactiviteit onder voorwaarden, zoals omzetten van de agrarische bestemming naar de nieuwe bestemming (middels wijzigingsbevoegdheid) en sloop van de niet voor de (neven)activiteit gebruikte agrarische bebouwing. 	Gemeente			
	<p>Continueren beleid op Detailhandel, met aanvullingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Naast de ter plaatse gemaakte producten van het agrarisch bedrijf mogen andere streekproducten worden verkocht op max. 100m². • Kleinschalige ambachtelijke of kunstzinnige bedrijfjes (ateliers e.d.) die zich in VAB hebben gevestigd mogen de eigengemaakte producten verkopen op max. 100m². 	Gemeente			
	<p>Positief (deels) bestemmen van de huidige activiteiten en omvang als 'horeca' bij maximaal 7 bedrijven die horeca als nevenactiviteit of als ondersteunende horeca bij een andere bestemming hebben.</p>	Gemeente			

	<p>Continueren formulering en bestemming 'woning' met aanvullingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opnemen van begrip mantelzorg. • De maximale grootte van een bijgebouw verhogen naar 100m². • Toestaan van grotere bijgebouwen (max. 150m²) wanneer sprake is van veel eigen grond (> 1 ha) aansluitend aan de woning. • Bieden van mogelijkheden voor sloop elders en herbouw van bijgebouwen tot 250m² op de woninglocatie onder de voorwaarde van verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. • Voormalige agrarische bedrijfswoningen bij actieve agrarische bedrijven krijgen de planologische aanduiding 'Plattelandswoning'. • Continueren beleid inwoning. Mantelzorg kan plaatsvinden binnen de woning onder dezelfde condities als inwoning. Mogelijkheid tot (tijdelijke) huisvesting van de 'zorgbehoevende' of de 'mantelzorger' in een vrijstaand bijgebouw, mits de woning aantoonbaar onvoldoende inwoonmogelijkheden biedt. Bovendien moet er sprake zijn van een aangetoonde zorgbehoefte. 	Gemeente			
	<p>Voortzetten Rvr, met aanvullingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Compensatiekavel voor wonen kan ook elders ingezet worden als bedrijfsbebouwing. De verhouding m² sloop en herbouw elders is maatwerk (bestemmingsplanherziening) en onder de voorwaarde van verbetering van de ruimtelijk kwaliteit (bv KGO). 	Gemeente			

	<p>Recreatie en toerisme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Bed&Breakfasts worden als een gewenste vorm van verblijfsrecreatie geregeld. • Permanente bewoning van een recreatiewoning (max. 300m³) is niet toegestaan. 	Gemeente			
	Beoordelen of er wel of geen planologische regeling voor evenementen nodig is.	Gemeente			
	Betrekken van de adviezen van de Gezondheidsraad en de GGD bij de ontwikkeling van beleid rond intensieve veehouderij.	Gemeente			
	<p>Aanbevelingen uit de nota Duurzame energie en ruimtelijke inpassing beoordelen en overnemen, waaronder bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kleinschalige en middelgrote vergistingsinstallaties onder voorwaarden toestaan middels een binnenplanse afwijkingsmogelijkheid of wijzigingsbevoegdheid. • Zonnepanelen mogelijk max. 2m hoger dan de geldende maximale hoogte van gebouwen, middels een binnenplanse afwijkingsbevoegdheid. • Kleine velden zonnepanelen mogelijk, op agrarische bouwpercelen, middels binnenplanse afwijkingsbevoegdheid. • Kleine windturbines mogelijk op een vrijstaande mast bij een boerderij binnen het agrarische bouwperceel, met de tiphoogte max. 25m. • Opslag van mest, coproducten en digestaat mogelijk buiten het bouwblok, middels een binnenplanse afwijkingsmogelijkheid. Voor de opslag van mest tot 750m² (max. 4m hoog) en 	Gemeente			

	voor de opslag van coproducten in sleufsilos tot 3000m ² (max. 2m hoog)				
	Opnemen van de verwachtingswaardenkaart archeologie in de verbeelding	Gemeente			
	Opnemen van de herijkte gebiedsbegrenzing van EHS en Natura 2000	Gemeente			
	Opnemen van een specifieke bestemming voor bos- en natuurgebieden buiten de EHS en de zone 'ondernemen met water en natuur'	Gemeente			

13 Bijlagen

13.1 Kaartverklaring Structuurvisie

STRUCTUURVISIE TWENTERAND

WONEN

- bestaande kernen
(met ontwikkelingsmogelijkheden voor woningbreiding)
- ontwikkeling wonen
(bestaande planvorming)
- zoeklocatie wonen

WERKEN

- bedrijventerrein bestaand
- ontwikkeling bedrijventerrein
- zoeklocatie bedrijventerrein
- herstructurering bedrijventerrein
1. Weitzelpoort 2. De Sluis
- instandhouding en ontwikkeling agrarische bedrijfsvoering in
combinatie met extensieve recreatie en landschapontwikkeling

INFRASTRUCTUUR & MOBILITEIT

- regionale ontsluiting N36
- hoofdontsluiting
- nieuwe ontsluiting Zuid-Oost Vriezenveen
- zoeken nieuwe ontsluiting (ligging indicatief)
- hoogwaardige fietsroute
- spoorlijn Almelo - Hardenberg
- station
- Overijssels Kanaal Almelo - De Haandrik

VOORZIENINGEN

- concentratiegebied voorzieningen; cluster detailhandel,
maatschappelijke voorzieningen, gezondheidsvoorzieningen
- zoeklocatie sportvoorzieningen
- zoeklocatie manege

GRENZEN

- gemeentegrens

WATER

- watergang
- zandwinplas
- primair watergebied

LANDSCHAP & ECOLOGIE

- EHS; ecologische hoofstructuur
- Natura 2000
- agrarisch landschappelijk gebied
- versterken karakteristieke landschappelijke kwaliteiten:
Kampenlandschap Den Ham en Hammerflie
- landschappelijke elementen:
1. Magelersesch
2. Zandstuve
3. Kooiplas
4. Fayersheide
- afronding bebouwing
(in samenhang met onderliggend landschap)

RECREATIE & TOERISME

- ontwikkeling extensieve recreatie in buitengebied:
fietsen - wandelen - paardrijden
- ontwikkeling watergebonden recreatie
- ontwikkeling kern Den Ham als toeristische trekker
- ontwikkeling ontginningslint als toeristische trekker
- verblijfsrecreatie
- zoekgebied extensieve (verblijfs)recreatie

13.2 Beleidsregels bestemmingsplan Buitengebied

13.2.1 Bouwen van bijgebouwen

Het vigerende bestemmingsplan staat max. 75m² aan bijgebouwen toe. De mogelijkheid wordt geboden deze oppervlakte te vergroten naar 100m², door middel van een zogenaamde 'buitenplanse afwijkingmogelijkheid'. Deze beleidsregel is formeel vastgesteld als bedoeld in artikel 2.12, eerste lid, onder a, onder 2°, van de Wabo.

Voorwaarden

Op gronden met een woonbestemming (Woonbebouwing, wonen en overige specifieke woonbestemmingen) die vallen binnen het buitengebied wordt de regeling zoals deze is opgenomen in het bestemmingsplan actueel geacht, met dien verstande dat bij artikel 16.3.c van dit bestemmingsplan kan worden afgeweken conform onderstaande regels:

- De oppervlakte aan ondergeschikte gebouwen op een perceel mag max. 100m² bedragen, of;
- De oppervlakte aan bestaand landschap ontsierende ondergeschikte gebouwen op het erf kan 1 op 1 worden vervangen tot een totale maximale oppervlakte van 150m². Met een planherziening is het mogelijk landschap ontsierende ondergeschikte gebouwen op het erf 1 op 1 te vervangen tot een totale maximale oppervlakte van 250m².

Het moet hierbij wel gaan om bijgebouwen die rechtmatig tot stand gekomen zijn of onder het overgangsrecht vallen. Een goede landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit is hierbij een voorwaarde.

13.2.2 Beroep aan huis

In een aantal gevallen is het mogelijk een beroep aan huis uit te oefenen. Aan deze aan huis verbonden activiteiten zijn wel voorwaarden verbonden. Van belang is dat de activiteiten passen binnen de omgeving.

Voorwaarden

De voorwaarden kunnen betrekking hebben op de periode waaraan de vrijstelling wordt verbonden, de aard van het gebruik, de vloeroppervlakte, de openingstijden, parkeergelegenheid, et cetera.

De activiteiten

- De activiteiten moeten ondergeschikt zijn aan de woonfunctie.
- Het uiterlijk van de woning mag niet wezenlijk veranderd worden. Een naambord mag niet verlicht zijn en niet groter zijn dan max. 0,5m². Het bord moet dichtbij de voorgevel of de erfafscheiding geplaatst worden.
- De activiteiten mogen niet leiden tot een sterke toename van het aantal bezoekers en verkeersdrukte.
- De activiteiten mogen er niet toe leiden dat de bezoekers de meeste parkeerruimte in de omgeving in beslag nemen.
- De activiteiten mogen niet nadelig zijn voor het milieu. Het mag niet zo zijn dat voor de activiteiten een milieuvergunning of melding moet worden aangevraagd.
- De activiteiten mogen niet vallen onder de detailhandel.
- Bij de beoordeling wordt gekeken naar het woningtype en de woonomgeving. In alle gevallen besluit het college van burgemeester en wethouders of er vrijstelling verleend wordt.

13.2.3 Inwoning en mantelzorg

Een woning mag (na de door de gemeente verleende binnenplanse afwijking daarvoor) ten behoeve van inwoning bewoond worden door twee huishoudens. Dit moet binnen de afmetingen gebeuren die ook gelden voor bewoning door één huishouden.

Bij inwoning wordt de woning gebruikt voor de bewoning door twee huishoudens, bijvoorbeeld gezin met grootouders, gezin met inwonend zorgbehoevend kind, gezin met inwonende derde.

Hier zijn voorwaarden aan verbonden. Eén van de voorwaarden is dat de woning de uiterlijke verschijningsvorm van één bouwmassa moet behouden en de woning moet zowel op de begane grond als op de eventueel aanwezige verdieping door middel van een volwaardige, rechtstreekse doorgang onderling verbonden zijn. Dit om te voorkomen, dat twee aparte woningen ontstaan. Dit is ook als voorwaarde opgenomen binnen de vrijstellingsbevoegdheid.

Inwoning moet plaatsvinden binnen de woning met de omvang die bij recht is toegestaan. Er zijn geen mogelijkheden om de woning voor inwoning verder uit te breiden. Verder geeft inwoning geen recht op verruiming van de regelgeving voor het oprichten van ondergeschikte gebouwen.

Randvoorwaarden die de gemeente Twenterand stelt voor het afwijkend gebruik van het bestemmingsplan met de toepassing van een kruimelafwijking zijn:

- Het vrijstaande bijgebouw dient passend binnen het bestemmingsplan te zijn;
- De afwijking in het bestemmingsplan wordt verleend tot het moment van afloop van de mantelzorgbehoefte;
- Het bijgebouw moet voldoen aan de voorschriften van het Bouwbesluit betreffende wonen;
- Er is een AWBZ indicatie voor extramuraal zorg aanwezig;
 - o Indicatie is afgegeven door het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) of Bureau Jeugdzorg (BJZO);
 - o Indicatie is voor minimaal 53 weken (371 dagen) afgegeven;
- Er moet sprake zijn van een (zorg)relatie tussen de mantelzorger en hulpbehoevende.

In geval van beëindiging van de mantelzorg moet de situatie (daar waar de mantelzorg in een vrijstaand bijgebouw of in een tijdelijke unit plaatsvindt, dan wel waar de mantelzorger woont) in de oorspronkelijke staat te worden hersteld. De gemeente Twenterand wil voorkomen dat mantelzorg als middel wordt gebruikt om op een perceel een tweede woning te realiseren c.q. meer oppervlakte aan vrijstaande bijgebouwen dan in het bestemmingsplan is toegestaan ontstaat. Een dergelijke situatie is nadrukkelijk onwenselijk. De uitwerking van deze regeling is vastgelegd in de beleidsnotitie 'Inwoning en Mantelzorg gemeente Twenterand'.

13.2.4 Vrijkomende Agrarische Bebouwing

In het geval van bedrijfsbeëindiging van een agrarisch bedrijf wordt in een plan een functiewisseling mogelijk gemaakt voor:

- A. Woondoeleinden;
- B. Vestiging van een bedrijf;
- C. Recreatieve voorzieningen in de vorm van actieve recreatie en/of verblijfsrecreatie.

Ad A: Woondoeleinden

Het wonen is gerelateerd aan de bedrijfswoning. Uitsluitend de bestaande bedrijfswoning inclusief de inpandige bedrijfsruimte kan onder voorwaarden worden hergebruikt voor woondoeleinden.

Ad B: Vestiging van een bedrijf

Na bedrijfsbeëindiging kan een agrarisch bouwperceel, onder voorwaarden, omgezet worden in de bestemmings 'bedrijfsbebouwing'. Onder de voorwaarden vallen bijvoorbeeld dat de bedrijfsactiviteiten voorzien in eigen parkeergelegenheid die landschappelijk is ingepast, de bestaande infrastructuur afdoende is voor bedrijfsactiviteiten, de activiteiten uitsluitend uitgeoefend worden binnen de bestaande bebouwing en het uitsluitend kleinschalige bedrijven betreffen die hieronder worden benoemd uitgesplitst in 5 categorieën en/of het desbetreffende bedrijf is wat hinder betreft vergelijkbaar met de lijst.

Categorie 1: agrarisch aanverwante bedrijven

Voorbeelden: landbouwmechanisatiebedrijf, loonwerkersbedrijf, veevoeder en fouragehandel, veehandelsbedrijf, niet zijnde een veewaag (veel transportactiviteit), paardenhandelaar, paardentrainingsactiviteiten, hoveniersbedrijf.

Categorie 2: kleinschalige ambachtelijke bedrijfjes (max. 500m² vloeroppervlak)

Voorbeelden: timmerwerkplaats of meubelmakerij, kurkwaren-, riet- of vlechtwerkbedrijf, zeil-, tenten- en dekkledenmakerij, maatkledingbedrijf, drukkerij, binderij of grafisch (ontwerp)bedrijfje, glas-inloodzetterij, hoefsmederij.

Categorie 3: kunstnijverheid (max. 500 m² vloeroppervlak)

Voorbeelden: kunstschilder, beeldhouwer, pottenbakkerij (met bijbehorende tentoonstellingsruimte), leeratelier (zadels, tassen, sieraden), siersmederij.

Categorie 4: opslag en zakelijke dienstverlening

Voorbeelden: opslagbedrijf of caravanstalling, kleinschalige dienstverlening (max. 500m²), zoals een makelaars- of administratiekantoor, computerservice- of informatietechnologiebedrijf.

Categorie 5: overige

Voorbeelden: dierenartsenpraktijk of dierenkliniek (max. 300m² vloeroppervlak), dierenasiel en –pension (max. 500m² vloeroppervlak), tuincentrum (max. 500m² vloeroppervlak)

Ad C: Recreatieve voorzieningen in de vorm van actieve recreatie en/of verblijfsrecreatie

Categorie 1: kleinschalige verblijfsrecreatie

Voorbeelden: kampeerboerderij; boerderijkamers: max. 50m² per kamer en max. 200 m² in totaal met een max. van in totaal 15 slaapplekken, een en ander zonder stapeling van in pandige verblijfseenheden (dus geen combinatie van kampeerboerderij en boerderijkamers).

Categorie 2: educatie of attractie

Voorbeelden: op de gebiedsbestemming gericht klein museum, bezoekerscentrum, expositie en/of educatieruimte; kinderboerderij; viskwekerij met mogelijkheden voor visvangst. Een en ander al dan niet in samenhang met categorie 1.

Categorie 3: horeca

Voorbeelden: eetgelegenheden (restaurant) onderdeel uitmakend van of gelieerd aan een recreatieve activiteit (max. 300 m² bedrijfsvloeroppervlakte). Eetgelegenheid richt zich op de recreant en vormt geen directe concurrentie met de al aanwezige voorzieningen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om een eenvoudige eetgelegenheid waar survivaldeelnemers een voedzame maaltijd kunnen genieten tijdens of na hun activiteiten. Het etablissement maakt deel uit van de survival dus blinkt uit in eenvoud en serveert boerenkost. Andere gelegenheden kunnen zich richten op de fietsende recreant en vormen een onderdeel van beschreven of te beschrijven fietsroutes. Ook kan een eetgelegenheid onderdeel uitmaken een activiteitenprogramma als boerengolf, klootschieten, et cetera.

Categorie 4: sport en spel

Voorbeelden: diverse binnensportactiviteiten, manege, speeltuin.

13.2.5 Nevenactiviteit bij agrarische bedrijven

Een agrarisch bedrijf kan ondergeschikt aan de hoofdfunctie op het bouwperceel een bedrijfs- of beroepsmatige activiteit uitoefenen. Deze activiteit moet in ruimtelijk, functioneel en inkomensverwervend opzicht ondergeschikt zijn aan de hoofdfunctie.

Al deze activiteiten mogen uitsluitend bij een volwaardig agrarisch bedrijf en uitsluitend binnen de bestaande bebouwing plaatsvinden:

- Kleinschalig kamperen, direct aansluitend aan het agrarisch bouwperceel tot max. 1 ha en max. 35 plekken;
- Kampeerboerderij;
- Verblijfsrecreatie in boerderijkamers, max. 200m², max. 4 stuks en max. 15 personen;
- Zorgboerderij,
- Natuurvoorlichting en –educatie;
- Kleinschalige recreatieve activiteiten ter grootte van max. 100m², zoals theehuis, pannenkoekenhuis, terras, et cetera.

13.2.6 Paardenbakken

Het oprichten van niet voor bedrijfsdoeleinden bestemde buitenbakken voor paarden bij woningen en agrarische bedrijfswoningen is toegestaan tot max. 800m² mits direct aansluitend aan het bouwperceel en:

- a. deze voldoende landschappelijk worden ingepast;
- b. mits de hoogte van bouwwerken, geen gebouw zijnde, niet meer dan 2m bedraagt met uitzondering van lichtmasten ten behoeve van de verlichting van de buitenbak. Deze lichtmasten mogen max. 7m hoog zijn, mits deze geen onevenredige hinder veroorzaken voor omliggende (dienst) woningen.

13.2.7 Rood voor rood regeling

De Rvr houdt in het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het landelijk gebied door sloop van landschap ontsierende vrijgekomen (agrarische) bedrijfsgebouwen. Ter compensatie van de sloop van

tenminste 850m² landschap ontsierende bedrijfsgebouwen kan onder voorwaarden één (of meer) bouwkvelds voor een woning worden toegekend.

Voorwaarden, onder meer:

- Tenminste 850m² landschapsontsierende bedrijfsgebouwen slopen;
- Bijdrage leveren aan ruimtelijke kwaliteit;
- Compensatiewoning bedraagt max. 750m³;
- In principe wordt de woning teruggebouwd op de slooplocatie;
- Bij aanmelding moeten alle schuren worden gesloopt;
- De voormalige, oorspronkelijke bouwkveld krijgt een agrarische bestemming zonder bouw mogelijkheden danwel passende bestemming;
- In aanmerking komende schuren zijn die, die met een bouwvergunning zijn opgericht vóór 1 januari 2004 én schuren die onder het overgangsrecht vallen.

De volledige uitwerking van deze regeling is vastgelegd in de beleidsnotitie '[Rood voor rood met gesloten beurs gemeente Twenterand](#)'.

13.3 Uitvoeringsagenda Vrijtijdseconomie

Voor de periode 2013-2020 zet de gemeente Twenterand in op de uitvoering van onderstaande maatregelen en activiteiten.

Doelstelling	Activiteit	Initiatiefnemer	Betrokkenen	Tijdsplanning
Promotie en herkenbaarheid	Investeren in TBT, VVV Twenterand en De Twentse Hooilanden	Gemeente	Betrokken partijen	Continu
Samenwerken en verbinden	Oprichten Platform Vrijtijdseconomie en opstellen jaaragenda evenementen	Gemeente	Ondernemers/ VVV/Twentse Hooilanden, sectoren sport en cultuur	2013 en verder
	Contacten onderhouden en samenwerken met Provincie, Regio Twente en WT-4 en buurgemeenten	Gemeente		Continu
	Onderzoek benutting van databases bedrijven om klanten beter te kunnen bedienen	Gemeente	Individuele ondernemers	2014
	Verbeteren verbinding tussen Vriezenveen en Almelo en daarmee ruimtelijke kwaliteit	Gemeente	Provincie	2014
	Onderzoek fietsverbinding Bruinehaar	Gemeente		2015
	Ontwikkelen strategische kanskaart WT-4 verband	Gemeente	Gemeente Wierden, Rijssen-Holten en Hellendoorn	2013
	Hoe kan het buitengebied bijdragen aan R&T in Twenterand?	Gemeente		2013
	Impuls Brede Scholen, sport en cultuur (combinatie functionarissen)	Gemeente		2013-2014
	Vernieuwende Culturele Activiteiten vanuit provinciale / landelijke (subsidie) programma's.	Gemeente	I.s.m. culturele partijen	

13.4 Projectenlijst Landschapsonwikkelingsplan

Project	Trekker	Kosten en financiering	Prioriteit (1-5) 1= hoog 5= laag	Uitvoeringsperiode
Organisatie				
Instellen van een landschapsteam Twenterand	Gemeente	-	1	Vanaf 2008
Verdere uitwerking of onderzoek				
Opstellen en uitvoeren van ca. 5 erfbeplantingsplannen	Gemeente	Opstellen: € 2.000,- Uitvoeren: € 20.000,-	1	2008-2009
Opstellen projectvoorstel ecologisch bermbeheer	Gemeente	€ 2.000,-	2	2009
Plattelandsfonds: onderzoeken in hoeverre dit fonds uitgebreid dient te worden met de in dit LOP genoemde vereveningsprincipes en additionele financiële middelen	Gemeente	€ 5.000,-	1	2008
Herstelplan voor cultuurhistorische elementen opstellen	Landschap Overijssel	€ 5.000,-	2	2009
Uitvoeren van een gedetailleerde inventarisatie landschapselementen in het buitengebied (kwaliteit en kwantiteit)	Gemeente	Uitvoeren in eigen beheer	1	2009
Nauwkeurige inventarisatie cultuurhistorische waarden	Gemeente met Heemkunde kringen	€ 1.000,-	2	2009
Realisatie				
Wegwerken achterstallig onderhoud landschapselementen	Gemeente	Ca. € 74.000,- in 10 jaar	1	2008-2016
Uitvoering geven aan 'Herstelplan cultuurhistorische elementen'	Landschap Overijssel	€ 45.000,- (voor prioritaire elementen) € 165.000,- (voor de overige cultuurhistorische elementen)	1 3	2009-2010 2011-2017
Jaarlijkse landschapsdag organiseren in de gemeente	Gemeente i.s.m. Landschap Overijssel	€ 3.000,-	1	2008-2017

De in *groen* gemarkeerde projecten zijn/worden uitgevoerd. Doordat er verder geen financiële middelen ter beschikking zijn gekomen is het overige van de projectenlijst niet of slechts beperkt uitgevoerd.

Het volgende is (gedeeltelijk) uitgevoerd:

- Projectvoorstel ecologisch bermbeheer → globaal en alleen mondeling;
- Uitvoeren erfbeplantingsplannen → alleen meegelift in Bruinehaar met Dorpsplan Plus Langeveen;
- Uitvoeren gedetailleerde inventarisatie landschapselementen → voor uitvoeringsplan Groene Diensten;
- Wegwerken achterstallig onderhoud landschapselementen → in uitvoering door project Groene Diensten rond Den Ham.

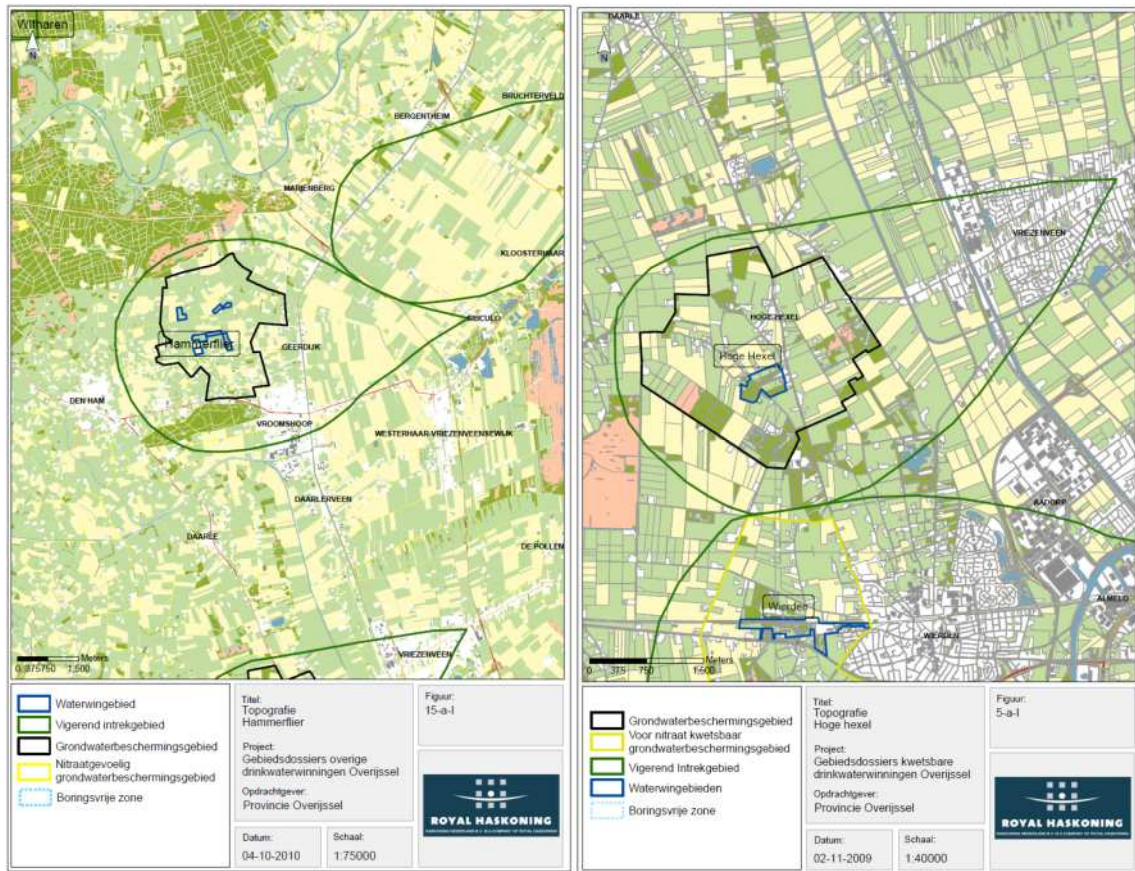
13.5 Cultuurhistorische elementen Landschapsontwikkelingsplan

Categorie	Locatie	Element	
Historische tuinen/natuur			
▲	Kooiplas	Natte natuur, plas rietbos	
▲	Fayersheide	Natte heide	
▲	Engbertsdijkvenen	Wetland	
Markegrenzen en markeringen			
◆	Bruinehaar/Langeveen	Grenspaal 93t/m99	Grens
Cultuurhistorische elementen op begraafplaatsen			
■	Vroomshoopseweg, Den Ham	Israëlich begraafplaats	Rijksmonument
■	Mageleresch, Den Ham	Joodse begraafplaats	
■	Grensweg, Lange Veen	Kerkhof	
Erven met duidelijke identiteit			
●	Driehoeksweg 9, Bruinehaar		Gemeentelijk monument
●	Gravenlandenweg 17, Bruinehaar		Rijksmonument
●	Striepeweg 3, Bruinehaar		Gemeentelijk monument
●	Janmansweg 17, Den Ham		Rijksmonument
●	Eende, Den Ham		Rijksmonument
●	Nienenhoek 2, Den Ham		Rijksmonument
●	Linderweg 8, Den Ham		
●	Zomerweg 56, Den Ham		
●	Janmansweg 1/3, Den Ham		Rijksmonument
●	Tonnendijk	Groningerboerderij	
Historische hoenderhokken, veldschuren, hooibergen			
■	Esweg 2, Den Ham		Rijksmonument
■	Ommerweg 74, Den Ham		Rijksmonument
■	Hallerhoek 7, Den Ham		Rijksmonument

13.6 Topografische ligging drinkwaterwinning Hammerflie en Hoge Hexel

13.7 Projectenlijst Wederopbouwgebied Vriezenveen

In onderstaande tabel een groslijst van uitvoeringsprojecten.

1 (reizende) oral-history- tentoonstelling	6 bebording en informatievoorziening ruilverkaveling (ANV Land en Schap en LO-project)	11 Informatie over de boerderijen (verplaatsing vanuit lint naar open gebied en dit bijvoorbeeld via panelen aangeven)	16 nieuwe wandelpaden door het open gebied afgrenzen met behulp van de aanplant	21 aanvullende kansen voor een verbindende wandelroute / ommetje
2 inventarisatie van de ruilverkaveling en de ruilverkavelingsboerde rijen	7 versterking van het openbaar groen (o.a. wegbeplanting)	12 smokkelpad in ere herstellen (naam, route e.d.); is nu nog de naam van het tankstation	17 historisch punt waar de Adijk bij Almelo kon worden doorgestoken 'markeren'	22 laten zien van jöste (hoogte) aan de Horstweg
3 herstellen van de singelbeplanting rondom de ruilverkavelingsboerde rijen	8 excursies mbv gidsen vanuit de Johanneshoeve / Veenmuseum	13 meer aandacht voor de patrijs (mogelijk ipv weidevogels)	18 aan de zuidkant van het lint zorgen voor waardevolle solitaire bomen (de ruilverkaveling)	23 beplanting van de N-36
4 het wandelpad uit de opgestelde gebiedsvisie alsnog aanleggen. Hierbij kunnen ook de akkers worden teruggebracht	9 voorbeeldproject 'onderhoud landschapssingels + inpassing bedrijfsgebouwen	14 schapen en schaapskooi bij het Veenschap	19 herstellen van oude begraafplaats en Herman Jansenpark	24 invulling Vrijkomende Agrarische Bebouwing
5 wandelpad rondom recreatief punt Veenschap, rustpunt de Johanneshoeve, wellicht met vogelhut. Koppeling met canonkunstproject Kunstenlab	10 verbinding aanleggen tussen Veenschapsgebied en Vriezenveen (wandelen/fietsen e.d.)	15 veenmuseum als toekomstige speel/bezoekerscentrum veengebied / ruilverkavelingsgebied (trekschuit, SBB-infocentrum Kloosterhaar naar Veenmuseum halen)	20 terugplaatsen of weer zichtbaar maken van de geschiedenis met de vele schaapskooien aan de Westerveenweg	25 trekschuit in 3e leiding ten behoeve van rondvaart

